
CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **48**

Éva Cserháti: «Hi ha vida més enllà de Márta? Petita història de la literatura hongaresa actual».

Ximo Espinós: «Les adaptacions cinematogràfiques de la literatura catalana: una panoràmica i un final quasi feliç».

Gonçal López-Pampló: «Les orelles del llop» (el fenomen *e-book*).

Francesc Calafat, Carles Miró i Francesc Foguet parlen de l'obra de Francesc Serés.

Manel Rodríguez-Castelló: «Alcoi-Lisboa» (sobre *La vida sexual de Fernando Pessoa*, de Salomó Dori, traduït al portuguès).

Iban L. Llop parla de l'escriptor Roberto Saviano.

Articles de Joan Josep Isern, Josep Iborra, Gemma Pasqual, Isabel Clara Moll, Rafa Xambó, Enric Balaguer, Simona Škrabec, Pere Calonge...

Christelle Enguix tria Adam Zagajewski.

Entrevista a Salvador Giner, per Vinyet Panyella.

Pàgines centrals dedicades a Francesc Serés.

SEGONA ÈPOCA - JUNY 2009

SEGONA ÈPOCA JUNY 2009

núm. 48.

Edita:
Publicacions de la
Universitat de València

Direcció:
Juli Capilla

Coordinació:
Francesc Calafat, Maria Josep Escrivà,
Gustau Muñoz, Susanna Rafart

Col·laboradors:
Sam Abrams, Joan Elies Adell,
Rafael Alemany, Vicent Alonso,
Francesc Ardolino, Enric Balaguer,
Carme Barceló, Josep Lluís Barona,
Arantxa Bea, Adolf Beltran,
Vicent Berenguer, Josep Bernabeu,
Assumpció Bernal, Pere Calonge,
Lluís Calvo, Ferran Carbó, Emili Casanova,
Adrià Chavarria, Jordi Colomina,
Agustí Colomines, Germà Colón,
Isidor Cònsul, Ximo Espinós, Antoni Ferrando,
Josep Antoni Fluxà, Antoni Furió,
Ferran Garcia Oliver, Lluís Gimeno,
Marc Granell, Carme Gregori, Albert Hauf,
Josep Iborra, Maite Insa, Joan Josep Isern,
Lluïsa Julià, Ramon Lapiedra, Gemma Lluch,
Josep Martines, Tomàs Martínez,
Josep Martínez Bisbal, Joan Manuel Matoses,
Lluís Meseguer, Abraham Mohino, Isabel
Clara Moll, Isabel Morant, Jacobo Muñoz,
Alexandre Navarro, Miquel Nicolás,
Vicent Olmos, Francesc Pérez Moragón,
Manuel Pérez Saldanya, Vicent Pitarch,
Pere Antoni Pons, Joan Ponsoda, Vicent Raga,
Ramon Rosselló, Pedro Ruiz Torres, Josep Maria
Sala Valldaura, Vicent Salvador, Biel Sansano,
Vicent Simbor, Enric Sòria, Jaume Subirana,
Felip Tobar, Alicia Toledo, Lourdes Toledo,
Ferran Torrent, Vicent Usó, Francesc Viadel,
Pau Viciano, Rafael Xambó, Júlia Zabala.

Disseny:
Albert Ràfols-Casamada

Redacció:
C/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
E-mail: caracters@uv.es
<http://www.uv.es/caracters>

Il·lustracions d'aquest número:
Jesus Císcar

Distribució:
Gea llibres (València i Castelló),
tel. 96 166 52 56
Gaia llibres (Alacant), tel. 96 511 05 16
Midac llibres (Catalunya), tel. 93 746 41 10
Palma Distribucions (Illes Balears),
tel. 97 128 94 21

Maquetació i Impressió:
ARO/ Imprensa

PVP: 3 euros
ISSN: 1132-7820
Dipòsit legal: V. 3755-1997

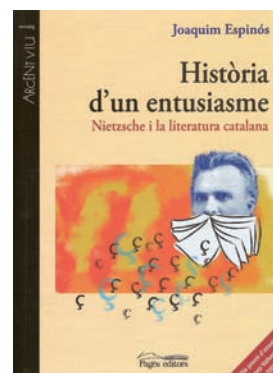
CARÀCTERS

LLIBRES RECOMANATS

Aquest llibre és una denúncia molt documentada del poder creixent de les grans empreses i les conseqüències nefastes d'aquest domini sobre la democràcia, els recursos naturals i el desenvolupament dels països pobres, sotmesos a les polítiques econòmiques del FMI i del Banc Mundial, que estan al servei dels interessos de les multinacionals. Critica igualment la voracitat empresarial, les deslocalitzacions d'empreses i la capacitat del sistema financer de «crear» diners del no-res, una crítica que ha resultat profètica vista la crisi mundial que s'ha desencadenat. Davant d'aquesta situació propugna un nou sistema econòmic basat en les persones i no en els diners, que sigui fruit d'un moviment democràtic de base i de la cooperació lliure i pacífica entre comunitats.

En la història cultural d'Occident existeix un abans i un després de Nietzsche, i la literatura catalana no va romandre aliena al debat intel·lectual que la seva obra suscità. Des de l'impacte inicial del modernisme fins als nostres dies, alguns dels més importants escriptors catalans participaren en aquest fecund diàleg. Figures com Maragall, Puig i Ferrer, D'Ors, Paspasseit, Pla, Villalonga, Fuster o Porcel, entre d'altres, hi digueren la seva. Alguns encomanats per la passió vital de l'alemany, d'altres a contracor. Tots, en qualsevol cas, irremediablement atrets per la força de les seues idees. *Història d'un entusiasme. Nietzsche i la literatura catalana* ha rebut el 25è premi d'assaig Josep Vallverdú 2008.

Llibre publicat amb motiu de l'Exposició del mateix títol, organitzada per la Universitat de València en commemoració del 400 aniversari de l'expulsió dels moriscos el 1609, constitueix una completa summa de treballs sobre els musulmans valencians a partir de 1238, amb aportacions, entre altres, d'Antoni Furió, Rafael Benítez, Juan Piqueras, Josep Torró, Enric Guinot, Thomas Glick, Eugenio Císcar, Josepa Cortés, Carmel Ferragud, J. V. Garcia Marsilla, Bernard Vincent i Ferran Garcia-Oliver. Per primera vegada comptem amb una panoràmica global sobre aquest capítol cabdal de la història valenciana, un conjunt de treballs rigorosos i actualitzats, en un llibre de gran format, bellament il·lustrat.

Jesús Císcar March, fotògraf, nascut a Paiporta (València), el 10 de juny de 1952. Als 20 anys, va començar a col·laborar amb l'Agència Cover, i, l'any 1982, entrà al diari *El País*. En aquest diari ha publicat reportatges i entrevistes de caràcter internacional, en *El País Semanal*. Des de 1988 fins al 1990 es va fer càrrec de la secció de fotografia de l'edició d'aquest diari a Catalunya, i des del 1991 va passar a formar part de l'edició valenciana d'aquest mateix rotatiu. A més, ha col·laborat als setmanaris *Actual*, *Cambio 16*, *El Temps*, i als periòdics *Avui*, *La Vanguardia* i «l'antic» *Diario de Valencia*... També ha publicat fotografies en diaris de prestigi internacional com ara *Stern*, *Time*, etc. Ha participat en nombroses exposicions de fotografia, individuals i col·lectives, i ha estat guardonat amb alguns dels més prestigiosos premis de fotografia.

Entrevista a Salvador Giner: «La sociologia és la moral de la modernitat. (...) El relativisme moral és maligne i la sociologia no el justifica»

Salvador Giner (Barcelona, 1934), sociòleg i president de l'Institut d'Estudis Catalans em rep al seu despatx de la institució una d'aquestes tardes de primavera xafogosa. La serietat de l'interior contrasta amb l'esplendor assolada del jardí Mercè Rodoreda. La trajectòria del professor Giner és la d'un intel·lectual exigent, rigorós i permanentment actiu. Una educació familiar profundament cívica i la lluita antifranquista i la formació acadèmica internacional marquen els seus inicis.

-Sóc fill de pares mestres de la República. M'educaren segons la manera republicana i austera d'entendre el món, les que corresponien a l'esperit de la reforma educativa a la Catalunya dels anys trenta. Després del «Glorioso Meneo» i la destrucció de la democràcia, s'acabà tot. El pare va anar a parar a un camp de concentració, a Orduña, al País Basc, i la mare al carrer, però aviat va treballar de mestra a l'Escola Dolors Monserdà, de Sarrià, el meu poble. Vaig estudiar dret perquè no hi havia res que m'agradés exactament. No m'agradava l'economia; la carrera de filosofia no la veia clara, com a tal, tot i que m'hi vaig sentir atret sempre.

-Mentrestant què més feia?

-Conspirar. Badar. Vaig ser redactor de dues antologies poètiques universitàries, i vaig publicar amb els meus companys una revista clandestina en ciclostil que es deia *Hidra*. Una activitat cabdal era la de conspirar, des del bar de la Universitat o al pati de la Casa de Convalescència, per on s'entrava a la «Biblioteca de la Diputació de Barcelona». Vaig descobrir la sociologia entre segon i tercer de carrera en una llibreria de segona mà del carrer d'Aribau. Furgant enmig de llibres en vaig trobar un de Hans Freier, un llibre avorrit, però al meu entendre d'aleshores important, que encara conservo. I res més, estudiava idiomes al vespre, alemany i italià. Llegia poesia i filosofia. El conreu de l'amistat era crucial per a mi.

-Era marxista?

-No n'he estat mai. Algunes idees de Marx m'han influït. Les seves interpretacions parcials d'algunes idees m'han semblat prou encertades, però això no fa un marxista. Quan vaig publicar a

Ruedo Ibérico —n'era membre del consell de redacció—, *La estructura social de España*, explicant el començament de la Guerra Civil Espanyola i afirmant que també fou la lluita de classes, la frase següent ja ho aclareix, això. Una altra cosa, molt distinta, és la meua fugaç i juvenil pertinença al PSUC, ja que durant aquell període el meu quasi-marxisme era massa «liberal» i massa «revisionista» per al gust del stalinista Manuel Sacristán que, arribat d'Alemanya, m'expulsà acusant-me encertadament de «petit burgès catalanista» i liberal. Li estic molt agraït. L'únic que em va fer costat obertament i indignat, que jo sàpiga, va ser en Jordi Solé Tura. L'endemà em vaig emancipar de tot partit i secta: només pertanyo a Amnistia Internacional...

Foto: Frèia Berg

-Va conspirar gaire?

-Sí, perquè el franquisme era un règim repugnant. Conspirava amb els amics, en Joaquim Jordà, en Feliu Formosa, en Jordi Solé Tura, l'August Gil i Matamala, l'Octavi Pellissa, i uns quants més, com en Luis Goytisolo o Francesc Vallverdú. Tenia amics cristians progressistes, com en Josep Antoni González Casanova i l'Alfons Comín. O amics no conspiratius, però tan propers com ells: en Pyrrhus Salomet (també conegut com a Pere Ramírez i Molas, vigatà savi, que viu a Basilea, filòsof i poeta) germà espiritual d'en Feliu i meu. (Per culpa d'ells al capdavant vaig llegir Hölderlin i estudiar a Colònia.) La llista de companys de generació —els que ens tancarem al Paraninfo!— no és gaire més llarga: cal afegir-hi Nissa Torrents, ja desapareguda, cunyada d'Eduard Castellet, el germà del meu mestre Josep Maria Castellet.

-És liberal?

-Sempre ho he estat. Què vol que li digui, s'ha de ser civilitzat. No sóc en cap enquadrament polític, no l'he tingut mai tret dels pocs mesos al partit comunista; des de llavors, mai més, tret de la meua simpatia per la branca catalanista del Partit Socialista, i la meua amistat personal i profunda amb en Joan Reventós, des de la meua infància. Quan vaig arribar a la majoria d'edat espanyola, als 21 anys, no tenia partit. Havia estat catòlic fins als 14 anys, més interessat per la mística que per l'organització vaticanista.

-En acabar els estudis, cap on es va decantar?

-D'estudis formals, poca cosa. Aprovaves al juny amb unes setmanes d'estudi. De Barcelona a Colònia, a

estudiar sociologia, fent classes particulars i treballs escadussers (alguns de manuals!); torno a Barcelona i d'allà als Estats Units. Aquí vaig estar nou mesos a la Facultat de Dret ensenyant sociologia i ciència política juntament amb en González Casanova i en Jordi Solé Tura, sota el nou catedràtic Manuel Jiménez de Parga, tot esperant de marxar a Amèrica.

-*El períple europeu i americà del professor Giner marca la seva formació i experiència des dels primers moments.*

-Vaig estar un any a Colònia cursant estudis de sociologia amb René König. Va ser un any molt dur; una experiència que vaig compartir amb Ricard Salvat, company de cinc anys a la Universitat. Finalment, vaig demanar plaça per Chicago a la Comissió Fulbrigh i la vaig aconseguir. És el departament de sociologia més antic del món; manté el seu prestigi. Hi vaig estudiar teoria social, metodologia de les ciències socials, estadística i enquestes, i teoria i estudis filosòfics. Vaig tenir molt bons professors, com Hannah Arendt, Friedrich von Hayek i Edward Shils, catedràtic també a Cambridge, que em dugué al King's College per a acabar la tesi que feia sota la seva supervisió. Entremig, vaig estar un any fent de professor a la Universitat de Puerto Rico. Vaig tornar i vaig anar a Cambridge. Després vaig estar de professor a Reading, a Anglaterra.

-*On i quan s'inicia la seva vida intel·lectual?*

-La meua «vida intel·lectual», com tu dius, no sé on comença, als quinze anys llegint Carles Riba, als setze llegint Santa Teresa, Blai Pascal. Alliberant-me amb Kant. Quin interès poden tenir les meves cabòries per a ningú? De Puerto Rico estant vaig publicar el primer article en castellà, al *Boletín de Derecho Político*, de Salamanca, dirigit per Tierno Galván. I el meu primer llibre, en català. També escrivia a *Serra d'Or* per encàrrec de l'inoblidable Jordi Sarsanedas. Hi escrivia des d'allà (una entrevista amb en Pau Casals, per exemple) i des de Chicago.

-*Més enllà de Sarsanedas, mestre durant el batxillerat cursat a Aula, el mestres del professor Giner han estat personalitats remarcades.*

-Des d'en Pere Ribera, al Liceu Francès fins a Hayek, Shils, Arendt, Enrique Gómez Arboleya. Poca cosa més, ja saps que els mestres no són només els

que fan classes. Hom se'ls tria. Dels meus companys vaig aprendre, i també he après fent treballs amb altra gent, amb Roger Silverstone o Manuel Pérez Yruela, per exemple. Després hi ha el que hom aprèn amb la gent que estudia amb tu —sovint que fan una tesi supervisada per tu— i que t'ensenyen constantment.

-*A alguns els ha dedicat pàgines memorables, com a Enrique Gómez Arboleya o, recentment, a Hanna Arendt, així com al mestre Josep M. Castellet...*

-La literatura m'agrada en tant que literatura, no tant la sociologia de la literatura, però en el cas de Castellet hi va haver alguna cosa d'aquesta manera d'entendre. Als cursos que feia al Centre d'Estudis Hispanoamericans del carrer Diputació, a Barcelona, plantejava l'evolució de les idees lligada a les condicions socials. La meua amistat i aprenentatge amb ell han durat tota la vida. En tant que orientació, com a sociòleg m'interessen més les «reaccions en contra» d'alguna cosa que les «reaccions amb». En literatura, per exemple, Anna Akhmatova és un element contrari, però essencialment solitari: això és el que m'atrau. No m'agrada massa el condicionament d'una filosofia social pel seu temps, cal veure fins a quin punt resisteix en el seu moment; m'agrada més veure fins a quin punt difereix, prefereixo la desviació. M'inclino més per la sociologia perennis i la filosofia perennis, que per altres posicions.

Màster i doctor en Sociologia per la Universitat de Chicago i doctor en Dret (Sociologia) per la Universitat Autònoma de Barcelona, ha estat professor de diverses universitats (Cambridge, Lancaster, Londres, Roma, Pavia, París, Mèxic, Veneçuela, Costa Rica i Yale) i actualment és catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona. Entre altres guardons ha estat distingit amb la Creu de Sant Jordi (1995), el Premio Nacional de Sociología i Ciencia Política del Centro de Investigaciones Sociológicas (2006) i Premio Nacional de Ciencias Sociales (Madrid, 2008).

La moral de la modernitat i els valors de la República

Interessat en la història de la filosofia social, les teories generals de les societats modernes, la relació entre la filosofia moral i la ciència social, Salva-

dor Giner és autor d'una extensa bibliografia, sovint traduïda i reeditada en diverses llengües. La societat de masses (1961), L'estructura social de la llibertat (1971), Comunió, política i innovació (1985), La cultura catalana, entre el sagrat i el profà (1996) o Carisma y razón. La estructura moral de la sociedad moderna (2003), entre d'altres, constitueixen un conjunt d'assaigs imprescindibles per a la comprensió i reflexió dels fenòmens socials d'abast universal a casa nostra.

-He fet una sociologia molt vinculada a la filosofia i a la filosofia moral, i també a la sociologia analítica.

-*Sociologia (1968) és encara un autèntic best-seller...*

-Això dels *best-sellers* és relatiu. *Sociologia* està traduïda a sis idiomes i en diverses edicions, però no és un text fàcil ni divertit. Ara, hi ha *La història del pensament social*, que em sap greu perquè no he aconseguit que es miri més enllà de la consideració d'obra de consulta, perquè no ho és. S'hauria de llegir com un relat crític del pensament ideològic, moral i com un relat amb certs criteris originals de la història de la filosofia política, econòmica i moral a Occident.

-*En què treballa actualment?*

-Estic fent una reflexió sobre la sociologia molt general que tinc avançada i aturada alhora. L'any passat em vaig haver d'aturar per revisar el *Diccionario de sociología*, una obra que ha esdevingut de referència; fa dos anys vaig revisar a fons la *Historia del pensamiento social* per a la dotzena edició i la vaig rescriure. Sóc una mica víctima del que he fet, altra gent té una obra que no revisa i a mi quan em diuen que ho faci m'hi poso. Em passo la vida revisant! No sóc perfeccionista, però la possibilitat d'esmenar no me la deixo passar. Sóc hoste del meu passat...

-*Què és la sociologia al segle XXI?*

-La sociologia és la moral de la modernitat, i aquesta és una idea meua compartida amb altres pensadors, encara que potser no gaires. De moral només ens queda aquesta, al marge i a part de la moral de les religions, que cadascuna aplica la seva. La recerca sociològica és pròpia dels segles XX i XXI, sobre la condició humana que dona més respostes de les que provenen d'altres tradicions. La sociologia és la quinta essència de la moral moderna. La intel·ligència

sociològica és l'única font de moral avui dia, l'única que és comuna o compartible, o ho hauria de ser, sobretot si es vincula a una posició neokantiana de l'ètica. El relativisme moral és maligne i la sociologia no el justifica.

Expert en l'anàlisi macrosociològica comparada de les societats mediterrànies —Catalunya, Espanya, Portugal, Grècia, Itàlia—, ha dirigit un dels més importants estudis sobre la Catalunya contemporània, La societat catalana contemporània, La societat catalana (Premi Col·legi d'Economistes 2000).

-Som, com s'ha dit, un país perplex?

-L'última edició de l'Anuari de l'Associació Catalana de Sociologia ho denota i aquest fet es veu que ha colpit l'opinió pública.

-Ha canviat el sistema de valors de la nostra societat?

-Molt menys del que diuen. La moral de l'espècie humana no ha canviat. Què vol dir «sistema de valors»? Percebo actituds, no valors.

-I els valors de la república?

-Els principis de la república són els de la religió civil, una esfera pública on dominin la fraternitat, la llibertat i la igualtat. La meua visió de la democràcia i del patriotisme democràtic és no lliure ni igualitària sinó sobretot fraterna. Al meu llibre *Carisma y razón*, hi tracto el tema de la religió civil. L'important del laïcisme és que ens deixin estar, «let it be, let me be». Estimem, però, ensems, la pàtria. Vull dir, practiquem el republicanisme, la fraternitat, dia a dia.

Salvador Giner és cofundador de l'Associació Catalana de Sociologia filial de l'IEC (1979), fundador de la Federació Espanyola de Sociologia, de l'Institut d'Estudis Socials Avançats (CSIC) i de l'European Sociological Association. Ha presidit i format part dels òrgans directius d'aquestes entitats així com de l'Associació Mundial de Sociologia. El projecte que ha portat a terme l'Institut d'Estudis Catalans sobre la dignitat humana és una de les seves darreres activitats més rellevants.

-El projecte, coordinat per l'IEC des de l'època del president Laporte amb la participació del Marroc, Israel i Suècia, promogut per la Unió Acadèmica Internacional, està acabat. El concepte va més enllà de drets humans i civils perquè en la idea de dignitat hi entren diversos elements d'anàlisi: la biologia, la medicina, la filosofia del dret, la filosofia moral, l'ètica, les religions. Per ara és un fòrum per-

què els savis hagin de confrontar els seus punts de vista i aclarir-nos més sobre un concepte tan disputat com aquest. Que un tema sigui permanentment disputat significa que mai no tindrà solució i que és un misteri profund. Sobre un tema disputat com l'amor, per exemple, llegiràs assaigs coneguts sobre el tema de Stendhal, Ortega o Plató, però la qüestió no s'ha tancat i encara se'n parla. Doncs, amb la dignitat humana, igual. Des del primer assaig de Pico della Mirandola que continuem treballant-t'hi. Ho fem des d'un punt de vista pràctic, no de pura filosofia, perquè els països els violen, com fa la Xina, que signa documents però continua torturant i matant, i envaint i fent malbé el Tibet. Per això estic content quan Amnistia Internacional salva algú. No ha aturat la tortura i els assassinats governamentals, però ha salvat moltes vides a base d'arraconar governs i fer-los avergonyir.

L'IEC del segle XXI

Membre numerari de l'IEC des de 1995, el professor Giner n'és president des de 2005; anteriorment va ser vicepresident amb el Dr. Josep Laporte. La seva etapa ha coincidit amb la celebració del centenari de la institució, que configura, alhora, la projecció de futur de l'IEC al segle XXI.

-Què hi fa un sociòleg com vostè en un lloc com aquest?

-Formar part de l'Institut és exercir de membre d'una comunitat moral dels Països Catalans. Hi estàs no com a sociòleg, químic o filòsof, sinó en tant que membre de l'acadèmia nacional del teu país.

-Quin balanç pot establir dels seus quatre anys de presidència?

-S'ha fet un salt qualitatiu extraordinari i objectivament comprobable amb totes les dades objectives, des del pressupost fins les activitats d'alt nivell pel que fa a programes de recerca, digitalització i accés obert d'edicions i treballs, internacionalització de publicacions, lideratge de projectes internacionals i així anar fent, gràcies als treballs dels membres i a l'empremta positiva que s'hi ha donat.

-El govern de Catalunya fa cas de l'acadèmia nacional?

-Des del punt de vista de cortesia i deferència que els poders públics mostren vers els nostres països ens tenen

respecte, no en tenim queixa, al contrari. També ens consulten sovint en matèries de política lingüística, educativa i científica. Ens haurien de fer servir més: per exemple, no som solament l'Acadèmia de la llengua: ho som o hauríem de ser del patrimoni històric i arqueològic.

-I els fan prou cas, econòmicament?

-Quan jo era vicepresident amb el doctor Laporte el pressupost era de 4 milions d'euros i ara és de gairebé 11 milions. Aquesta és la situació econòmica d'ara, que esperem fer créixer. Ara som 10.000, entre les cinc seccions i les vint-i-vuit societats filials. Tenim seus a Alacant, Lleida i la delegació de València, a més de les que ja teníem a Castelló i Perpinyà, i estem obrint la de Ciutat de Mallorca.

-Llengua o ciència?

-No és capciosa la pregunta perquè totes dues coses no són incompatibles. Tenim una filial esplèndida, la Societat Catalana de Llengua i Literatura, i una altra de química boníssima, entre moltes altres; per tant, no prima més una cosa que l'altra. La catalanitat i la catalanística són prioritats de l'IEC, són prioritats, en les condicions del país, com succeeix a l'Académie Française per a França. En canvi la Real Academia de la Lengua Española només actua sobre la llengua. La British Academy i l'Académie, en aquest sentit, són com la catalana.

-Existeixen, els Països Catalans?

-Existeixen en la mesura que hi creiem, no en tant que unitat política, sinó en tant que idea que tenim al cap de comunitat cultural i lingüística, amb moltes intensitats i matisos.

-Com veu el futur de l'IEC?

-Hi ha dues maneres d'entendre-ho. Des del punt de vista immediat, el moment econòmic és dur i per a una institució com la nostra que hem de renovar el contracte programa, haurem de lluitar més per mantenir el ritme d'expansió i aprofundiment de les activitats. A llarg termini, sóc molt més optimista, ja que l'IEC és un centre de recerca important i l'editorial científica catalana més important; compta entre les grans acadèmies europees i posseeix un capital humà científic i intel·lectual altíssim, amb una massa crítica d'acadèmics que moltes de les acadèmies del món voldrien tenir.

Les adaptacions cinematogràfiques de la literatura catalana: una panoràmica i un final quasi feliç

Des dels seus inicis, allà pel 1895, el cinema ha mantingut amb la literatura una relació de sana promiscuïtat. En un primer moment, l'atracció de fira que aleshores era el cinema acudí a la venerable tradició literària en busca del prestigi que els intel·lectuals li negaven. Els anomenats «Films d'Art» s'inspiraren en les novel·les i peces teatrals d'èxit del moment. Així fou a tots els països occidentals on el cinema arrela, i els territoris catalanoparlants no en foren una excepció. D'ençà que Fructuós Gelabert adaptà el 1907 *Terra baixa*, d'Àngel Guimerà, la nòmina de les adaptacions cinematogràfiques de la literatura catalana no ha deixat de créixer, i a hores d'ara constitueix un corpus extens i ben interessant. I això resulta especialment meritori si tenim en compte els problemes que l'audiovisual català ha hagut d'arrossegar al llarg de la seua història. Hem de considerar que les adaptacions d'obres literàries va unida a la conformació d'un cinema nacional, capaç de vehicular un model identitari, i que en el cas català, com en el d'altres cultures minoritzades, aquesta articulació resulta problemàtica, tant per raons econòmiques com polítiques: si bé la literatura catalana contemporània ha reeixit en la creació d'una institució literària nacional, el cinema català està encara molt lluny d'haver-ho aconseguit. Les lleis del mercat resulten, en aquest cas, determinants. I tampoc hi hem de menystenir els condicionats polítics. Pensem que durant la dictadura franquista el cinema en català estava absolutament prohibit. Era un indicatiu de normalitat massa evident perquè la censura el poguera permetre. I si alguna obra de la literatura catalana s'hi adaptà, es féu amb afany d'assimilar-la a l'espanyola. És el cas de *La ferida lluminosa* de Josep M. de Sagarra —*La herida luminosa* (Tulio Demichelli, 1956)—. No serà fins a les acaballes del franquisme que les coses començaren a canviar. De manera paral·lela a la relativa permissivitat mostrada vers les emissions radiofòni-

ques o amb la Nova Cançó, començaren a adaptar-se obres catalanes, com ara *Laia*, de Salvador Espriu (Vicent Lluch, 1970) o les novel·les de Manuel de Pedrolo *Joc brut* (Juan Antonio Bardem, 1975) o *La resposta* (Josep M. Forn, 1976). Amb la consolidació democràtica arribaren els ajuts institucionals del Ministerio de Cultura, i així, amb una lloable voluntat pedagògica, passaren al cel·luloide —o a la televisió— obres com *La colmena*, de Camilo José Cela, o *La plaça del diamant*. Aquesta darrera, adaptada brillantment per Francesc Betriu el 1981, s'emeté primer en televisió en quatre capítols, i passà després a les sales comercials en una versió reduïda. L'èxit de crítica i públic de l'adaptació de la novel·la de Rodoreda animà els productors a provar sort amb una altra gran novel·la de postguerra, *Bearn o la sala de les nines*, de Llorenç Villalonga, duta a terme de manera solvent per Jaime Chavarrí el 1983. En els anys següents se succeïren les adaptacions d'altres novel·les del segle XX, tot configurant una galeria de pel·lícules d'època: *Laura a la ciutat dels sants*, de Miquel Llor (Gonzalo Herralde, 1987); *La punyalada*, de Marià Vayreda (Jordi Grau, 1989); *Solitud*, de Víctor Català (Romà Guardiet, 1990), i *La febre d'or*, de Narcís Oller (Gonzalo Herralde, 1992). El gènere negre també s'hi va fer el seu racó, i després de les adaptacions ja esmentades de Pedrolo i de la de Jaume Fuster —*De mica en mica s'omple la pica* (Carles Benpar, 1983)—, li tocà el torn a Ferran Torrent, de qui s'han adaptat tres novel·les policiaques: *Un negre amb un saxo* (Francesc Bellmunt, 1988); *L'illa de l'holandès* (Sigfrid Monleon, 2000), i *La vida en l'abisme* (Ventura Pons, 2006). A les quals hem d'afegir l'entranyable *Gràcies per la propina* (Francesc Bellmunt, 1997). També la literatura medieval juga el seu paper en aquesta història, i dissortadament no és massa lluit, perquè la versió que Vicente Aranda perpetrà el 2006 del *Tirant lo*

blanc resultà absolutament fallida. És, però, la literatura actual la més adaptada pel cinema dels nostres dies, i ací hi ha un director que destaca de manera incontestable. Ens referim, és clar, a Ventura Pons, que des que el 1994 adaptà brillantment *El perquè de tot plegat* de Quim Monzó, ha seguit un ritme gairebé anual de films basats en autors catalans, amb especial preferència pels dramaturgs —Josep M. Benet i Jornet, Sergi Belbel o Lluïsa Cunillé—. També els relats de Lluís Anton Baulenas i Jordi Puntí han estat objecte de les seues preferències. D'altres homes de teatre duts recentment al cinema han estat Jordi Sánchez i Joel Joan, així com *Dones*, d'Isabel Clara Simó (Judith Colell, 2000). Voldríem acabar aquesta apressada i incompleta panoràmica amb dos exemples de cinema d'autor. L'any 1991 el jove Marc Recha adaptava sorprenentment *Oceanografia del tedi* d'Eugeni d'Ors, i el 2000 Agustí Villaronga feia el mateix amb la colpadora *El mar*, de Blai Bonet. Però aquesta història resultaria incompleta si no li dedicàrem un espai a TV3. No cal dir que la ficció televisiva ha jugat un paper fonamental en la creació d'un imaginari nacional, tot salvant els problemes que arrossega el cinema. Hi han col·laborat les adaptacions d'obres emblemàtiques, com ara *Mirall Trencat* de Mercè Rodoreda (Orestes Lara, 2002) o les novel·les de Montserrat Roig (*Des del balcó*, Jesús Garay, 2001).

És molta i meritoria la tasca feta, amb algunes adaptacions que han sabut estar a l'altura o fins i tot sobrepassar l'obra literària, d'altres que no hi han reeixit i unes últimes que senzillament han complert amb solvència artesanal, que no és poc. La literatura catalana ha estat i és per al cinema un referent sòlid i ineludible: com més forta i normalitzada siga la indústria cinematogràfica catalana, més fecunda i íntima haurà de ser aquesta ja centenària relació.

Ximo Espinós

Hi ha vida més enllà de Márai?

Petita història de la literatura hongaresa actual

L'insòlit èxit internacional de Sándor Márai des dels anys noranta va obrir aparentment les portes d'Europa a la literatura hongaresa. Dic aparentment, perquè la seua omnipresència al mercat del llibre va arribar a ser tan intensa que deixà en l'ombra la resta d'autors hongaresos elegits per les editorials catalanes o espanyoles. Ni el Premi Nobel atorgat a Imre Kertész fou capaç de superar la notorietat, ni, per tant, les vendes del gran novel·lista hongarès. Els lectors de la Conca dels Cárpat —per on s'estén la *puszta* hongaresa, partida pel majestuós Danubi, a la vora del qual llueix com a preuada joia la capital, Budapest— van quedar bocabadats davant tanta repercussió internacional d'un autor que ells mateixos llavors desconeixien o que era considerat com de segona fila, amb l'excepció de les seues memòries i diaris. Serà que la literatura hongaresa actual va desencaminada en no reconèixer el llegat del «gran mestre»?

Márai pertanyia al moviment més important i de més influència de les lletres hongareses, el grup anomenat *Nyugat* (Occident), que deu el seu nom a la revista literària més prestigiosa de tots els temps. El llegat de *Nyugat* segueix ben present en la literatura actual tot i que el seu darrer número va aparèixer als anys quaranta. La revista no fou tan sols víctima de la Segona Guerra Mundial sinó que la dictadura comunista la perseguí des del 1948. Però la memòria d'aquesta publicació continua encara vigent en les obres actuals.

El llegat de *Nyugat* fou censurat com a «decadent» i «burgès» durant els anys de la dictadura amb l'excepció d'uns pocs autors ja morts i, en certa mesura, inofensius —com, per exemple, Dezso Kosztolányi—, que ja no podien expressar la seua animadversió pel sistema comunista. La mà dura de la censura va afavorir la creació d'un llenguatge críptic, burleta i satíric, un estil particularment centreeuropeu que es basa en el joc lingüístic, en l'humor negre i amarg, molt propi de Péter Esterházy o del txec Bohumil Hrabal. Tal vegada per això mateix els llibres

de l'internacionalment reconegut Esterházy, que té infinitament més èxit a Hongria que Márai, son acollits en l'àmbit hispànic molt pitjor que l'autor de *L'última trobada*.

El canvi de règim que es va produir en 1989 amb la caiguda del mur de Berlín i el resoterrament dels màrtirs de la revolució antirussa de 1956 va dur nous aires a les lletres hongareses. La ràpida desaparició de la censura, el retorn d'alguns autors exiliats i el mercat lliure van reestructurar l'escena cultural. La tradició de *Nyugat* tornà a estar present i hi aparegueren nous temes. En un principi es va produir un *boom* d'obres sobre el passat comunista fins que la societat hongaresa s'adonà que havia d'encarar-se amb un passat molt recent on es barrejava la política i allò que és personal. Era l'hora de parlar sobre els col·laboradors del sistema comunista, que havia tingut una amplíssima xarxa d'espionatge que s'infiltrava fins al moll de la família. L'obra de Péter Esterházy reflecteix bé la història de la literatura hongaresa actual. Esterházy va publicar l'any 2000 *Harmonia celestial*, que és la història de la seua família, que pertanyia a l'antiga noblesa i, per tant, havia estat oprimida i perseguida du-

rant el comunisme. La figura central de la gran obra era son pare. Uns dies abans de la publicació del llibre Esterházy, com molts hongaresos, va anar a l'Arxiu Nacional per recollir els informes escrits sobre la seua família per l'espionatge comunista. En la carpeta que li va ser lliurada amb extrema delicadesa pel funcionari, hi va reconèixer la lletra de son pare que, durant anys, havia estat informant sobre la seua família i els amics. Van arribar els anys del desencany —«No és això, companys, no és això»—, i Esterházy va publicar *Versió corregida*, una obra extremadament valenta i sincera.

Als anys noranta va aparèixer un altre tema no menys important i controvertit: l'Holocaust hongarès, que va provocar la mort de quasi mig milió de jueus i cent mil gitanos hongaresos, la veu dels quals fou silenciada per la dictadura. Hongria segueix lluitant amb el seu passat nazi i comunista que, darrerament, sembla agafat amb pinces en la prosa, les memòries i les sagues familiars, un gènere emergent els darrers anys.

L'obertura del país va esborrar la censura i amb ella la forta subvenció estatal a les editorials. El preu del llibre va augmentar ràpidament i, mentre que en la meua infantesa es compraven de deu a dotze llibres al mes i per Nadal fàcilment se'n compraven vint, ara, més enllà d'un parell ja es nota molt en el pressupost familiar. Amb el mercat lliure, tanmateix, hi van entrar noves idees d'igualtat i llibertat, i el 2005, es va publicar la primera antologia de trenta dones sota el títol de *Zoo nocturn*. En la nova generació d'escriptors i poetes, hi predomina el tema urbà, la infantesa comunista i el canvi de règim, per fi, es pot sentir la veu de les dones tan falsament emancipades durant la dictadura.

La literatura hongaresa, molt tancada dins la seua llengua ugrofinesa, malda per ser present al mercat internacional tot aprofitant el pont construït per l'èxit de Márai i mirant d'evitar que això es convertesca en un mur.

—No confesses mai: si confesses no et deixaran anar!

Aquestes paraules, expressades en rus pel fill nascut de la violació comesa per un alt comandant rus de l'Exèrcit Roig, sobre una adolescent txetxena, van impulsar que un jove turc, resident legal a Alemanya, dubtosament musulmà, empentat per una mare compassiva i relativament devota, comprengué aqueix sentiment: la compassió. Sentiment que no té res a veure amb la ingenuïtat.

Karpov, que així es deia el violador, a més de ser militar era membre destacat del KGB i, sense ser estrany, també era confident clau d'Occident, especialment estimat i ben pagat.

Graham Greene fou un dels escriptors del segle XX més preocupat pels conflictes ètics i morals que es plantejaven a la nostra societat. John le Carré viu a cavall entre dos segles, autor de novel·les d'espies abans de la caiguda del mur de Berlín, quan el món era un diàleg de sords entre soviètics i occidentals. I més avant, refinat testimoni dels excessos de la globalització capitalista. Rere la mort del mestre, a més d'elaborar novel·les molt entretingudes, es va plantejar anar un pas més enllà: escriure més literàriament, la qual cosa no significa enrevesadament; i donada ja la seua maduresa com a exespia, escriptor i, a la fi, home major, heretà l'esperit rebel (el mateix que tenien homes com Greene, Russell, Orwell, entre altres) que ens ajuda a creure que una altra societat és possible ja que encara existeixen personatges i persones que a més de ser bones persones, com Tommy Brue (un anglès protagonista d'aquesta novel·la: «un home bo en una nit fosca»), també assolixen compromisos envers els altres. Encara que tan sols siga per preservar la dignitat. Brue ha complert seixanta anys, és una persona educada, que sap estar, que coneix totes les sinuïtats, no debades és un brillant representant de la banca privada a Hamburg. Custodi, inicialment aliè, de fons de serps, diners blanquejats a paradisos fiscals per pagar confidents de la reina d'Anglaterra, la reina que donà les gràcies a son pare pels serveis prestats (violat totes les regles) amb un títol. Brue, preocupat per la vellesa i el pas del temps, descobreix què està molt a prop de la

El deixeble preferit de Graham Greene

mort emocional. La casualitat o el destí el remeten també a la compassió, potser perquè a hores d'ara s'ha enamorat d'una jove alemanya, advocada idealista defensora dels malmesos de la terra, de bastant menys edat que Georgie, la seua única filla, que viu allunyada geogràficament i del negoci familiar. Georgie, quan es va fer budista, li va dir a son pare: «la causa de la mort és el naixement».

Annabel, la jove advocada, creu que la llei, almenys a Alemanya, no està pensada per a protegir la vida, sinó per a maltractar-la, i que al cim de la nostra societat, en els Estats Units d'Amèrica, sobretot després de l'11 de setembre, «se sanciona la tortura i s'instaura el segrest», i que això potser s'encomana als països de la seua òrbita.

—Ser txetxè ja és un delictes! —diu Issa, nom txetxè que equival a Jesús.

Emigrant il·legal, islamista, buscat com a presumpte extremista, qui sap si terrorista, pels serveis secrets de mig Occident i prèviament empresonat i torturat per la Rússia democràtica de Putin i la no menys democràtica Turquia. A

Hamburg, la ciutat més rica d'Europa, on Mohamed Atta va preparar l'atemptat de les torres bessones de Nova York, s'han ajuntat els diferents serveis secrets alemanys d'informació (ben acompanyats per algun oient amic), amb totes les seues contradiccions internes (quina política fer amb l'estranya coalició governamental?) per tal d'esbrinar què pretenen fer aqueixes tres persones: Issa, Tommy i Annabel. El risc del terror és massa gran, després de les torres bessones, Madrid i Londres... I l'afany per atorgar-se mèrits o medalles també és massa gran...

L'home més buscat (Edicions 62, 2009, traducció d'Esther Roig, 335 pàgs.), l'últim llibre de John le Carré, un escriptor gairebé octogenari, manté el nivell més àlgid de tot el seu corpus literari, de ficció o endinsat en realitats que no volem ni tan sols imaginar. El personatge de Tommy Brue (un home ric i solitari, al tram final de la vida, que busca la dignitat de l'amor) està excel·lentment construït, seguint els paràmetres de *L'honorable col·legial*. La dissecció dels ideals de les nostres democràcies, sota la perspectiva d'una anàlisi humanitària (que cada vegada ens recorda més a Graham Greene), i la prosa meticulosa de Le Carré, suggeridora, informada, i per què no dir-ho, emocionant i ben escrita, es transformen en la denúncia valenta d'una hipocresia que a la fi esdevé un malson de violència i tortures efectuades en nom de la llibertat i la democràcia. Contra un terror evident: el terrorisme islàmic, amb totes les seues alambinades connexions, amb tots els seus esgarrifosos projectes, que bé, no naix perquè sí, es tracta d'una mena de resposta a massa anys d'abusos, menyspreu i explotació, però que no destrua, ja que és cec, i per tant, extremadament cruel i inhumà.

La història de *L'home més buscat* ha estat creada amb mestria, i a més de ser una novel·la d'espies, situa Guantànamo en el mapa dels horrors: el qui vulga entendre que entenga. També és un homenatge a l'amor quan ja la totesterona és un condicionament irrellevant.

—En els jocs als quals jugàvem, la primera norma de la vida era que res ens sorprengué mai, va comentar Tommy Brue.

Josep Bertomeu Moll

Les orelles del llop

«La cosa és, ben mirat, decisiva, d'aquelles que determinen el color i la guisa d'una època.» Cada vegada que llig un article nou sobre el llibre electrònic —com ara aquest que tenen a les mans—, em vénen al cap les paraules amb què Joan Fuster obria *Les originalitats*. Segons diuen, de l'evolució d'aquest invent no només depèn la indústria editorial, sinó el mateix futur del llibre com a objecte de cultura. A pesar d'aquests plantejaments, i sense negar l'impacte que pot provocar la consolidació del fenomen, la promesa revolucionària del llibre electrònic no és una altra cosa que un pas més en un camí que ja fa molt de temps que recorrem, de la mà de les innovacions conjuntes de la informàtica i les telecomunicacions.

Des d'aquesta perspectiva, l'aparició de l'*e-book* —per dir-ho a l'anglesa— era un fet inevitable. De la mateixa manera que existeixen formats digitals d'imatge i so, disposem de nombrosos arxius de text que ens permeten treballar sense necessitat de recórrer al paper. De fet, la mateixa idea de digitalitzar els llibres no és cap novetat. L'any 1971 —fa vora quaranta anys!— Michael Hart va començar el famós Projecte Gutenberg, i a finals dels noranta es van fabricar els primers lectors de llibres electrònics. La iniciativa no va reeixir, però des de llavors l'afany per trobar una alternativa a la publicació en paper ha estat constant. En molts aspectes, com ara el correu, la premsa o les enciclopèdies, sembla que Internet ha adquirit una posició que vol ser hegemònica. En canvi, en altres àmbits com la literatura la fidelitat a la lletra impresa semblava indiscutible. Davant de l'ordinador la posició de lectura no és còmoda, la pantalla cansa la vista i es perd la percepció del llibre com a unitat.

Què ha canviat perquè la cosa siga finalment decisiva? La resposta, probablement, és l'anomenada *tinta electrònica*, una tecnologia que reproduceix en la pantalla del dispositiu de lectura

les pàgines del llibre com si foren de paper. Com que no s'emet llum, cal il·luminació externa i els ulls no es fatiguen. Els lectors que trobem ara al mercat (com el Sony Reader, el Kindle, el Cybook o l'iLiad) són cada dia més còmodes. Plans i lleugers, són fàcils de transportar, i es poden llegir al llit, al sofà o al metro. Si a això afegim que en un únic aparell caben centenars d'obres, que alguns disposen de tecnologia Wi-Fi per a usos limitats i que en altres fins i tot podem prendre notes a mà, les possibilitats es multipliquen. A pesar d'aquests avantatges, no podem afirmar que siguin més còmodes que el llibre convencional. Ho seran? L'expectació és tan gran que algunes veus comparen la situació amb la invenció de la impremta. El nou Gutenberg, però, no ha arribat encara: ens trobem com en les primeres dècades del segle XV, quan desenes de professionals arreu d'Europa s'adonaren de la possibilitat d'introduir un canvi substancial en la producció del llibre, i s'afanyaren per trobar la tècnica adequada. Gutenberg no va ser l'únic que va experimentar amb els tipus

mòbils, però va ser qui encertà la combinació de tots els factors en joc.

Mentre esperem, sabem que un element clau és la diversitat de formats. No tots els lectors de llibres electrònics en poden llegir els mateixos, cosa que compromet les decisions que prenen tant els editors com els usuaris, perquè econòmicament apostar per tots alhora representa un gran esforç. Així, si un editor posa a la venda *e-books* en uns formats determinats —i no en uns altres—, assumeix que la tria tecnològica restringirà el seu client potencial.

Algunes empreses han pres decisions arriscades, però reeixides. El lligam entre un lector (Kindle), un format (AZW) i una llibreria virtual (Amazon) és, a hores d'ara, la iniciativa capdavantera en el món anglosaxó. Entre nosaltres, l'associació de Bromera, Angle i Cossetània en la Xarxa d'Editors Independents Edi.cat, la primera que ven llibres electrònics en català, representa una aposta valenta però incerta. Encara no està clar el model de negoci, i el perill de la pirateria, tenint en compte el precedent de la indústria del cine i la música, no és gens menyspreable. També caldrà replantejar algunes qüestions referides tant a la gestió dels drets d'autor com a la distribució dels nous llibres, que seran intangibles. S'imposa, a molts nivells, un canvi de mentalitat i, de manera particular, un canvi d'estratègia, sobretot pel que fa a llibreries i biblioteques. Més encara, no sabem en quina mesura el llibre electrònic afavorirà una uniformització o una diversificació de l'oferta, ni com afectarà la mateixa creació literària —també en termes sociolingüístics. Enmig de tanta incertesa hi ha tres factors que poden resultar decisius: en primer lloc, l'estandardització d'un format; en segon lloc, la millora tecnològica dels dispositius de lectura; i finalment, la introducció del llibre electrònic en el sistema educatiu.

Li hem vist les orelles, notem el seu alé, però ni tan sols sabem si és un llop.

Es nota que ningú s'ho creu

Des de fa dos anys, els de l'Institut Cervantes tiren endavant un programa anomenat *La Caja de las Letras*, en el qual patums i guanyadors del seu premi depositen un llegat a la institució tancat amb pany i clau. Els escriptors poden donar el que ells vulguin i el regal es destaparà d'aquí a vint anys.

Fa poc, a Juan Marsé, flamant Cervantes 2009, li ha tocat passar per aquest paripé institucional i no ha desvellat, perquè aquesta és la gràcia, què ha dipositat a la caixa forta dels escriptors. Això sí, n'ha fet mofa, tot declarant que en el contingut del seu llegat, «entre altres coses menys importants», hi ha la recepta de l'escalivada.

Tant de bo sigui cert. Així els nostres descendents podran riure amb raó d'aquesta època estúpida que ens ha tocat viure en què les institucions de l'Estat, en comptes de preservar el patrimoni dels seus creadors, els fan fer el pallaso davant les càmeres de la tele al costat dels polítics que es deleixen per una foto que segur que no passa a la posteritat.

Per aquest invent de *La caja de las Letras* també hi han passat Francisco Ayala, Carlos Edmundo de Ory, Antonio Gamoneda i Juan Gelman. Ana María Matute, per ara, és l'única dona que ha participat en la iniciativa. Ella hi ha dipositat un exemplar d'*Olvidado Rey Gudú*, una novel·la que qualsevol pot trobar a les llibreries i que esperem que d'aquí a vint anys encara es pugui llegir. L'argument de Matute per haver triat aquesta donació «és que no hi ha res de més valuós que un llibre».

Mentre els espanyols tanquen a la caixa forta de la institució més poderosa de les seves lletres els exemplars que podem trobar amb facilitat a les biblioteques i llibreries, els nord-americans conserven als seus arxius els manuscrits, les cartes, les memòries... dels seus escriptors i, naturalment, els dels nostres. Allà sí que es prenen seriosament això de la creació i volen facilitar la feina als estudiosos, aquells éssers que aquí han de fer mil gestions per sobreviure amb beques ronyoses i allí són tractats com una baula imprescindible per contruir una literatura.

NOVETATS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

País Valencià, segle XXI . VOL. I
Vint-i-una reflexions crítiques
A. Furió, G. Muñoz, P. Viciano, eds.

F. Garcia-Oliver, P. Viciano, J. Capilla, M. Domínguez, V. Pitarch, D. Balaguer, V. Partal, P. Mollà, J. Muñoz, A. Defez, T. Mollà, J. L. Barona, F. Pérez Moragón, C. Mulet, F. Viadel, F. Burguera, F. Bayarri, A. Beltran, G. Muñoz, A. Furió, J. F. Mira

País Valencià, segle XXI . VOL. III
Ara, País Valencià
Reflexions i experiències
de la generació que ve
Jordi Muñoz, ed.

X. Sarrià, A. Guia, V. Martínez, G. Fullana, H. Sanjuán, S. Obiol, D. Botella, V. Tena, P. Caparrós, X. Ginés, F. Ventura, M.J. Picó, M. Ramos, M. Peris, F. Vila, A. Rubio, A. Ginés, A. Ferre, F. Felipe

País Valencià, segle XXI . VOL. II
Noves reflexions crítiques
A. Furió, G. Muñoz, P. Viciano, eds.

V. Olmos, J. Peretó, R. Xambó, F. Esteve, R. Serrano, C. Miquel, M. Alcaraz, R. Solbes, V. Maceda, V. Usó, X. Aliaga, M. Dolz, J. J. Pérez Benlloch, J. Sorribes, M. Baldó, E. Balaguer, I. Mora, J. L. Gómez Mompert, X. Puig, M. S. Jardí, V. M. Rosselló, J. Iborra

La vida, el temps, el món
Sis dies de conversa amb Joan E. Mira
Pere Antoni Pons

L'Espill, 30
Dietaris i dietarisme
Amb documents
de Bertrand Russell i Karl Marx

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 46101 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es

Ací no passa res

Havia d'escriure sobre Roberto Saviano, sobre el seu llibre, sobre la ciutat de Nàpols i sobre la regió Campania en general. Què dir que no hagen dit ja els altres, què no s'ha dit de Roberto Saviano i de Gomorra, de la camorra i de les màfies italianes en general? Què dir d'un lloc del qual he fugit, del qual m'he declarat vençut d'una guerra que mai no vaig voler encetar? Li pegava voltes i més voltes diumenge al matí (el dia vint-i-tres de febrer, si no recorde malament), i no n'hi havia manera. Com faig en moltes ocasions com aquesta, vaig agafar la bicicleta i em vaig allunyar tant com vaig poder de la pantalla de l'ordinador. En tornar, per davant de casa un home deia a dues dones: «i l'orgull de tenir un sard com a guanyador del San Remo (un festival tipus Eurovisió de la cançó italiana)». Qui havia guanyat San Remo? Marco Carta. I qui és Marco Carta? Un producte creat per Maria de Filippi, un dels pilars de Mediaset. Una setmana abans que Marco Carta guanyara el San Remo, Berlusconi (i dic Berlusconi) guanyava les eleccions a Sardenya. Qui haguera dit mai que un perfecte desconegut que va eixir ara fa un any d'un programa de televisió, guanyaria el festival de la cançó italiana?

A Nàpols ja ho sabien des que va començar el festival, una setmana abans. En les lleis d'oferta i demanda dels cd pirates, la cançó de Marco Carta era el número u de vendes. La camorra ja sabia qui guanyaria el festival. La camorra és això, una xarxa ben tramada que cobreix no només la zona de Campania sinó també Itàlia i punts estratègics d'Europa, Estats Units d'Amèrica, Amèrica del Sud i Austràlia. La camorra és una organització basada en el comerç, en els moviments del mercat. Aquest és el perill d'aquesta organització, s'elimina un grup i de seguida n'ix un altre disposat a ocupar el seu lloc. Aquesta és la diferència entre la camorra i la *'ndrangheta* o la

màfia siciliana. És això el que ha sabut novel·lar Saviano.

El llibre de Saviano me'l va recomanar un amic, Marcial Rubio, professor ara a la Universitat de Pescara, l'any que jo ja havia decidit dir prou amb la ciutat napolitana. El vaig llegir abans de tot aquest guirigall mediàtic, abans que Saviano necessitara una escorta, i vaig trobar que era un llibre fascinant, un dels pocs llibres que parlaven de Nàpols des de dins, sense tot el folclorisme que sempre acompanya aquesta ciutat. No em va sorprendre què deia, d'això ja n'havia vist prou, sinó com ho deia. Això feia, i fa, de Saviano un escriptor, i em sembla estrany (o potser no tant) que ningú no haja tractat aquest tema, el Saviano escriptor. Saviano no fa res més (i és molt) que literaturitzar actes judicials, investigacions, ha tret a la llum històries que s'haurien consumit sota la pols dels arxius dels tribunals. Les històries de la camorra quotidiana són moltes, jo mateix done la mà, quan els veig, a coneguts que de ben segur que tenen o han tingut relacions amb la camorra,

he acceptat més d'una vegada una cervesa d'un individu que es va fer 10 anys de presó per còmplice en un assassinat de camorra. És així, s'ha d'admetre. El que em sorprén i em fa bullir la sang és que tota aquesta gent que s'ha llegit el llibre de Saviano, que s'ha fet rica amb el llibre de Saviano, que s'ha aprofitat econòmicament o política de tot allò que Saviano ha construït amb paraules, de ben segur que ha fet molt més que acceptar una cervesa o donar una mà. Crec que Saviano ha caigut en el joc, en la necessitat que té Itàlia de fer veure de tant en tant un talent, una cosa nova, un element que done èxit. Tothom sabia què podia passar amb el llibre de Saviano, l'haurien d'haver protegit abans. Com? No ho sé, sé només que havien d'haver protegit al fantàstic escriptor que hi ha rere el nom de Roberto Saviano. Saviano ha escrit també, en certa manera, el que passarà amb el seu llibre, ha escrit el futur, el futur d'aquest país (i potser també del nostre) i vull acabar aquest text amb unes paraules de l'amic Marcial: «tot i la denúncia de Saviano, en aquest país no ha passat res. Bé, res no, Saviano viu amb escorta i els camorristes viuen d'allò més bé. El fet que de tant en tant n'empresonen dos o tres no vol dir res. Si aquest fóra un país seriós, etc., tot això hauria provocat una revolució social. Ací, res.

Saviano identifica i descriu maneres, aspectes i filosofia d'una camorra que naix a Nàpols i viu a Venècia, Milà (o Barcelona). Doncs bé, no ha passat res i d'ací deu anys o mil el Saviano del futur podria contar la mateixa història, amb els mateixos protagonistes i de ben segur que tindria l'èxit hipòcrita que ha tingut a Itàlia. En aquesta filosofia del semenfotisme es basa el llibre de Saviano i l'èxit electoral de Berlusconi».

Dit això, espere amb ànsia poder llegir el nou llibre de Roberto Saviano.

En un dels textos d'aquest recull d'assaigs, l'autor es pregunta: «per què anem als cementeris?» En un altre, comenta que ja no queden llibreries ni llibreters. O manifesta el seu malestar de viure a València entre els qui exigeixen *hablar en cristiano*. O considera, amb els clàssics, que la vida és curta i l'art és llarg, i que, en conseqüència, resta per fer o a mig fer allò que preteníem, o hem acabat tirant per un altre cantó. O es mira irònicament una mena de faula d'intel·lectuals que ho saben tot i de tot. En un assaig que porta justament el títol «Preguntar-se», l'autor observa que la gent té por a fer-se o fer determinades preguntes, que no es podien o no es devien fer sense exposar-se a ser considerat un individu subversiu. O defensa —contra els horaris europeus considerats com a racionals— les virtuts relaxants de la pausa que solem fer per esmorzar. Escriu, també, a propòsit de situacions en què s'ha trobat, algunes humorísticament kafkianes, o d'olors i sentiments que han cristal·litzat —l'autor pensa en Proust— en la memòria sensible... En uns altres assaigs es concentra en qüestions filosòfiques, però que incideixen, igualment, en les relacions entre els homes. N'hi ha un —«*La octava noche*»— que és una ficció metafísica suposadament atribuïda a Borges...

El subtítol d'aquest llibre no debades és *Una filosofia de la vida quotidiana*, que no és, però, una reflexió teòrica o professoral, abstracta o impersonal. Es tracta d'una miscel·lània en què l'autor es mou en el pla de vida ordinària i en parla d'una forma plana i incisiva. I ho fa en primera, en primeríssima persona; parla al lector, es parla ell mateix, s'interroga i es recrimina o s'indigna, afirma i dubta, critica, ironitza a propòsit de «coses» de la vida que a «ell» l'interessen, el preocupen i el concerneixen. En l'assaig «Per què escric?», declara que escriure és una «labor impúdica», que és «exposar-se (en els dos sentits de la paraula: exhibir-se i arriscar-se)». Amb el benentés que l'operació d'«exhibir-se» està ben lluny de tenir en compte el lector només com un espec-

Entre preguntes i respostes

Tolbies Grimaltos
Idees i paraules.
Una filosofia de la vida quotidiana
 PUV, València, 2008
 149 pàgs.

---

tador de les seues sàvies especulacions i simulacions, sinó que «vol dir» alguna cosa que pugui interessar-li o ser-li de profit. Si més no, que s'ho passe bé. Com escriu en una altra plana, el que pretén és fer-se entendre enfront del prejudici —malsà, com tots— que un és més profund i es fa valdre més com més sibil·líticament parla o escriu, com més paraules campanudes utilitza.

Ara bé, el llibre de Tolbies Grimaltos, considerat i subratllat unitàriament, gravita en temes i problemes relatius als valors i d'una manera més particular, en dos que considera espe-

cialment importants. Un pertany a l'ordre del coneixement i l'afirma ja des de la primera ratlla del llibre, en el «Pròleg»: «Jo crec en la veritat, que algunes asseveracions són vertaderes i altres falses». És una declaració que, diu, «avui té mala premsa». Grimaltos, però, l'afirma molt allunyat de les pretensions dogmàtiques. Fins i tot, explícitament, té ben en compte, i la subratlla, la seua perspectiva personal, la seua pròpia «idiosincràsia». És per això, escriu, que quan parla d'unes coses o altres, parla tant d'ell com d'elles. Són opinions, les «seues» opinions, no creences —és una «malaltia» actual— que es refusen a ser contrastades, posades a prova o revisades.

L'autor, a més, apunta a una altra mena de «malaltia» que ha enverinat el problema de la veritat com a valor central; afirmar que tot val o que tot val igual. El problema s'agreuja per la tendència actual —«una quimera del nostre temps»— a quantificar la qualitat. Ara, en la vida social, cultural, política i moral «qualsevol valor és un valor quantitatiu». I com més gent defensa una creença, més val. El que importa és la quantitat d'informació, i no la seua qualitat.

L'altre valor, l'altre pol, que l'autor afirma rotundament és la bondat. «La virtut que més valore en una persona és la bonhomia, la bondat. Només en segon lloc (com a molt) aprecie el seu talent, la seua intel·ligència». I rebla el clau: «en qualsevol cas, m'estime més un idiota bo, que un geni canalla.

Passa, però, que la tendència general va en sentit invers, fins al punt que s'arriba a creure que ser una bona persona és més aviat una discapacitat». I és que la bondat, com la veritat, té també, avui més que mai, mala premsa.

El volum es tanca, a manera d'epíleg, amb una llarga sèrie de refranys fabricats per l'autor que sintetitzen idees i posicions dels textos i que el lector ha de «retrobar» en els articles que integren el llibre. És una manera curiosa i profitosa d'avaluar ell mateix la comprensió del que ha llegit.

Josep Iborra

Memòries sense èmfasi

És molt típic de la manera de ser de l'autor d'aquest llibre fer com qui no fa, donar la sensació que, equipat d'una modèstia exagerada, es perd pels viaranys d'una digressió sense importància. Contribueix a fer atractiva aquesta actitud una escriptura com de tertúlia, relaxada i tranquil·la, sense pretensions de transcendència. Ell mateix ho confessa en la frase que tanca el volum: «He anat xano xano explicant coses, com si parlàs tot sol amb mi mateix, cosa gens insòlita en persones de certa edat». Bé, en realitat, aquest és l'estil personal i intransferible, completament sincer, de Doro Balaguer (València, 1931), en publicar unes memòries que no ho volen ser, entrelaçades amb unes reflexions polítiques i culturals que, en bona mesura, són també memòries.

Defugir qualsevol mena de protagonisme ha estat una constant en la vida de Doro Balaguer, a pesar d'una trajectòria llarga de compromís polític, primer en la militància comunista i després en el nacionalisme valencianista, des de llocs de responsabilitat en moltes etapes i amb criteris sempre insubornables. Pintor estimable dins els corrents de renovació artística que van quallar a partir dels anys cinquanta en col·lectius com el Grup Parpalló, i home vinculat a la cultura, per vocació i per amistats, hagué de deixar l'activitat plàstica, en part a causa de les represàlies de la dictadura contra la seua activitat antifranquista, que l'impediren tornar a París —on s'havia instal·lat en un moment d'aprenentatge efervescent en companyia de Salvador Victoria i altres joves àvids de llibertat—, en part perquè es va veure abocat a fer-se càrrec del negoci familiar de passamaneria, una botiga ubicada al carrer de la Sang, de València, on hi va haver molts anys també la residència familiar, convertida en lloc de reunió de gent de tots els colors i els matisos de l'esquerra i el valencianisme.

Els episodis de la seua peripècia personal, les evocacions del seu pare, aficionat a la pintura, i el seu cercle d'amics vinculats a la música, l'art o les lletres; el record de la València de la Guerra Civil, amb l'escena impressionant, contemplada pels seus ulls de xiquet, de la desfilada dels vencedors aclamats per la multitud mentre dos carrers més enllà els vençuts eren conduïts presoners cap a un incert destí;

Doro Balaguer
L'esquerra agònica.
Records i reflexions
Afers, Catarroja, 2009
262 pàgs.

---

l'ambient de la València de postguerra i la circulació de tota mena de personatges de la intel·lectualitat i la política per una casa que sempre van trobar oberta, constitueixen l'angle més suggeridor d'un llibre escrit sense èmfasi.

Dic que aquest angle resulta el més interessant perquè l'autor no havia fet pràcticament cap aproximació a la pròpia biografia ni poc ni gens concreta i perquè, d'altra banda, ja ens havia donat una mostra notable de les seues reflexions teòriques sobre la pintura —sobre el sentit de la pintura abstracta i la dubtosa capacitat de l'art per a transformar el món, que és un tema que l'obsessiona— en el seu assaig *Renau*,

pintura i política (1994). Per això, cal puntualitzar que les referides a la seua formació en l'Escola de Belles Arts i les posteriors estades a Madrid i París són les pàgines que toquen de més prop les seues preocupacions d'artista, un artista que, ja gran, ha tornat a pintar, en un retorn als orígens d'una naturalitat que esborrona. Són, per això, pàgines plenes de reflexions serenes i sensates, fruit de moltes i moltes hores de meditació sobre l'ofici de pintor i els seus límits, sobre la inviabilitat de l'avantguarda, sobre l'art modern i les seues impostures.

Tractant-se de Doro Balaguer no podien faltar tampoc les referències a la política, una activitat a la qual ha dedicat el bo i millor de la seua vida sense demanar res a canvi (la seua detenció i empresonament, l'any 1960, després d'haver assistit al congrés del PCE a Praga, passa, simptomàticament, com una anècdota més de tantes com va propiciar la lluita contra la dictadura, quasi com una anotació que l'escriptor no pot obviar però en la qual no té cap intenció d'entretenir-se). De fet, el llibre, a poc a poc, deriva, en el seu tram final, cap a la reflexió política, en un sentit que potser sobtarà, per la severitat amb què jutja l'evolució pragmàtica de les formacions progressistes i per com impugna l'argument general de la democràcia realment existent i els seus vicis.

No és un aspecte del llibre darrere el qual intente l'escriptor amagar-se, amb una certa coqueteria després d'haver-se endinsat en territoris més íntims, encara que pugua donar aquesta impressió. El títol, *L'esquerra agònica*, és ben expressiu, en aquest sentit, de la importància que un dels dirigents més destacats en els anys de la Transició del sector renovador del partit comunista, que va acabar abandonant l'organització per a adscriure's al nacionalisme polític, atorga a la qüestió. Amb un to pessimista completament desproveït de dramatisme, Doro Balaguer, que ha demostrat a bastament la seua aversió per qualsevol tipus de dogmatisme i autoritarisme, argumenta i raona el seu particular toc d'atenció sobre la societat actual i els seus problemes, sense voluntat de «sentar càtedra», però amb tota la intenció de dir la seua, com ha fet sempre.

Cinc novel·les breus en una capsula de cartró, tot plegat no arriba ni a l'extensió de cinc-centes pàgines. Aquesta és l'obra autobiogràfica de Thomas Bernhard en sentit estricte. Per ordre d'aparició, cal llegir, doncs, les novel·les *Die Ursache* (1975), *Der Keller* (1976), *Der Atem* (1978), *Die Kälte* (1981) i *Ein Kind* (1982). Perdoneu que citi els títols en alemany, però resulta que ja és la segona vegada que una editorial anuncia que publicarà aquests volums en català, i tant de bo aquest cop la promesa es compleixi. El primer intent va començar amb *L'Origen*, traduït per Jordi Ibáñez l'any 1990 a la col·lecció «Clàssics Moderns» d'Edhasa. *L'Origen* va quedar com una insinuació, d'acord amb el subtítol del mateix llibre, no va seguir cap altra d'aquestes obres clau de Bernhard, tot i que l'autor és força traduït i també representat als escenaris catalans. Arriba ara una nova traducció del mateix llibre, publicada per Edicions del Salobre a Mallorca, de Clara Formosa. A la portada ara hi tenim una foto de Viena amb una suau corba dels carrils del tramvia en primer pla. A Salzburg, on passa aquest relat, el tramvia fa temps que no arriba al centre de la ciutat, però el motiu està ben escollit perquè pot evocar un dels poemes més impactants de Gabriel Ferrater, el seu «S-Bahn» cap a la mort amb aquells passatgers «bruns al seu banc de fusta bruna / quan fa trenta anys dels anys més bruns».

Però «l'origen» és només una de les possibles traduccions del títol alemany. La cosa té la seva importància. Per Bernhard no l'interessen per res les arrels d'una ciutat on habiten només dues categories de persones: «les que fan negocis i les seves víctimes». L'origen en sentit estricte no és la qüestió important, l'important és la connexió causal amb el passat: per què les persones que viuen en aquesta ciutat tenen la sensació de trepitjar a diari un sòl contaminat? Per què aquesta terra ostenta el trist títol de tenir la taxa més alta de suïcidis d'Àustria, la qual cosa vol dir que també és entre les primeres del món? Quin és l'origen d'aquest desencís? Aquesta malaltia mortal, quina causa té? Bernhard és un analista insubornable, despietat. D'entrada, la causa són aquests homes de negocis amb el cap cot que converteixen tots

Allò que tots han oblidat

Thomas Bernhard
L'Origen
Traducció de Clara Formosa
Edicions del Salobre, Port de
Pollença, 2009
110 pàgs.

---

els altres en les seves víctimes, però precisament en aquesta novel·la Bernhard toca un punt encara més fondo i molt més dolorós que el tema de la incomunicació: els bombardeigs aliats de la ciutat de Salzburg l'any 1944.

Tal com va revelar Sebald tot just el 1991 en un estudi ben documentat i encara millor escrit, els alemanys no han volgut saber res d'aquesta destrucció tan brutal de les seves ciutats. No en volien saber res perquè, tal com diu Bernhard ja amb el títol d'aquesta novel·la, els alemanys no volien recordar la causa, l'origen d'aquesta delmació. Si assumien el càstig com a poble (alemanys i austríacs sense la còmoda divisió en tres estats de la postguerra), podrien oblidar la devastació que ells van provocar amb el nazisme i podien donar la seva culpa per expiada.

Traslladar Bernhard a qualsevol idioma és una empresa complexa i el problema no és només si la traducció s'ajusta prou bé a tot el suc que el mestre austríac és capaç d'expressar de la llengua. La seva ploma es mou, camina, en un ritme ple de compassos estrictament pautats, el text és ple de ginys lingüístics firmats per l'autor, únics, accessibles només a través de les regles internes del seu univers literari. Però no passa res, de fet, si en alguna frase ens perdem aquest o altre matís o si la música de la prosa no permet seguir el ritme amb la quironomia d'un escriptor amb formació de violinista.

El que és greu, però, és que cap de les dues versions catalanes d'aquesta obra no tingui introducció, ni cap presentació mínimament detallada del que tenim al davant. Com l'hem de comprendre, una cosa tan complexa com aquesta declaració de principis de Bernhard sobre Àustria, la seva pàtria odiada? És molt important saber llegir aquest retrat perquè aquesta Àustria és l'Àustria de tots nosaltres, perquè aquest és un dels exemples clau per poder establir una relació amb el passat que compartim tots els europeus. Bernhard ens ofereix un exemple moral de relació amb l'herència històrica. No, Bernhard no té una «personalitat torturada» ni lluita «per donar sentit a l'existència», com deia la contraportada de l'edició d'Edhasa.

Qualsevol que hagi llegit les novel·les següents d'aquesta sèrie sap que a Bernhard no li calia lluitar pel sentit de la vida perquè la seva decisió era viure, simplement, viure, resistir. Va prendre aquesta decisió de màxima revolta dins del soterrani d'un hospital on l'havien abandonat com un cas perdut, incurable i on les infermeres el visitaven només molt de tant en tant per comprovar si ja havia arribat al final. Bernhard lluita perquè ens adonem de les regles del món en què vivim, de la manera com la retòrica dels homes de negocis ens sotmet fins a convertir-nos en les seves víctimes i com perdem la capacitat de discerniment fins a arribar al desencís vital només perquè ens neguem a pensar amb el propi cap.

La literatura catalana ofereix un bon exemple de com aquesta lliçó és massa dura d'acceptar i el públic arreu prefereix una versió més *light*: *El mòbil* de Sergi Belbel ha fet la volta pel continent amb un títol que de fet és el mateix i amb un tema que de fet també és el mateix. Només que el mòbil per un atac terrorista en aquest drama no l'investiga ningú, la gent mòbil parla pels telèfons mòbils, mentre intenta resoldre els seus conflictes familiars i amorosos. Una bona prova que Bernhard serà aviat un incomprès amb la seva dèria de buscar l'origen dels fets. Tant de bo puguem llegir aviat tota la sèrie i aprendre com resistir la vida sense mentides.

Simona Škrabec

Heus ací la petita història d'un palimpsest. Fa quinze anys Salomó Dori va publicar *La vida sexual de Fernando Pessoa*. L'obra havia estat beneïda pel Premi València de Narrativa d'aquell any i editada per Bromera, tot i que aquestes circumstàncies no van impedir que el llibre passés amb molta pena i poca glòria, ja que el resum anual de vendes sempre presentava valors negatius. Els perpetradors d'aquell invent, els escriptors alcoians Jordi Botella, Gustavo Cardenal, Pep Jordà, Ximo Llorens i qui açò signa, poc familiaritzats amb els misteris de la matemàtica, es prenien aquelles xifres amb bon humor, consolats de saber-se almenys campions de la no-lectura. El signe menys davant el nombre, indicava la quantitat d'exemplars retornats per les llibreries i, per tant, no venuts? Això volia dir, doncs, que al cap de la correguda havien venut, posem per cas, - 253 llibres. Era com si un botiguer anotés el resultat de les seues vendes d'aquesta manera: - 6 ous, - 2 botelles d'oli, - 25 pots de tonyina... Un negoci ruïnós, al capdavant, per a editorial i autors, i una estranya sensació d'escriptors instal·lats en els

l'limbs de la no-venda, en l'eteri territori dels albat. Confiàvem almenys no haver de reposar de la pròpia butxaca els llibres invenuts.

Quina no seria la meua sorpresa, doncs, quan al cap de quinze anys l'editor lisboeta de Palimpsesto, Mário

Augusto Rosa dos Santos, m'expressava, via correu electrònic, el seu interès a publicar en portuguès els relats pessoians compilats per Salomó Dori. Havia arribat a les seues mans un exemplar no venut del llibre? N'havia tingut alguna notícia navegant per la xarxa? El cas és que convertit per la mà de Mário Ferreira en *A vida sexual de Fernando Pessoa*, el llibre ara rescatat dels llimbs presenta un aspecte magnífic sota la llum de la recent fira del llibre de la ciutat del Tejo. Salomó Dori, que segons confessió pròpia al pròleg de l'edició portuguesa, no ha estat tots aquests anys de braços caiguts en el seu retir d'Alcalà de la Jovada, sent que per una benigna llei de vasos comunicants un riu ha remuntat el seu curs fluvial fins a les fonts primigènies, que des de la perifèria on se sap útil ha trenat un petit fil que uneix Alcoi i Lisboa i ha contribuït modestament al coneixement mutu de dues literatures, la catalana i la portuguesa, massa separades per l'ampla Castella. I que, gràcies a l'atzar dels palimpsests, ja trama noves aventures a deu mans.

Manel Rodríguez-Castelló

Novetats

L'obsessió inconfessable i secreta de qui, amb els anys, esdevindria un escriptor cèlebre.

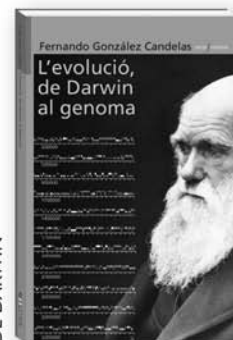
Charlie Parker s'enfronta a l'elit dels assassins en una novel·la fosca en què la traïció clama venjança.

PREMI D'ASSAIG MANCOMUNITAT DE LA RIBERA ALTA

Una obra sobre la influència de Jaume I en les primeres polítiques sanitàries d'una societat nova.

200 ANYS DEL NAIXEMENT DE DARWIN

La teoria de l'evolució, actualitzada i aplicada a camps com la medicina, l'agricultura o el dret.

www.bromera.com
edicions
bromera

L'escenificació d'un debat conegut

Carles Casajuana
L'últim home que parlava català
Editorial Planeta, Barcelona, 2009
208 pàgs.

Hi ha una certa contradicció entre el títol de la novel·la, la clau de lectura que suposa, les expectatives tan clares i concretes que hi genera, i un text de contracoberta que sembla voler, si no negar, sí matisar-ne l'abast, afirmant, entre altres coses, que l'obra «narra un cas de setge o *mobbing* immobiliari que —en ser la víctima un escriptor— es converteix en un setge a la literatura». La qüestió, però, és que el tema de l'assetjament immobiliari hi té una importància més aviat secundària; i el suposat «setge a la literatura» resulta una metàfora difícil de defensar amb l'únic argument que la víctima és un escriptor que s'atrinxera al seu domicili perquè vol acabar la novel·la que hi està escrivint. De fet, es podria afirmar que tota la part argumental de la novel·la, tota l'anècdota, és secundària; un pretext per a allò que realment en suposa el moll de l'os: una reflexió sobre la salut del català, sobre els símptomes i la manera com hauríem d'interpretar-los, sobre el contacte amb el castellà i sobre la possibilitat —i fins i tot la idoneïtat— de fer literatura en una o en l'altra llengua.

L'acció se situa gairebé en exclusiva en un malmès edifici de Barcelona, on conviuen circumstancialment dos escriptors que es troben en ple procés de creació de sengles novel·les. D'una banda Ramón Balaguer, escriptor català que escriu en castellà, l'únic propietari que ha quedat a l'edifici i que s'enfronta a la pressió i les amenaces de Soterias, que n'ha comprat la resta de vivendes i necessita fer-lo fora. De l'altra Miquel Rovira, escriptor en català, que ha ocupat momentàniament un dels pisos buits per fer-lo servir com a lloc de treball. I amb un tercer personatge, una dona —la Rosa— que

tanca el triangle amb la possible perspectiva d'una història d'amor. Així, mentre no se'ns dóna pràcticament cap pista de la novel·la que escriu el primer, la del segon —que es titula justament *L'últim home que parlava català*— esdevé un motiu central de l'argument de Casajuana, que inclou les reflexions de Rovira sobre el procés de construcció de l'obra: una obra sobre la mort de l'últim catalanoparlant i sobre un professor nord-americà que investiga la desaparició de la llengua.

Però *L'últim home que parlava català* aposta per fer servir els personatges, a partir d'un context propici, com a portaveus de les reflexions de l'autor, com a actors d'una confrontació dialèctica —sobre maneres divergents de concebre la creació literària, però sobretot pel que fa a opcions lingüístiques diferents a l'hora d'escriure i punts de vista oposats respecte de la salut del català i de les possibles accions compensatòries. Assumit aquest pressupòsit, la diferència rau en la major o menor capacitat de l'autor de fer literatura a partir d'aquests elements, i fins a quin punt són creïbles el personatges i les situacions que viuen; fins a quin punt, en definitiva, defugen la condició de simples titelles que mouen els llavis perquè l'autor hi parle. I, en aquest sentit, Casajuana ha aconseguit ordinar una trama suggeridora, fins i tot inquietant en alguns moments —especialment en la primera meitat de la novel·la—; i ha construït uns personatges principals creïbles, que conjuguen —en la defensa de dues postures ideològiques oposades— la part més racional amb una altra de més visceral, en sorgir determinades implicacions personals entre tots dos. En canvi, crida l'atenció negativament la poca evolució psicològica que hi sofreixen; la gairebé nul·la repercussió interior que els fets exteriors semblen tenir sobre ells; i, sobretot, la presència d'uns secundaris sense entitat pròpia, destinats exclusivament a sustentar el paper dels dos protagonistes en el conflicte. Amb una anècdota decididament subsidiària del veritable objectiu de l'obra, potser un dels problemes siga que els arguments que s'hi empen sorprenen pocs lectors catalans: són perfectament recognoscibles en pertànyer a la nòmina habitual dels utilitzats en aquest recurrent debat públic. Elements, en definitiva, que limiten molt la proposta.

Pere Calonge

Cinquanta anys de lluita armada al País Basc

Antoni Segura
Euskadi. Crònica d'una desesperança
L'Avenç, Barcelona, 2009
319 pàgs.

El 1959 un grup de joves independentistes fundaren Euskadi Ta Askatasuna (ETA, «País Basc i Llibertat»). Les seues fonts ideològiques bevien dels principals referents de l'esquerra i el nacionalisme del moment: sionisme —els jueus havien creat l'Estat d'Israel—, les revolucions xinesa i cubana, la lluita del Front Nacional d'Alliberament d'Algèria (FLN), la guerra del Vietnam i la lluita del Sinn Féin i de l'IRA a Irlanda. Una barreja, doncs, que abastava el nacionalisme i un marxisme heterodox, tot amerat amb la perspectiva del llibre de Federico Krutwig (Fernando Sarrailh de Ihartza), *Vasconia* (1963). La conclusió: Euskadi era una colònia sotmesa per l'imperialisme espanyol i francès. Començava la lluita d'alliberament d'ETA, i els atemptats, el 18 de juliol de 1961 amb el descarrilament d'un tren carregat de franquistes que anaven a celebrar el *Alzamiento*. La primera meitat dels seixanta són els anys de les primeres compres d'armes i els debats ideològics, els quals portaran a configurar una línia obrerista i una altra tercermundista. Mentre el nucli fundador havia teoritzat la «guerra revolucionària» des d'un ingenu anticolonialisme, els nous dirigents plantegen la lluita armada basant-se en el principi d'acció-repressió. En aquells primers temps, la repressió desencadenava un fort corrent de simpatia per ETA en la societat basca i especialment entre els joves.

El 30 de desembre de 2006 ETA feia esclatar més de 200 quilos d'explosius a la Terminal 4 de l'aeroport de Barajas i dos ciutadans d'Equador van morir. Durant quasi tres anys no hi havia hagut cap víctima mortal a mans d'ETA. El president del govern espa-

L' amor i la música

nyol deixava en suspens el procés del final dialogat de la violència. El 5 de juny de 2007 ETA emetia un comunicat en què anunciava que suspenia l'alto el foc indefinit i retornava a la lluita armada.

Han passat 50 anys i a Euskadi no es veu el final d'aquesta «macabra espiral de violència», en paraules d'un dels primers militants. Més de 800 víctimes mortals, centenars de militants d'ETA a les presons, a l'exili, torturats, «suïcidats» o abatuts per la policia i la Guàrdia Civil. Una violència que s'ha fet present a tot Espanya en diversos moments, també al País Valencià, i entre els valencians de nissaga o adopció (Manuel Broseta, Francisco Tomàs i Valiente, i Ernest Lluch, entre altres).

Antoni Segura, catedràtic d'Història Contemporània a la Universitat de Barcelona i especialista en la història del món actual, ha treballat especialment els conflictes al món islàmic i a Euskadi. Al llibre que ressenyem fa una ben documentada anàlisi de les arrels del conflicte basc i en remarca el caràcter polític i la seua especificitat, tot distanciant-se dels espills sovintejats pel nacionalisme basc en comparar-lo amb el Quebec, Irlanda del Nord o Palestina. Hi ha una mirada profundament crítica tant de la negació del conflicte per part de l'Estat com de l'acció terrorista d'ETA; en la seua perspectiva, el resultat de la incapacitat de la política. El llibre ordena, analitza i repassa els processos interns de l'organització, les successives fractures i escissions, la fixació amb el PNB i el paper d'aquest com a mediador i com a convidat de pedra, la repressió de l'Estat i la guerra bruta, el paper de l'estament judicial, els períodes de treva i els fracassos del diàleg intentat, la intervenció d'experts i assessors internacionals en les converses, i enmig la societat basca i la seua evolució de la simpatia als joves *gudaris*, passant per la incomprensió, l'estupefacció i el fàstic. Un llibre fonamental per a entendre un conflicte tan pròxim i tan complicat, molt ben escrit, des d'una implicació lúcida i amb la convicció que ETA ha entrat en la seua etapa final. L'última organització de lluita armada de l'Europa occidental en el nou temps d'Al-Qaeda.

Rafa Xambó

Vicent Usó
El músic del bulevard Rossini
Edicions Proa, Barcelona, 2009
188 pàgs.

El músic del bulevard Rossini és la novel·la amb què l'escriptor Vicent Usó (Vila-real, 1963) va quedar finalista del Premi Sant Jordi 2008. Ens conta la història de Tadeusz, un violinista que després d'haver cultivat l'esperança d'una carrera concertística a la seua Polònia natal, es troba fent de músic ambulat al nostre país, tocant música lleugera per a entendre l'oïda i la butxaca dels qui passen pel bulevard Rossini. Aquest és el lloc que li ha assignat la màfia que l'explota, que l'ha dut entre nosaltres després de prometre-li una oportunitat professional digna com a músic que no ha arribat mai. La narració oscil·la constantment entre el passat i el present: hi ha, d'una banda, la crònica dels anys previs, des del descobriment del talent musical de Tadeusz per part del mestre Domanski fins al seu èxode en busca de l'èxit com a intèrpret, i de l'altra, l'acció plena de desencisos i dubtes que transcorre durant uns pocs dies en una de les nostres ciutats.

La novel·la planteja de forma explícita des de l'inici un dilema que esquinça el músic entre dos impulsos, dos camins: l'amor per la seua estimada Krystyna a qui ha deixat a Polònia i l'amor a la música. Però més genèricament, el lector pot interpretar la dona i l'art com a condensació de dues dimensions vitals que la condició d'immigrant fa sovint incompatibles: la de la llar, la pàtria, allò que hom és, i la de l'expectativa, la vida bona i feliç, allò que hom voldria ser. En el cas concret de Tadeusz, podem sospitar que aquest conflicte ve parcialment alimentat pels seus propis defectes (o trets de caràcter, si ho preferim): ambició, impulsivitat, orgull, ingenuïtat. Però lluny d'aigüar el drama, aquesta definició del personatge ens l'apropa i l'humana:

nitza: és un dels encerts de la novel·la no presentar-nos algú excepcional, perfecte, sotmés a la maquinal injustícia del món, sinó un home que comparteix amb nosaltres el somni, la passió i l'error. Així, al nostre autor no li ha calgut complicar en excés la trama, que està suficientment travada i dosificada fins al final: li ha bastat amb posar la mirada sobre l'experiència, pròxima però ignorada, d'un immigrant, i omplir-la amb la pasta de què està feta la vida.

L'ofici del nostre escriptor excel·leix precisament en la recreació dels universos quotidians: cada escenari se'ns fa present, immediat, només amb unes poques línies sobre algun personatge secundari. La mà esquerra de Vicent Usó recorre les cordes del seu món amb el ben entès virtuosisme de qui vol comunicar, no impressionar; la mesura amb què executa cada matís ajuda a mantenir la història fluïnt d'una forma tan natural com detallada i rica. El relat ens arriba de boca d'un narrador ben conscient de la seua pròpia tasca de contar, que de tant en tant confessa al lector desconèixer alguns detalls de la història, opina sobre la irrellevància d'alguns altres, i es permet pinzellades d'ironia i píndoles de reflexió sobre com són les coses o com podrien ser les novel·les.

Dels mil motius possibles per a vindre a parar entre nosaltres no pot ser casual que l'autor haja triat per a Tadeusz la música, que és alhora la llavor de la seua ànsia d'èxit i l'última trinxera en què arrecerar-se de les seues dissorts: la submissió de qui li dedica la vida i el goig de compartir-la amb altres són omnipresents a l'obra. És des d'aquesta sensibilitat, molt més estètica que ideològica, que Vicent Usó s'ha adreçat a la realitat de la immigració, convidant-nos més a un exercici d'empatia que a una denúncia que hagués quedat empobrida per massa directa. I és un encert: si l'art, tant se val la música com la literatura, pretén encara fer-nos millors al món i a nosaltres, convé que mantinga amagat un tan noble propòsit. Però si l'art és ja incapaç de corregir tanta imperfecció, demanem-li almenys que siga bell, tendre i humà, com ho són la música i la història del violinista del bulevard Rossini.

Emili Morant Llorca

Trenor.

L'Exposició d'una gran família burgesa

CENTRE CULTURAL LA NAU DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
SALA THESAURUS • 26.5 - 25.10.2009

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

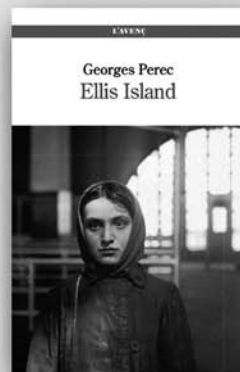
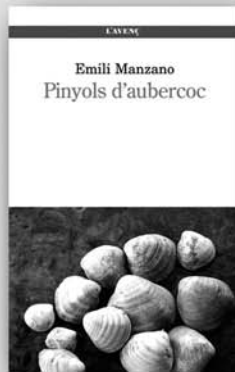
lafundació
universitatvalencia

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

www.uv.es/cultura

L'AVENÇ La teva revista, els teus llibres

www.lavenc.cat

i els altres? els coneixes?

WWW·LHO·ES:::

Poètica del nuc

Josep Maria Roquer
La xarxa de mil nusos
Universitat Autònoma de
Barcelona, Bellaterra, 2008
107 pàgs.

Diu el poeta: «L'inici és fàcil». Josep Maria Roquer desafia el temps i l'art de fer poemes des d'una maduresa no sempre assossegada, però amb plenitud de forces. El seu segon poemari, *La xarxa de mil nusos*, va obtenir el XIII Premi de Poesia «Miquel Martí i Pol» de l'any 2008, convocat per la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest punt de partida vital i creatiu no està exempt d'entrebancs, ni està encarat a trobar una dreuera, sinó que genera una xarxa complexa i fràgil que és perfectament poetitzable. Metge de professió i poeta per convicció, Roquer ja havia publicat els seus versos en un primer recull titulat *L'entomòleg de Babel*, on, segons el seu prologuista, Jordi Cerdà, ens va mostrar ja «una perícia excel·lent en la tècnica del haiku». Aquesta necessitat d'experimentació formal, per a Roquer, és absolutament indissociable del fet mateix d'escriure —en aquest lliurament trobem des de tankes a sonets. Per a ell, escriure vol dir, sens dubte, fer versos.

Inicialment, el record és el motor generador dels poemes que conformen la primera part d'aquest llibre. El jo poètic s'autoanalitza a través de la

memòria, que només selecciona els bocins que deixen petjada. Les engrunes de les experiències viscudes són part d'aquest procés de rememoració literària: «la paperina / de pipes i clofolles: / mil records fets engrunes», o bé «L'insípid gust, sense polpa, / de la pell dels tramussos».

El poeta coneix la fondària del pou i, tot i això, s'hi aboca, conscient que el seu reflex està lluny de ser una imatge nítida. Amb cada poema, s'entrellacen els camins de l'existència, un procés que no sempre és fruit de l'atzar: «hi ha

sols l'auspici / d'un futur trencaclosques / una vida de dubtes». El moment de creació, l'instant primigeni es confon amb la literaturització essencial de la vida i el jo poètic se sincera amb el paper quan afirma: «Des de l'albada / jugo amb milers de peces, / em moc, les giro». L'autoconeixement biogràfic té una única intenció, la d'atorgar sentit a allò que és intrínsecament caòtic. Per això el resultat és senzillament el que s'expressa en un poema de títol ben explícit: «No m'encaixa el puzle».

Els camins que integren la xarxa de mil nusos es basteixen a còpia d'eleccions inevitables de ressonància clarament existencialista: «És l'avantatge / que calla la certesa: / un cop es tria / tots els descarts s'afoguen / amb arguments espuris». I, a banda dels records, de l'amor i de la infantesa o, potser, amb la barreja de tots ells, passada pel tamís del dolor, el poeta troba una consigna: «fer amb tot allò que em toca / versos, literatura». Estem, per tant, al davant d'una veu poètica que, sòlidament, va creixent en «un senzill full en blanc, sense traves / que constrenyen la força del desig».

Isabel Clara Moll Soldevila

La mort és un mot petit, monosil·làbic, de només quatre lletres. Musa dels poemes més bells, de les cançons més punyents, de les novel·les més tristes. Ens estalona, ens persegueix.

Hi ha persones que decideixen ignorar-la, d'altres s'avancen al seu encontre, com la Virginia Woolf, o són víctimes d'una cita prèviament concertada pels seus botxins, com és el cas de García Lorca.

Els més previsors ens indiquen les seves preferències: «Poseu-me les ulleres», ens va dir Vicent Andrés Estellés. El nostre il·lustre suecà va escriure el seu epitafi: «Ací jau Joan Fuster, que va morir com va viure: sense ganes». I el genial Cesare Pavese va dir-hi la seva abans d'anar-la a cercar per voluntat pròpia: «Prou paraules. Un gest. No escriuré més».

Preguem, tal com ens va ensenyar Kavafis, que el viatge cap a Ítaca sigui llarg, ple d'aventures, ple de coneixences. La mort és l'amfitriona d'aquestes vacances pagades del Pere Quart, ens

Bon viatge, Mavi

espera al final del camí. Tot i això, sabedors que ella és molt intransigent i que no admet equipatge, ens entestem a farcir la barca d'estris i andròmines inútils que haurem de llençar per la borda abans d'arribar a port.

A la Mavi Dolz, la va sorprendre darrere una cantonada, amb nocturnitat i traïdoria. La mort covarda no va voler presentar-li una batalla que de segur que hauria guanyat la nostra amiga, perquè aquesta dona menuda només d'aspecte, era gran, forta com una roca i una lluitadora incansable.

Del sud, com canten els seus xiquets, la terra dels enganys, la terra d'amar-gors que sempre assequen plors, país

que ja no hi és, que s'amaga del temps dins el cor de la gent, del sud del record, d'uns països sense nom. Aquí es va forjar el seu esperit i mai no va oblidar els seus orígens.

El viatge cap a Ítaca de la Mavi ha estat curt però molt intens. Amb les presses es va deixar oblidat en un calaix de la seva taula, al despatx de l'Institut Ramon Llull, un munt de projectes, en una carpeta de l'ordinador totes les seves il·lusions, al mòbil els darrers acords d'Obrint Pas, i una quimera, un somni del qual ella era abandonada, que no s'apagui la llum al País Valencià.

T'enyorem, companya, i ens sentim sols en la lluita. No dol la teva mort sinó el buit que ens deixa la teva absència. Per a tu aquest poema de la Maria-Mercè Marçal: «Morir: potser només / perdre forma i contorns / desfer-se, ser xuclada endins / de l'úter viu, / matriu de déu / mare: desnèixer».

Gemma Pasqual i Escrivà

Qui ha dit que els morts no parlen?

Esperança Camps
El cos deshabitad
Proa, Barcelona, 2009
246 pàgs.

Agafen vostès l'última novel·la d'Esperança Camps, *El cos deshabitad*, premi el Lector de l'Odissea 2008, i veuran si parlen o no. En ella, els monòlegs de Joan Carles Rosselló —un professor d'institut amb vocació d'escriptor, mort en un accident de trànsit poc després d'aconseguir un dels premis literaris més importants del país— parlen des de la mort i després de la mort. I ara que hi pense, em recorden, en certa manera, les cintes que enregistrava la protagonista de *Mi vida sin mí*, la pel·lícula d'Isabel Coixet.

A banda d'això, la gràcia d'aquesta novel·la és que el lector hi troba dos monòlegs enfrontats i alternats, el de Joan Carles, escriptor reconegut, mort en un accident de moto, i el de na Margarida Sans, la seua vídua. Dos pensaments turbulents que conformen un diàleg prodigiós i ben sucós, perquè transcorre per la història com si estigués suspès en el buit, en el més profund de la ment, perquè en realitat, marit i muller es parlen en silenci i des del silenci: ell, des de la mort; ella, des del dol.

En aquest silenci *post mortem* tots dos protagonistes recorden el desastre de la seua vida amorosa, la ruïna de la seua construcció personal, la hipocresia de les seues vides, i, sobretot, el desencant dels últims anys viscuts junts, soterrats en l'engany mutu i en l'autoengany.

Però, més enllà de les falses aparences, *El cos deshabitad* és una novel·la sòlida on l'autora ens sorprèn amb un propòsit que s'havia proposat feia temps, i que ara aconsegueix, una trama policíaca.

Així doncs, mentre Joan Carles repassa la seua vida i la de la seua víctima, Margarida ens obre les portes de sa casa i ens deixa veure com transcor-

ren les primeres hores de vídua, mentre ens confessa els detalls més íntims del seu amant.

Fet i fet, els monòlegs de tots dos desemboquen en una història forta, perquè Esperança Camps és una autora d'històries dures i fortes. Des de la seua primera novel·la, la mort i la destrucció personal estan ben presents en els relats que imagina i en els personatges que els habiten.

Real, «*como la vida misma*», les novel·les d'Esperança Camps són d'aquelles que, un cop encetades, vas a per elles, amb dents i ungles, igual que fan els seus personatges amb les històries que contenen, igual que fa l'autora amb la seua dedicació literària.

En aquest sentit, hi juga molt a favor la manera com Esperança Camps té cura dels detalls fins a extrems inimaginables: els detalls dels ambients on recrea la història, les cases que pinta a la perfecció, els personatges que vesteixen i es mouen com ella ordena, perquè ho té tot ben perfilat i res se li escapa. Fins i tot em fa l'efecte que abans de posar-se a escriure, aquesta autora menorquina ja té ben clara la història que vol dibuixar amb paraules, i les traça amb èxit. Perfilat postes de sol i borratxeres tremendes, matisa el to de veu i la manera de moure's i parlar dels personatges, i recrea les situacions i realitats més diverses que podem trobar a la nostra societat.

La prova és que, des d'aquell àtic luxós amb una cúpula de vidre al centre de València d'*Enllà de la mar*, la seua primera i sorprenent novel·la, fins al barri marginal i suburbial de joves delinqüents de *Quan la lluna escampa els morts*, tot passant per l'ambient decrepit i insuportable d'una urbanització de platja solitària a l'hivern en *Eclipsi*, Esperança Camps s'ha consolidat com una (re)creadora d'ambients i drames personals i socials infatigables, capaç de regalar-nos retrats d'individus que encaixen en els més diversos rols, ambients i situacions socials.

Tant se li'n dona, a l'autora, que siguen marginats, *pijos*, rics, alcohòliques deprimides, escriptors de fama, funcionàries acomodades adúlteres, ella en té per a tots. I en aquest repartiment de papers i funcions, els monòlegs són sempre l'arma millor esmolada d'Esperança Camps.

Lourdes Toledo

A Cara o Creu

Josep Lluís Aguiló
Llunari
Proa, Barcelona, 2008
88 pàgs.

Llunari, el llibre del manacorí Josep Lluís Aguiló, Premi Jocs Florals de Barcelona 2008, és un compendi de 32 poemes de temàtica ben diversa, i de tons polièdrics: l'il·lusionista infantil, el sentimental adolescent, el bèl·lic, justicier i apologetic de l'edat més madura, dotat d'un iniciàtic tarannà que genuïnament fa arqueologia fetillant la cara oculta del macrocosmos tant màgic com real que ens sosté i habita als humans. Àdhuc que, en determinats poemes, el ressò que ens arriba és patètic i revolucionari, folrat d'ironia, sense ser-hi paradoxal, ja que és el símbol l'intermitent del seu joc si en el paisatge que descriu les talaies són batalles, déus, política i barbàrie.

Són els seus personatges soldats als camps de batalla a les acaballes dels segles XIV i XV, que viatgen pels ponts, travessant boscos negres i congosts minerals; deixebles de l'imperi de l'ànima, fades amb arrels de llosa, cowboys, amics, lectors, poetes, filles, veïns i germans. També són protagonistes els objectes luxosos, i alguns d'imprescindibles per quotidians, que conformen l'hàbitat de la propietat privada de l'autor, esdevenint matèria i turbina poètica: cotxes de col·leccionista «Tres Packards», iots per restaurar ancorats a la remor de l'illa —«Les normes de la mar», i «Tenim una casa a la platja», on el jo poètic parla confidencialment de la complicitat familiar: del gaudi i de les incomoditats que suposa tenir una casa al balcó del mirall. Un mirall-llunari, l'ham per empescar-se en la màgia, però també l'espill de l'autoconeixement, de saber quin aire es respira, i cap on es decantarà la moneda en l'aposta. Un poema destacable és «A cara o creu»: «...Cada cop més / penso que la cara i la creu abasten / territoris menors dels que cobreixen / els traçats

dels seus noms sobre la pàgina. / Sé que la cara és l'espai per a la màscara; / la creu és el signe del laberint. / A mi, deixau-me l'espai del cantell / [...] El període etern / on senyoreja la indecisió». I és el llenguatge metafísic l'impulsor de l'esotèric, el que deixa la via oberta a la intuïció: quin serà el camí que finalment haurem de seguir en el laberint (entès com a vida).

L'ésser humà hi rellueix amb dues cares: la creu, que farà brollar de la fam la depredadora bèstia individual, personificada alienament en l'enemic que roman camuflat a la nostra murada, el vigilant perpetu. Una mostra n'és el poema «Els guardians de la frontera», on es dilata la cita de Robert Graves «We, not the city, are the empire's soul» («Nosaltres, no la ciutat, som l'imperi de l'ànima.»): «Envellim a la frontera esperant / que es decideixi d'un cop l'enemic / [...]. Nosaltres som les murades del regne; / els vostres molestos bàrbars necessaris. / [...] Fem guàrdia al dintell del laberint / d'aigua, de terra, de pedra i de carn / que és la substància de les fronteres. / Alertau ciutadans: no ens oblideu; / la soldada és poca; no us devem res». I, d'altra banda, se'ns evidencia que la humilitat i la germanor s'hi podria trobar en l'esperit del veí més llunyà: «Són els veïns distants / una raça germana». No gensmenys, la màscara és inherent en Déu omnipotent i en els justs, als quals el jo poètic injuria: «Tu bé ho saps, Senyor. Hem viscut just entre la posta / i la sortida del sol i mai no et buscarem [...] No t'hem necessitat ni en la conversa esparxa, [...] no eres als excusats quan rebíem, / entre excrements, la comunió amb cocaïna». «Cada poble necessita posar / la responsabilitat de la seva / pervivència en les mans més segures. / Els illencs sabem que mai no es podrà / confiar en la solidesa dels homes / i que si hem de posar el nostre desí / en mans d'altri, perquè així són les normes, / confiarem abans en l'or trencat / que en la pretesa integritat dels justs.»

Però, si un llunari prediu el que passarà, i capgirant-lo podem fer sortir els éssers immutables i fantàstics, font d'una dinàmica interna en l'ocult; si sacsegem aquest *Llunari*, ens hi trobarem «Una temporada a l'infern», sabent que «Tot té el seu preu ocult. / No hi ha regals».

Isabel Garcia Canet

LEONARD MUNTANER, EDITOR

CIXOUS, Hélène. *La llengua m'és l'únic refugi*. Edició, traducció i pròleg: Joana Masó, amb la col·laboració de Maria Oliver, Amau Pons i Marta Sergarra. 128 p.

MIRÓ, Joan. *El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard*. Traducció de Joaquim Sala-Sanahuja. 152 p.

JULIÀ, Jordi. *Un lleu plugim. Antologia de poesia nord-americana hipermoderna*. 96 p.

FLEM, Lydia. *Com vaig buidar la casa dels meus pares*. Traducció i epíleg: Josefa Contijoch. Pròleg: Marta Segarra. 112 p.

CAPELLÀ, Margalida. *Dones republicanes. Memòria de la Guerra Civil a Mallorca (1936-1939)*. Volum I. Pròleg: Josep Massot i Muntaner. 368 p.

MARTÍ JUFRESA, Felip. *Música desconcertada. Filosofia, política i música moderna*. Pròleg: Peter Szendy. 256 p.

LEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca)
Tel. 971 25 64 05 · Fax: 971 256 139 · A/e: editorial@lleonardmuntanereditor.cat

DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS,
C/ Dragonera, 17 · 07014 Palma (Mallorca) Tel. 971 28 94 21 · 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES,
C/ Roís de Corella, 9 · 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 · Fax: 93 74 64 111

DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES,
Carrer G, nau 6 · 46394 Ribarroja del Túria (València) Tel. 96 166 52 56 · Fax: 96 166 52 49

Barcelona des de l'art

Pilar Parcerisas
Barcelona Art/Zona.
De l'avantguarda a les noves
estratègies culturals
Afers, Catarroja, 2008
192 pàgs.

Encara avui, des de certs àmbits, es tendeix a focalitzar el fenomen artístic en els anomenats creadors, i se sol obviar que aquests són una peça més d'un entramat social i cultural complex, on juguen i s'interrelacionen nombrosos agents. Entre aquests darrers, la crítica d'art ha tingut un paper destacat en el desenvolupament de la modernitat estètica, per bé que en les darreres dècades el seu rol s'ha anat modificant i han emergit noves opcions mediadores arran dels canvis que ha viscut el camp artístic; pensem per exemple en la figura del comissari d'exposicions, molt relacionada amb la multiplicació de les infraestructures museístiques i l'expansió de la indústria cultural. Però malgrat aquestes transformacions, no deixen de donar-se expressions prou significatives d'una pràctica escriptural que podem continuar trobant en les pàgines impreses d'alguns diaris i revistes, així com en publicacions allotjades a la xarxa. De fet, els mitjans electrònics han permès certa reactivació i posada al dia d'aquesta mena de literatura que pot arribar a tenir un nivell de creativitat equiparable, des de la seva especificitat, al d'una obra artística.

Una de les aportacions més rellevants de la crítica artística en el marc comunicacional català dels darrers anys, ha vingut de Pilar Parcerisas, de qui l'editorial Afers publica un segon recull d'articles, apareguts originàriament al diari *Avui*, i que compta amb un pròleg de Vicenç Altaió. Si el primer volum, *Art&Co. La màquina de l'art* (2003), privilegiava l'atenció a noms i tendències internacionals que van marcar l'art del tombant de segle,

ara és Barcelona l'eix articulador de la compilació. El llibre es divideix en tres blocs, el primer tracta diverses iniciatives barcelonines sobre esdeveniments i personatges de l'art ja esdevinguts part de la història, el segon atén críticament els canvis viscuts per la capital postolímpica i la seva deriva cap a un model espectacular sotmès a una creixent mercantilització, mentre que la darrera part destaca algunes experiències i pràctiques artístiques desenvolupades lluny dels espais més centrals i de les institucions museístiques de la ciutat.

Les petites peces artigràfiques que aplega el volum destaquen per l'ús d'un llenguatge clar i funcional, a l'abast de qualsevol persona interessada per l'art i la cultura visual. La senzillesa aparent, però, no amaga la sòlida base en què l'autora fonamenta les seves apreciacions. No en va, la perspectiva de Parcerisas admet vincles amb precedents il·lustres, com Francesc Pujols, Sebastià Gasch, Juan Eduardo Cirlot, Joan Perucho o Alexandre Cirici, alhora que es mostra oberta a tots els vents.

Els textos del recull tenen la virtut de no supeditar-se a la circumstancialitat una mica gratuïta que sol associar-se a l'escriptura en un diari, sinó que s'hi evidencia una selecció conscient fruit d'un punt de vista personal o, si es vol, d'una poètica pròpia. I fins i tot d'una aspiració estratègica. En efecte, un dels aspectes més remarcables que inspira la narrativa de Parcerisas ve de la voluntat d'oferir una determinada representació de la tradició d'avantguarda catalana, especialment la que apareix vinculada a la metròpoli barcelonina, en estreta connexió amb els grans corrents internacionals. Una tradició que l'autora construeix a partir d'idees com la de l'artista visionari i projectista de mons utòpics o la d'una pràctica subvertidora del sentit comú i els llenguatges establerts. Aquesta intenció de fons ha anat adoptant diverses vies formalitzadores, la crítica d'art certament, però també la historiografia artística, dues disciplines que en la seva obra apareixen molt interrelacionades, o la curadoria d'exposicions. Cal esmentar, potser com a nucli central d'aquesta ambiciosa empresa intel·lectual, els seus estudis sobre les neoavantguardes conceptuals dels anys seixanta i setanta, que no deixen de ser presents en aquest nou aplec textual.

Narcís Selles

Els personatges d'un país

Xavier Serra
Biografies parcials.
Els 70 al País Valencià
Afers, Catarroja, 2009
220 pàgs.

Feia molt de temps que esperàvem un llibre com aquest. Un conjunt de retrats literaris ben resolts d'alguns personatges significatius de la vida valenciana. En una societat greument afectada d'amnèsia, com a efecte d'una escassa articulació interna o d'una autopercepció reduccionista, per dir-ho suaument, aquesta empresa té un valor difícil d'exagerar.

Diguem que dels anys seixanta ençà s'ha produït, amb una certa consistència, un esforç col·lectiu adreçat a construir alguna cosa, a assumir un passat, a dignificar una cultura, a treballar-la, a projectar uns determinats esforços en el conreu de les lletres, l'activisme cívic o l'acció política, a canviar l'autopercepció col·lectiva. Els resultats de tot plegat són aquesta realitat dubtosa i vacil·lant que ens envolta, tot sovint decebedora però cal pensar que plena de possibilitats. I això és el que han anat pensant unes quantes generacions ja, que s'han embarcat en aquest esforç col·lectiu.

Una manera d'esborrar-lo, de difuminar-lo, de rematar-lo (com li agrada dir a un important representant de la dreta cavernícola que mana de tot plegat a hores d'ara), és silenciar, amagar, deixar en la penombra i finalment fer oblidar els individus qui s'hi van comprometre, d'una manera o altra. L'objectiu evident és aconseguir la mort civil dels intel·lectuals, artistes, escriptors, polítics o senzillament ciutadans que s'han apartat del guió oficial de la «ideologia valenciana» consagrada i dominant des de fa segle i mig, com a mínim (que es resol en dos manaments: conrear l'autocomplaença acrítica cap a dins i triomfar —en castellà— a fora).

Amb aquests retrats literaris, anunci d'una sèrie esperançadora, Xavier Serra (Sueca, 1967) dona compliment brillant a una comesa llargament espera-

Palau i Fabre, en conversa

da. Feia temps, en efecte, que esperàvem que algú, amb l'ofici escaient, amb la capacitat literària per fer-ho, anés explicant aspectes no gens menyspreables, tot el contrari, d'aquesta trajectòria col·lectiva a través de la veu i les vicissituds d'alguns dels seus protagonistes. Hi havia hagut algun intent anterior. Aquest és plenament reeixit.

Hi trobarem aproximacions succintes a determinats episodis i a la trajectòria i la textura moral de sis personatges nascuts entre 1940 i 1950: Josep Lozano, Francesc Pérez Moragón, Josep Maria Soriano Bessó, Lluís Aguiló, Robert Archer i Manuel Boix. Una bona tria que aporta coneixements que, per a molts lectors actuals, seran del tot sorprenents i d'un gran interès. Sis personatges positius, d'aquells que han fet coses rellevants, que han treballat. Seria difícil fer-se càrrec de la dimensió real i les dificultats de l'esforç de «fer País» sense conèixer de prop les trajectòries individuals.

Els aspectes conflictius, els esquinçaments més íntims i polèmics resten consignats, amb gran elegància, en aquestes pàgines destrament escrites. No s'amaguen les arestes. Potser el vessant de retrat psicològic fluïxeja, però és sens dubte efecte de la contenció i l'opció per l'explicació de fets.

El retrat literari és un gènere difícil. Ja ho deia Pla, referint-se als seus inicis (l'encàrrec que li féu Rovira i Virgili en 1924): «posar en una quartilla una semblança física, una semblança moral i una apreciació de l'obra i de la persona... vet aquí la màxima dificultat. Dosificar aquests tres elements de manera que el conjunt quedi una cosa lligada, viva, àgil, suggestiva, suggestionadora i versemblant, vet aquí... el trencacolls, el veritable nus de l'entrellat». S'hi afegia el problema del llenguatge, encara immadur quant a la prosa normal (segons Pla només escrivien amb facilitat els poetes i els prosistes obscurs i complicats). I sobretot, hi havia la dificultat d'abordar personatges reals, no inventats.

Xavier Serra ha fet una aportació destacada, per l'ambició que traspua i la versemblança dels resultats, per la sobrietat i precisió del conjunt, amb una estratègia tan allunyada del foc d'encenalls que fa sospitar que ens trobem just a l'inici d'un camí que serà sens dubte fecund.

Gustau Muñoz

Ponç Feliu
L'hostal de l'estrella.
Converses amb Palau i Fabre
Pròleg d'Oriol Izquierdo
Accent editorial, Girona, 2009
130 pàgs.

Ponç Feliu en el llibre: *L'hostal de l'estrella*. *Converses amb Palau i Fabre* (Accent editorial) fa un tast de l'Alquimista en conversa. L'autor del llibre, que compartia els estius en una casa veïna a la de Palau i Fabre —a Grifeu, al municipi de Llançà— hi transcriu les converses mantingudes durant alguns dies de juliol i d'agost de 1996.

De totes les facetes de Palau i Fabre, la de conversador destaca de forma extraordinària. Palau es delia en la conversa, sense pedanteries ni convulsions verbals: el seu repertori d'experiències era antològic; el tracte amb escriptors i artistes (capítol a banda mereix la relació amb Picasso) l'havien fornit d'un catàleg extens d'històries i d'un anecdotari fascinant.

Però, a més, Palau tenia el do del relat, ho feia amb pauses i concentració, arrecerat amb una gestualitat emfàtica i amb unes paraules que semblaven insubstituïbles, acompanyades, de tant en tant, d'un somriure sorneguer. Fet i fet, qualsevol anècdota contada per ell esdevenia un relat fascinant. El Palau oral ajuntava el poeta, l'assagista i el narrador: una mescla d'orfebreria retòrica difícil de superar. En tractar autors i obres, feia unes aproximacions lluminoses que destil·laven una capacitat de penetració inusual. Però com comenta en el llibre Feliu, Palau era un home tan «extraordinàriament vital» que trametia «energia a totes les pedres, plantes, animals i humans que [entraven] en el radi d'acció de la seva gairebé aurèola».

És clar que darrere s'hi abocava una personalitat extraordinària, amb un candor infantil i una tenacitat volcànica, que feia judicis ponderats o arrauxats però sempre nascuts del profund

de la seua ànima. I també el Palau, en conversa, contava coses que reservava fora de l'escriptura, com ara la seua tasca d'*expertise* picassà. La forma d'exercir aquesta activitat, verificar l'autenticitat de quadres, esdevenia una de les facetes més singulars de l'autor, per tal com combinava dues qualitats que trobem sovint en Palau: la de l'home entenmentat —rigorós, lògic, ponderat— i la de l'home que cultivava l'aproximació intuïtiva als fenòmens (amb procediments veïns al *xamanisme*, talment en el seu vessant de poeta que confiava força en les forces del cosmos).

En el llibre, hi trobem, certament, l'autor en la seua salsa, contant des de les relacions familiars (conflicte amb la seua mare i amor —veneració— pel seu pare), a les seues passions literàries (des d'Ausiàs a Artaud) i la seua ocupació sacerdotal a Picasso. Aquesta darrera és, sens dubte, una relació estranya —de tan intensa. L'entrevistador diu —molt encertadament— que té un «grau de desmesura, que se situa al llindar de la dependència malaltissa».

En les converses es repassa el món sentimental de Palau, tumultuós —divertit i desinhibit— amb aventures ben cinematogràfiques. Es tracta del Palau humà, també amb la seua sordesa, i amb els seus gustos, manies i passions —l'entrevistador el titlla de persona «hipersensible a les filies i fòbies»— les seues creences, el seu tarannà impetuós, tenaç, delicat... Palau era un treballador infatigable, i alhora un sibirita, però capaç, tanmateix, de despertar una sobrietat estoica a prova de qualsevol temptació.

El retrat que es desprèn del llibre de Ponç Feliu coincideix amb el que trobe que servem els qui tinguérem la sort de conèixer Palau. En definitiva, el llibre de Ponç Feliu fa un repàs dels capítols palpitants d'una vida plena de passions i d'insubornable lluita per la realització dels seus somnis; operació que es va consumir —finalment— amb la fundació de Caldes d'Estrac. L'autor deixa, per al final del llibre, la crònica del seu soterrament i l'homenatge al Saló Sant Jordi de la Generalitat amb l'audició del «Cant espiritual». Llibres com aquest contribueixen, d'una manera sana, a cultivar el record —i a fruit— d'una figura fascinant, en molts aspectes prodigiosa, de la cultura catalana.

Enric Balaguer 23

FRANCESC SERÉS

Foto: Antonio Galeote

BIBLIOGRAFIA:

LLIBRES PUBLICATS

NARRATIVA

La força de la gravetat. Barcelona: Quaderns Crema, 2006.

La matèria primera. Barcelona: Empúries, 2007.

NOVEL·LA

Els ventres de la terra. Barcelona: Columna, 2000.

L'arbre sense tronc. Barcelona: Columna, 2001.

Una llengua de plom. Barcelona: Quaderns Crema, 2002.

De fems i de marbres. Barcelona: Quaderns Crema, 2003.

TEATRE

Caure amunt. Muntaner, Roig, Lull. Barcelona: Quaderns Crema, 2008.

PREMIS LITERARIS

Ciutat de Badalona - Països Catalans Solstici d'Estiu, 2001: *L'arbre sense tronc*.

Pedro Saputo de las Letras Aragonesas-modalitat llengua catalana, 2001: *Els ventres de la terra*.

Premi Lletra de pàgines web de literatura catalana, 2006.

Nacional de Cultura de literatura, 2007: *La força de la gravetat*.

Crítica Serra d'Or de narrativa, 2007: *La força de la gravetat*.

Fa molts anys, quan setembre s'acabava, la Fira de Sant Miquel marcava el canvi del cicle anual. Quasi no quedava fruita, s'apagava l'estiu terrible i començava l'escola. Ni Nadal ni Cap d'Any eren dates rellevants. Les festes majors de Fraga es reduïen a atraccions que m'espantaven, els crits de la gent em feien sentir una mica de vergonya aliena. Les de Saidí, per conegudes, fins i tot estranyes. Per a mi, no hi havia res comparable a la Fira de Sant Miquel, tot el que hi podia haver al món arribava al costat dels Camps Elisis. «Camps Elisis» sonava transcendent abans que sabés la paraula transcendent.

De vegades hi anàvem divendres, dissabte i diumenge, quan arribava Sant Miquel ho havíem d'aprofitar, a Saidí tampoc no hi havia gaire res més per veure i Lleida és al costat. Hi anava amb els de casa, amb familiars o amb els pares d'algun amic. Els nens, anar de cabina en cabina tota la tarda, tractors, camions, excavadores i tornar a casa amb bosses de publicitat, les butxaques plenes de globus, caramels i clauers. També n'hi havia que, quan arribaven a Saidí, ensenyava algun trofeu. Els taps de les vàlvules de les rodes o d'alguna entrada d'oli, encenedors de cotxes i tractors o qual-sevol peça que es pogués treure i amagar fàcilment.

Una volta hi vaig anar amb Bernat i el seu pare. Som de la mateixa quinta, amb en Bernat, però fins que no ens hem fet grans que ell sempre n'ha fet dos de mi, semblava que tingués dos anys més. Vam anar d'un pavelló a un altre, vam trobar altres nens de Saidí, vam atipar-nos de la fruita que ens donaven perquè es feia malbé als expositors... Vam jugar tota la tarda, ens ho vam passar tan bé que quan vam arribar al cotxe estàvem rebotats. Allà, em va ensenyar tot el que duia a les butxaques, encenedors i taps com els que havíem vist el dia anterior.

Recordo tots els detalls, els taps i els encenedors, el cotxe del seu pare, el lloc on vam parar i que ara ja no existeix perquè han eixamplat la nacional, la frenada seca del cotxe i com el seu pare va fer marxa per entrar en un camí. Estava fora de si. ¿D'on ho havia tret, allò? El seu pare ho va agafar tot, va abaixar la finestreta i ho va llençar. Bernat es va pixar a sobre i va mullar el seient, però el seu pare ni tan sols li ho va recriminar. Hi era jo, que callava, no tenia esma de dir res, no se m'acudia res per defensar-lo.

Quan vaig arribar a casa vaig dir que em feia mal la panxa i me'n vaig anar a dormir. L'endemà, Bernat em va ensenyar marques, línies vermelles a les cuixes i a l'esquena, algun blau, les marques del cinturó. Al poble ho sabia tothom, però ningú no va dir mai res. Jo ho vaig viure sempre més, allò, vaig canviar la manera de mirar el seu pare, a ell, a la seva família... No vaig tornar a pujar a casa seva...

Ja no me'n recordava, però fa poc vaig tornar a Saidí i vaig veure el fill de Bernat amb tot de blaus a les cames. Han passat quasi trenta anys.

Quan em demanen per què escric em vénen al cap històries com aquesta, que les sap tothom i, a la vegada, no les sap ningú; que abans s'han escrit milers de vegades i que encara es poden tornar a escriure; que han passat i que tornaran a passar; que són el que són i, a la vegada, molt més del que semblen; però sobretot, que fan que ens demanem quina és la història que hi ha darrere dels blaus del fill de Bernat.

¿Quina?

Francesc Serés
El Sallent, 21.05.09

Pàgines patrocinades per la Institució de les Lletres Catalanes

La força dels detalls

Francesc Serés és un dels narradors més sòlids dels nascuts després dels anys setanta, atés que la seua obra posseeix amplitud de mires i ha explorat amb valentia fronts diferents. La seua producció avança en forma de projectes d'una potent ambició literària. Les tres primeres novel·les, agrupades sota un títol tan definitori com *De fems i marbres*, s'encaminen a mostrar i a recrear una vida fonamentada en la cultura de la terra, la seua desintegració i les tensions i fugides cap al món urbà. Des d'aquesta dinàmica Francesc Serés desplega l'obsessió dels homes del camp per perpetuar el treball i la memòria familiars, perquè, des del seu punt de vista, «la paraula» constitueix «una veritable unitat que mai no podria trencar-se», i la lluita desesperada contra el temps que ho assola tot i la urgència de pensar sense parar, tot i tenir la impressió o la certesa de no arribar enlloc.

Els espais, a més a més, tenen un valor extraordinari, ja que, col·locats en un context determinat, amaren de sentit les vivències dels individus. L'autor juga amb la idea força atractiva —pouada, segons confessió pròpia, en Levi-Straus— que els llocs i les històries, siguen fictícies o no, es comuniquen a través dels homes. Amb un material de tal factura projecta un ventall fantàstic de suggeriments i aporta a la seua literatura una mirada profundament humana d'alta tensió dramàtica.

Les dues obres que Francesc Serés escrigué tot seguit eixamplen algunes de les coses esmentades fins ara i les situen també en el món de les ciutats i en la Catalunya del present. Amb *La força de la gravetat* i *Matèria primera*, des de la ficció, en un cas, i des de la crònica més o menys documental, en l'altre, l'autor s'atreveix a configurar vides sense *copyright*, personatges anònims els quals a través del seu testimoni o un tall de la seua vida filmen amb paraules el seu treball i l'esforç per construir el seu *modus vivendi*; els veiem com s'ho apanyen per tirar endavant, com lluiten contra tota mena d'entrebancs i com s'enfronten als drames que els afecten i els contemplem en les seues fugides i misèries, però també en les satisfaccions. Potser en

algunes històries podem veure una certa èpica de l'esforç, com sembla bastant evident en *De fems i de marbres*. En els relats n'hi algun besllum, però seria més oportú parlar de compromís personal amb el treball o fer les coses per dignitat. Sovint els personatges no es plantegen cap cosa, simplement van fent. Així, el narrador de *Matèria primera* diu d'un personatge que «només recorda l'anar passant, l'anar tirant enmig d'un atzar que decideix per ella». Hi trobem un conjunt considerable de registres, de veus, d'hàbitats geogràfics diferents que dibuixen una cartografia fecunda i complexa de la Catalunya actual. En el conjunt dels dos llibres de relats recorrem el caos fabulós i controlat que representa la zona de mercaderies d'un port, coneixem un metge rural, un pescador convertit en propietari d'una tenda per a turistes, un vigilant forestal, un taxista, un cambrer, un fisioterapeuta, una jove que prefereix la seguretat d'un marit ric a la independència i una jove que renuncia a una carrera investigadora, sense oblidar, una assem-

blea sindical, el problema de l'addicció a les drogues... Com es pot comprovar, Serés s'esforça per oferir una galeria considerable de personatges i situacions construïts amb una veracitat admirable. Sovint els protagonistes de Serés són depassats per les circumstàncies, es troben en moments de prendre resolucions on són només un peça més i l'únic que poden fer és tractar d'esquivar els obstacles i, encara que l'inèrcia dels fets és la que mana, procurar no eixir massa escaldats. El repertori de realitats és cisellat amb sobrietat i cruesa, no exempt de calidesa, on els individus carreguen amb les seues creus, les seues tragèdies, i veiem com s'hi resisteixen, com les gestionen i les estratègies que desenvolupen per tal de sobreviure.

La vida rural i la realitat més rabiosament actual omplien de vida les pàgines de Francesc Serés, però l'enfocament que en fa no és gens convencional i cau molt lluny del costumisme. Té una voluntat d'estil, que fa que cada obra nova siga executada com un repte narratiu. Serés tracta els gèneres que practica amb un objectiu renovador i ben personal. Així, les novel·les de *De fems i de marbres* s'allunyen de les novel·les habituals, perquè defugen de la trama i funcionen com a relats autònoms d'un lirisme intens, però contingut, i un estil hiperrealista, amatent del detall i centrat en les sensacions i reflexions del narrador o dels protagonistes. La falta d'un centre clarament definit decanta l'univers narratiu cap a una madeixa de veus i impressions i històries que s'acumulen i s'integren i que ofereixen al mateix temps un cert aire imprecís, irreal o fantasmagòric. Ens trobem en situacions concretes però alhora perdudes en la immensitat de l'espai, engegades per la llum o diluïdes per la boira. D'ací sorgeix la potència literària de Francesc Serés, que conta històries que ens sonen però, pel fet de ser dites en un context diferent o escrites des d'una perspectiva distinta, aporten sentits nous.

Francesc Calafat

Casos reals

En «Gosar poder», una de les històries reals de *La matèria primera*, Serés parla amb un advocat jove, que fa servir una metàfora per explicar-li com funciona un bufet de Barcelona: el castell. Es refereix als que aixequen les colles castelleres. És una metàfora que els polítics fan servir sovint: ja se sap, un castell s'aixeca sobre una pinya, un munt de persones que s'ajunten i col·laboren per sostenir tota la construcció. Només que la metàfora aquí és menys optimista que en l'ús que se'n fa habitualment: «com més amunt pugues, menys gent tens damunt teu i més gent tens a sota», diu l'advocat, però els de sota només esperen una relliscada del que se'ls enfila a sobre per ocupar-li el lloc. A més a més, a la pinya no tot és col·laboració («la culpa la sols projectar en el que tens al costat»), com passa amb les dues persones que estan per sota d'ell, que no es poden veure: «El problema s'hauria solucionat si només m'haguessin posat un ajudant, però així que poses dues persones és inevitable que es barallin».

El cansament que li provoca aquesta situació («que l'única manera de pujar sigui a costa dels altres») fa que l'advocat pensi —però és una pura evasió— a muntar una empresa pròpia. Sap com és l'empresa ideal. Sense empleats, sense despeses i completament improductiva. Ell n'ha vist una: «No fan res, compren i venen, només tenen un despatx, dues persones que fan regals d'empresa, ja ho saps, llibretes, bolígrafs, cistelles de Nadal... Giren quatre milions d'euros cada any. Benefici net, quasi un milió. Mig milió cada un, net. Net, què et sembla. Vaig anar a saludar-los i vaig quedar parat, tenen un entresòl que fa riure, tres habitacions, rebedor, despatx i vàter, quaranta metres quadrats de lloguer. Tres ordinadors i ni tan sols cotxe d'empresa». L'advocat no diu què compren i venen. Perquè no cal. *La matèria primera* es va publicar al gener del 2007. Podem imaginar què han fet els dos socis d'aquella empresa fantasma: han plegat i viuen de renda.

Però Serés no es dedica a denunciar ni a escandalitzar-se. Que opini

el lector, ell ja té prou feina a descriure. El que li interessa és el protagonista de la seva història, que té una consciència clara del seu paper («els advocats treballem amb la culpa») i que no s'ha tornat un cínic, que no muntarà una empresa que literalment no fa res perquè ell creu que se'n pot sortir amb la feina que fa: «jo he estudiat per a això i això és el que vull fer, l'únic que em molesta i que em costa d'acceptar és que tot funcioni d'aquesta manera». I Serés ens ho posa al davant amb aquesta cruïra. Ja sap que qualsevol vida dóna per escriure'n una novel·la. «Gosar poder», i cadascuna de les històries reals que d'aquest llibre també donarien per una novel·la. Després d'haver escrit tres novel·les i un llibre de contes, la decisió d'oferir el material humà d'aquesta manera —que potser pel fet de ser aparentment menys literària és la que més elaboració literària requereix—, al meu entendre és la prova més clara que ens trobem davant d'un fenomen raríssim: un escriptor que es pren seriosament la seva feina. Que se la hi pren prou per

abordar amb la mateixa atenció tant els conflictes morals d'un advocat jove com els d'un paleta.

Al començament de «Les cries» recorda el perill que va passar un caçador que va agafar viva una cria de senglar i, com és natural, la mare s'hi va tornar per defensar-la. El caçador va acabar deixant anar la presa. El record li ve quan acompanya una altra colla de caçadors que són tots treballadors manuals. «Tots els que cacen tenen una part de l'empresa. Ell [Manel] en té una mica més, un 4% per sobre de la resta, li van dir que l'agafés per no fer decimals al tant per cent. Els altres, quan mana, li diuen *jefe*. No és el més gran, però sí el que ha passat per més empreses i el que negocia les obres que agafen i les que no. De moment, a l'empresa hi ha bon ambient.» L'instint protector de Manel pel seu fill és com el

del senglar per la seva cria —però, evidentment, això Serés no ho diu perquè ja compta que els lectors sabem sumar—: «jo no vaig poder estudiar i ell ho hauria de poder fer, que faci alguna cosa d'informàtica». Per qualsevol observador extern és claríssim que l'únic que vol el fill és ser independent i guanyar els seus propis diners, i que ja estudiarà quan li vingui ve. Però l'instint paternal no pot fer-hi més («És que voldria que tingués alguna cosa millor que la que m'ha tocat a mi»). La història acaba amb una reconciliació viril —hem de suposar que provisional— i es talla en el moment just per evitar el sentimentalisme.

«Gosar poder» podria derivar en una telesèrie d'intrigues de despatx, plena de personatges sofisticats; a partir de «Les cries», se'n podria fer un *western*. Tenint en compte el que ja ha escrit, no dubto que Serés és capaç de desenvolupar cadascuna de les possibilitats que presenten les narracions reals de *La matèria primera*. Precisament perquè n'és capaç té sentit i mèrit que en aquest llibre hi renunciés.

Muntaner, Lull i Roig a escena

Francesc Serés ha desconcertat els lectors i la crítica amb la publicació d'una insòlita trilogia teatral intitulada *Caure amunt* i inspirada en tres obres de grans clàssics de la literatura medieval: la *Crònica*, de Ramon Muntaner, *l'Espill*, de Jaume Roig i la *Disputatio*, de Ramon Llull. L'autor de *La força de la gravetat* (2006) ha volgut fer —a partir d'una documentació prèvia— un exercici d'imaginació per brindar un punt de vista desmitificador d'aquests tres escriptors. Les faules que protagonitzen cadascun responen a un moment crucial —de caiguda, per fer surar la part més recòndita— de la seva biografia imaginària i tenen una deliberada lectura en clau actual.

Les tres peces que inclou *Caure amunt* —independents l'una de l'altra, tot i publicar-se sota un mateix títol, una mica recargolat, que és una premeditada *contradictio in terminis*— plantegen hipòtesis fictícies d'allò que hauria passat, si cadascun d'aquests escriptors haguessin viscut una situació que en canviés considerablement la interpretació de les obres. Serés es permet totes les llicències i especulacions que calgui per focalitzar l'atenció en un episodi imaginat de les biografies de Muntaner, Lull i Roig, tot traient punta de la inversió paròdica de cada referent fet personatge.

A *Muntaner*, Serés imagina el cronista obligat a dictar, amb la mediació subalterna d'un escrivà, la crònica dels fets passats d'acord amb la volença del rei. Rebel, irreverent i contestatari, el vell Muntaner malda per defugir el control del poder i es nega a escriure contra la veritat: no posa l'accent en la mitificació de l'heroisme de la guerra, sinó en la brutalitat, les males arts i els assassinats que comporta. La resistència de Muntaner a participar en l'operació política de reinterpretar a mida el passat l'aboca a tota mena de pressions i amenaces. Indòmit, insolent i lúcid, Muntaner sent en la consciència la mort del fill, que es deixà endur per l'èpica bèl·lica, i la convicció que els pobles necessiten conèixer la veritat, per tal de no sucumbir a les seves pròpies ombres.

Lull parteix del viatge en vaixell que el beat mallorquí féu de tornada a Miramar, després del llarg captiveri tuni-

sià, per enfrontar el mestre il·luminat a les clivelles de la seva *missió* evangelitzadora. Cridat reiteradament pel Senyor, Lull reprèn, vell, cansat i esmaperdut, la prèdica de la paraula divina en un món que el té per un foll privilegiat. En companyia dels deixebles, voltors lul·lians, el beat dubta de la seva comesa divina de dur la bona nova als infidels. Ningú no vol escoltar-lo i se sent massa sol i abandonat. El decalatge entre les bondats de la fe i la crueltat del món real —esclavatge, racisme, violència—, de què ell mateix no és aliè, acaba per convertir-lo —en una hipèrbole fabulosa— en un integrista paranoic.

Clou *Caure amunt* la recreació d'una jornada de l'autor de *l'Espill* que en pretén oferir una mena de contramirall irònic. En ple flagell de la pesta a València, el metge Jaume Roig, en con-

vulsa senectut, viu envoltat de dones —les seves filles, l'amant i una fetillera— que li esvaloten el galliner i es dedica a escriure versos i comèdies escatològics. Convertit en la riota de tot València, ha de patir la ira i el rigor del seu fill gran que es confabula contra ell per posar fi a les enraonies i fer-se amb tot el patrimoni familiar. Desnonat, sense la companyia de les seves protegides, allunyat dels fills, Roig és reclòs lluny de València.

Ningú no hauria imaginat mai que els venerables Muntaner, Lull i Roig poguessin compartir una trilogia dramàtica, ben original, que n'assaja la desmitificació més jocosca per parlar de la reescriptura de la història (*Muntaner*), la imposició de l'alteritat (*Lull*) o les enraonies pèrfides entorn de les relacions de gènere (*Roig*). En benefici de la comprensió del lector i/o espectador, Serés s'acull a l'estructura

clàssica en tres actes —plantejament, nus i desenllaç— i a una temporalitat lineal que explota poc la teatralitat. Si bé es mira, hi ha molt d'ordit narratiu en els textos —només cal pensar en la concepció de l'espai—, fins al punt que s'hi escatima massa sovint l'el·lipsi, la metàfora o la metonímia dramàtiques.

En contrapartida, cal admetre que els diàlegs sonen excel·lentment —estan molt ben escrits, un fet excepcional en bona part de la dramaturgia d'avui, tan desmanegada en aquest punt— i tenen replecs de crítica —en *Muntaner*—, de paròdia deixatada —en *Lull*— i comicitat deliciosa —boccacciana, en *Roig*— molt reeixits. I també cal destacar que els personatges principals —rodons, que ja costa de trobar-ne en els textos dramàtics actuals— viuen uns conflictes, unes contradiccions idonis per al gènere teatral, i s'acompanyen de secundaris que, a l'estil de Molière, Goldoni o Shakespeare, hi aporten la nota insolent i divertida. Podem convenir, en definitiva, que estem davant d'una òptima primera incursió d'un narrador que tempteja l'escriptura dramàtica i que obre un filó, ric i suggeridor, que confiem que tingui continuïtat.

Francesc Serés
Caure amunt. Muntaner, Lull, Roig
Barcelona, Quaderns Crema, 2008
277 pags.

Francesc Foguet i Boreu

En arribar al final de *L'home d'origami*, la darrera novel·la de Joan Carreras (Barcelona, 1962), el lector experimenta la sensació d'haver estat en contacte amb un llibre singular. Ho matiso: un llibre complex i singular. Un ambiciós treball d'autor —home de bibliografia no gaire extensa però de qualitat creixent títol a títol— ple de ressonàncies internes que salten d'una a l'altra de les moltes històries que s'allotgen a les seves pàgines. Parlo, doncs, de complexitat, de singularitat, d'ambició... tres qualificatius propis dels llibres importants. I ja dic d'entrada que crec que *L'home d'origami* ho és, d'important. Un dels llibres de l'any, al meu parer.

Se'm fa difícil resumir en poques paraules quin és el pinyol de la trama de *L'home d'origami*. Potser la clau la trobaríem en el paràgraf final del volum. No el que clou la novel·la sinó el que tanca el capítol d'agraïments de l'autor a la gent que l'ha ajudat a fer possible el llibre: «Per fi, gràcies a tots els que saben, i m'ho recorden, que viure també consisteix en un intent d'aprendre a estimar. Hi podria afegir que aquest intent no sempre és reeixit. Però això ens duria una altra vegada la primera pàgina de la novel·la».

El protagonista de *L'home d'origami* és Narcís Roca, un home a punt de complir els seixanta anys que viu en un casalot isolat enmig d'un bosc. El

Un home sol que no sap estimar...

Joan Carreras
L'home d'origami
Amsterdam Llibres, Barcelona, 2009
224 pàgs.

---

seu ofici és el d'escriptor de *best-sellers* històrics amb trama policíaca. Un escriptor solvent i reconegut. La seva situació personal és, en canvi, la d'autor en crisi de creativitat que el que desitja és matar el personatge del trobador Amanieu de Palol que li ha donat la fama, tancar un cicle i obrir-ne un altre per provar coses noves. O això és, almenys, el que s'imagina que desitja perquè, a l'hora de la veritat, Narcís Roca és un home desorientat i sol que no sap estimar i a qui ja se li fa tard per aprendre'n.

En aquest context de crisi Narcís rep la visita de Cèlia, una antiga amant quinze anys més jove que ell, que li fa una proposta insòlita: vol convertir-se en la seva esclava. Una proposició que acaba acceptant i que serà el detonant que li permetrà escapar-se del laberint en el qual ell mateix s'ha posat.

Al voltant d'aquest nucli argumental Carreras va articulant el seu artefacte narratiu amb una llengua de luxe, precisió de rellotger i un sentit de l'equilibri compositiu propi d'un renaixentista. A *L'home d'origami* hi conviuen diverses trames que configuren un tot coherent i ple de significats. Hi trobem una trama policíaca que es bas-teix arran del descobriment d'uns esquelets soterrats en el bosc de Narcís. També hi ha una incursió en el món de l'il·lusionisme i dels mags especialitzats en fer desaparèixer objectes. Una altra en el món dels malalts terminals, especialitat a la qual es dedica Júlia, la filla de Narcís. I encara hi ha una darrera immersió del protagonista en l'univers

de la papiroflèxia —l'origami com a denominació genuïna— i que acabarà desvelant-se com una metàfora de la seva existència d'home fàcilment manipulable i mancat d'ànima sensible.

L'home d'origami ens parla de la solitud i de la por al compromís, de la culpa i del penediment. I sobretot ens parla de la paternitat i de les relacions sovint conflictives que s'estableixen entre els pares i els fills. Com en una obra de Mompou els caràcters d'uns personatges es van construint amb ressonàncies d'altres. Mentre Júlia es dedica al tractament pal·liatiu de malalts terminals, Cèlia, l'altre personatge femení important, és especialista en obstetrícia. El final i l'origen. L'omega i l'alfa. També un objecte com, per exemple, un anell pot tenir una doble funció com a pista que ens remet a un assassinat en el passat o a un accident absurd en el present.

Hi ha més referències en el text que ens porten a altres disciplines expressives. Com la música —es podria fer una guia de citacions musicals al llarg del text— o la mateixa literatura. Aquesta darrera és sens dubte la més explícita de totes ja que les escenes finals de *L'home d'origami* són un calc del cataclisme que clou *Cien años de soledad*. Un maridatge no gens forçat en un llibre que, com ja he dit, parla d'éssers en extrema solitud.

Joan Josep Isern

«El programa de ràdio, l'únic fill que tindrè mai»

Blanca Busquets
Vés a saber on és el cel
Rosa dels Vents, Barcelona, 2009
208 pàgs.

Un cop més, després de *Presó de Neu* (2003), *El jersei* (2006) i *Tren a Puigcerdà* (2007), Blanca Busquets (Barcelona, 1961) és capaç d'obligar el lector a sorprendre's, a enganxar-se de valent a una història d'un famós locutor que un dia es va enganyar de mort en un tanatori. Això li podria arruïnar la vida.

Ràdio, Ramon, Rosa, ros, Raig FM..., confegeixen una al·literació de la lletra erra (r, r, r, r...) que ens fa pensar en les turbulències del motor d'un avió, el desordre social i el patiment. Enmig del desgavell hi ha Sergi, el protagonista i narrador —en temps real, no en diferit, perquè no és omniscient— de la història. De la mateixa manera, la Rosa salva el Sergi d'acabar com dos amics seus (a la presó), uns falsos amics del costat fosc del Sergi, uns potencials violadors, fills d'una societat, fills d'un barri.

Efectivament, el barri social determina dos grups en l'escrit busquetià. La novel·la és una història de símbols (una càmera Kodak, escena de violació), de barris: el de Sarrià, ric i elegant, i el barri del riu, d'on prové Sergi, un barri anònim i humil, amagat. La unió d'aquests dos barris resulta insòlita —immobilisme social?—, surrealista, però a la novel·la acaba sent possible. Un barri de dalt i un barri de baix, aquest és el dibuix físic que s'adiu a la realitat de la novel·la.

Precisament el Sergi és capaç de canviar de vida tot renegant dels orígens, però que un dia és a punt de ser llançat a «l'altre barri» (o siga, a punt que la vida anterior li siga descoberta). L'escenari, immillorablement romàntic: un tanatori. La història, a penes dos dies.

I és que un dels temes centrals de les novel·les de Busquets és el fet que tot

hom té una història per contar i algun secret per amagar: cal viure, doncs, amb la mentida. Que si una fòbia (tenir els pits petits pot marcar la vida), que si una coincidència (un mort que jau al costat d'un altre mort en un mateix tanatori aparentment sense connexions personals), que si una història paral·lela... Suspens. Tothom viu predestinat, determinat a un desfi que no és fruit de la casualitat.

I al costat de tot allò, tenim les lliçons de ràdio: es nota que l'autora és del gremi (Busquets treballa a Catalunya Ràdio). El llibre està amerat de frases contundents i mestres, típiques d'una facultat de periodisme (on se suposa que no s'ensenya la vida real): «Tens sort, ets un gran comunicador, m'ho va dir al cap de tres anys»; «el realitzador del programa em va deixar clar que qui manava realment en una emissió era l'il·luminador, que l'il·luminador podia arruïnar per sempre la carrera d'un bon comunicador»; «als que fem ràdio ens agrada que ens truquin en diumenge i ens parlin de l'endemà, perquè sempre estem pensant en l'endemà».

Vés a saber on és el cel és l'obra magistral i suggeridora, contada per un home, amb una llengua àgil —atenció a l'ús de les comes, que són cometes—, una evolució paral·lela a la inversa (perpendicular) entre el locutor-narrador (salvat per la feina a la ràdio) i la Cristina (condemnada per qui després la salvaria). Un protagonista que ha de pagar la pena de tothom, que ha de redimir la pena, que s'erigeix com un «màrtir» que ha fet patir, sense desitjar-ho ni saber-ho.

Diu Busquets en alguna part de la novel·la: «Vés a saber si no han assolit la felicitat finalment, després de tant patir, perquè vés a saber on és el cel, si no es tracta de la versió de la meva mare». De qui parla? A quin cel es deu referir? No ens refiem gaire, perquè qualsevol mort pot anar surant per damunt de cada lector...

La novel·la també es publica en castellà (Plaza & Janés). Imatges oníriques terribles que ens fan alçar els pèls de punta. Els morts són el moll de la novel·la. Els vius en són el complement perfecte per donar-los sentit. *Vés a saber on és el cel* és la novel·la ideal que justifica l'existència de vius. I, sobretot, de morts.

Vicent García Perales

Un món civilitzadament bàrbar

Joan Esculies
Contes bàrbars
Edicions de 1984, Barcelona, 2009
115 pàgs.

Un dels efectes —o reaccions— que la literatura pot provocar en els lectors és el d'instar-los a una reflexió sobre el món en què viuen. Entre les normes tàcites que un escriptor sovint procura complir figura la d'evitar, de manera subtil, donar un to explícitament moralitzant a les narracions que es puguen prestar a una interpretació en aquesta línia. Joan Esculies, amb el recull de relats *Contes bàrbars*, ens ofereix set arguments situats al cor d'ambients amb tota l'aparença de civilitzats, on el simple transcurs de la narració, però, anirà revelant-nos que el món que ens envolta pot ser —i, de fet, és— molt «bàrbar». Potser és aquest —el fítol— l'únic lloc on l'autor ens farà l'ullet i donarà una mínima pista de cap on apunta; al llarg de les històries que llegirem s'abstindrà escrupolosament de guiar-nos en cap direcció interpretativa. Tan sols haurem de llegir, deixar que el text dringue en les nostres consciències i faça sonar totes les alarmes ètiques que la nostra sensibilitat humana siga capaç de disparar.

El primer *conte bàrbar* ens presenta una típica història d'immigració i matrimoni mixt que, lluny de qualsevol versió romàntica, traspua ací i allà indicacions inquietants —el marit nadiu benestant, pallús i calçasses, fàcilment seduit i manipulable; la fortuna heretada, acumulada pels avantpassats amb foscos mitjans; els prejudicis obertament racistes, ingènuaament expressats per alguns personatges— que enterboleixen el quadre fins a donar-nos-en una imatge moralment sòrdida des de tots els punts de vista. El segon *conte bàrbar* ens endinsa en aquest món de principis trabucats, mostrant-nos la família acomodada de façana absolutament respectable, però de portes endins corcada per la vulgaritat i bai-

xesa a què el materialisme consumista condueix —els negocis i el futbol absorbents del papa, el cercle d'amistats de la mama i els plans arribistes que traça per a la filla—, simultàniament a l'abandó d'una filla desvalguda afectivament, circumstàncies que, conjuminades, desembocaran en un tràgic final. Amb la tercera història *bàrbara* ens situem a l'Atlas, on conflueixen les dues cares de la globalització: d'una banda, el Muhammad Briand, marroquí ple de somnis irrealitzables i de ressentiments covats per la impotència característica dels condemnats a ser perdedors per haver nascut al costat equivocac del planeta; de l'altra, el Jack O'Hara i la seua muller, privilegiats nord-americans que aconsegueixen el seu somni de cerca de meteorits en un viatge de plaer, sempre tan educats, sempre tan condescendents i paternalistes amb els pàries de la terra. Amb caire entre kafkià i grotesc se'ns presenta el quart conte, amb un periodista designat relacions públiques per una organització armada amb reivindicacions desconegudes, però presumptament idealistes; el temps i l'evolució dels esdeveniments s'encarregaran de reduir-ho tot a un joc de pur i maquinal cinisme. No menys amaratats d'una visió en aparença involuntàriament desemmascaradora resulten el cinquè *conte bàrbar* —en aquest cas l'objecte del relat són els mitjans de comunicació i la seua tendència avassalladora a trivialitzar-ho tot i convertir-ho en espectacle de *reality show*—, o el sisè —on un govern es disposa demagògicament a satisfer els instints xenòfobs de part de la seua ciutadania amb la persecució dels infants estrangers il·legals. El darrer relat ens planteja el defici vital de què pot ser víctima qualsevol habitant d'aquest planeta globalitzat sota les premisses del mercat, presa dels constants desitjos artificials ràpidament satisfets i substituïts tot seguit per altres de semblants, amb el resultat desolador d'una perpètua i tediosa futilitat del sentit de l'existència.

Amb la lectura d'aquestes narracions aparentment cenyides al mer report de fets, l'autor sens dubte reïx en el propòsit de mostrar-se distant de la seua obra i, alhora, d'empènyer-nos a clavar un indignat colp d'urpa a una realitat consternadora i alienant, la d'un món que, malgrat les seues pretensions de civilitat, encara desborda «barbàrie».

Ramon Carrió

La resignació de la revolucionària

Lluís-Anton Baulenas
El nas de Mussolini
Proa, Barcelona, 2009
328 pàgs.

Fidel a la fórmula que l'ha convertit en un dels autors més populars —èxit de vendes, traduccions a llengües estrangeres— de la literatura catalana actual, a *El nas de Mussolini* (novel·la guardonada amb el Premi Sant Jordi 2008) Lluís-Anton Baulenas pren un període determinat de la història de Catalunya i hi situa les peripècies d'uns personatges que viuen en la pròpia pell els ideals, misèries, expectatives, perills i contradiccions del moment. En el cas de l'obra que ens ocupa, el període històric triat per Baulenas és la segona dècada del segle XX, quan les lluites entre els sindicalistes i els pistolers de la patronal eren especialment cruentes i, sobretot, quan la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va tractar d'instaurar l'ordre mitjançant tot un arsenal de polítiques brutalment repressives.

L'argument de la novel·la és senzill i engrescador. La Berta Panatis, una jove revolucionària idealista, sacrificada i obedient, rep l'encàrrec de part dels seus camarades comunistes de matar el dictador, igual com poc abans a Itàlia una dona havia intentat assassinar Mussolini, ferint-lo només al nas —d'aquí el títol llampant i estroforari de l'obra. Per tal que la Berta pugui dur a terme l'operació, li donen una pistola i sis bales, li manen que deixi el seu lloc al banc on treballa i que momentàniament es retiri a un poble dels Pirineus, on aviat rebrà un telegrama que li donarà el senyal per posar en marxa l'atemptat. El temps passa, però, i el telegrama no arriba. Aïllada del món, amb l'única companyia del seu pare vell i desvalgut, cada cop més enfonsada en la incertesa i la pobresa, la protagonista es veu abocada a una espera sense fi, en què el seu sentit del deure i de la disciplina s'han d'esfor-

çar per sobreposar-se a la penúria i la desesperació.

Així resumit, pot donar la impressió que aquest és l'argument d'una novel·la introspectiva, plena de denses reflexions ideològiques i morals, de lectura difícil. Res de més fals. La voluntat de Baulenas —mai no amagada— de fer una literatura popular el duu a no carregar tot el pes de la novel·la sobre el personatge de la Berta, sinó a repartir-lo entre tres personatges més: Albert Panatis, el pare de la Berta, un sindicalista repudiat pels seus camarades a causa de la seva tebior; Joaquim Xernac, el despòtic i avariciós cacic de la comarca; i la Carlota Monrós, l'astuta i amoratada de Xernac, la qual regenta l'estafeta de correus del poble. Això no només diversifica les línies argumentals i n'alleugera la importància psicològica, sinó que a més permet a l'autor d'oferir una panoràmica humana completa del període de la dictadura: la Berta la pateix i la combat, l'Albert la pateix i s'hi resigna, en Xernac en gaudeix i se n'aprofita, i la Carlota va fent la viu-viu.

L'estructura de la novel·la, amb capítols focalitzats —la narració és en tercera persona, però hi abunda l'estil indirecte— sobre cada un d'aquests personatges, és molt similar a la de *Mentre agonitzo* de William Faulkner o a la d'*El mar* de Blai Bonet. Si el nord-americà i el mallorquí, però, empraven aquesta estructura per mostrar i expressar tots els aspectes d'una situació i d'uns personatges, Baulenas simplement ho fa per agilitzar la narració. La sensació de complexitat rica i desbordant que s'apoderen del lector en llegir *Mentre agonitzo* i *El mar* ni tan sols treu el cap durant la lectura d'*El nas de Mussolini*, molt més plàcida però també molt més plana.

L'estil eminentment funcional de Baulenas impedeix als personatges d'adquirir aquell gruix de veritat viscuda i expressada que commou o trasbalsa al lector, però així i tot l'autor té prou ofici i sap bastir una prosa prou eficaç perquè els protagonistes siguin creïbles i el relat resulti dignament entretingut. Prou entretingut, almenys, per no donar massa importància a certes reiteracions i passatges feixucs o allargassats, que fan pensar que, amb una setantena de pàgines menys, la novel·la hauria pogut guanyar molt en intensitat, emoció i vivesa.

Pere Antoni Pons

Durant aquests darrers anys el PP ha tret en més d'una ocasió del bagul de la memòria sinistra el rovellat i ignomínios sabre de la involució. La unitat d'Espanya (després-ahir al·ludida en el debat sobre *l'Estado de la Nación* de forma encesa per una embogida Rosa Díez) o el perill de destrucció imminent dels ciments espirituals de l'Església Catòlica a mans de les forces del mal han estat gairebé sempre les raons principals d'aquesta urgent necessitat d'acer esmolat. En realitat prou que sabíem que del que es tractava era de defensar ferrenyament uns interessos ben concrets de casta, d'una casta situada, gràcies al nepotisme i al dret de la sang, en les altes esferes del corrupte món financer o de les no menys podrides empreses públiques. D'una casta que no té cap recança en pagar les noces de les seues filles amb els diners de tothom o que confon el suborn amb la cortesia o la paga per incentius. Tot això, vull dir aquesta indecent i superba manera d'entendre la cosa pública ja ve de molt i molt lluny. Potser s'explica per tal com el bloc conservador i els seus notables comparteixen la presumpció que Espanya és de la seua propietat, d'un manera totalitzadora. Que de la *Nación* els pertany el passat, el present i el futur. Un títol de dret emparat, per si no n'hi haguera prou, en una legitimitat històrica i moral que sovint, en el caliu de la refrega política, adquireix el caràcter de sagrada. Malauradament, si la mentida, el truc, els ha funcionat és en bona part perquè una majoria dels seus oponents s'han empassat l'ham i, fins i tot, han defensat els privilegiats com si els hi anara la pell. Encara recorde com l'alcaldessa Barberà en el context d'un acalorat debat al ple de l'Ajuntament de València en relació a les fosses de republicanes del cementiri de la Ciutat vingué a dir als regidors rojos que encara bo que gràcies a la magnificència dels «seus» podien ara gaudir d'un càrrec, de llibertat, tot tenint en compte el dany que havien causat en el passat. Aquesta brutal interpretació del passat i del present dona per a una revolta però ningú no la va detectar i tothom es queda al seu seient amb cara de babau.

El cas és que en l'entremig d'aquestes dues visions d'Espanya, la dels amos reaccionaris i la dels criats iracunds i resignats alhora, hi ha també

Espanya, potser entre la tragèdia i el federalisme

Enric Juliana
La deriva de España. Geografía de un país vigoroso y desorientado
 RBA, Barcelona, 2009
 249 pàgs.

---

la dels espanyols que amb independència de la seua tendència ideològica se situen permanentment en una equidistància insòlita des de la qual perceben permanentment la remor de la tragèdia. Entenen com l'alumne aplicat una difícil equació la dissensió dels nacionalismes, s'hi senten còmodes en la festa una mica desorganitzada de la diferència cultural i eviten amb discreció o amb irritant ironia, segons el cas, les estridències polítiques de tota mena. És molt fàcil endevinar que en són pocs i que sempre han estat dels primers a caure o a marxar. Sospite que Enric Juliana en forma part, d'aquest darrer grup. És a hores d'ara un dels periodistes més influents seguit per milers de lectors a les pàgines de *La Vanguardia*. Té l'aspecte d'un banquer francès del segle XIX un tant malcarat i savi que sap dissimular

el disgust sobtat per una presència inesperada i que es passa el dia mirant-se el seu rellotge de cadena amb un deix d'indiferència. Radiografia amb precisió, amb una elegància i enginy literari de nivell tot allò que li crida l'atenció. Ara mateix acaba de publicar *La Deriva de España. Geografía de un país vigoroso y desorientado* (RBA) amb un pròleg de Josep Vicent Boira. El llibre ens endinsa en la complexa realitat d'un Estat trencaclosques, sotmès a unes tensions extraordinàries i amb unes singularitats socials molt especials. Juliana ha evitat el cos a cos, el discurs excessiu o l'oracle catastròfic i ha prescindit, crec que sortosament, de determinats entusiasmes. El seu pronòstic sobre el futur d'Espanya, de les «Espanyes», no és gens optimista. Més aviat resulta inquietant. Tot plegat la greu crisi econòmica plana com un negre presagi sobre el seu país de pingüins on Juliana imaginava que malgrat tot la concòrdia triomfaria sobre el drama. «La crisi en curs», diu, «pot desenquadrar Espanya i bona part d'Occident. Pot sumir aquest país en una depressió d'incertes conseqüències. Però també pot activar mecanismes de supervivència i de civilització interna fins ara arranjats i menyspreats per l'arrogància i l'ebrietat del creixement». Altrament, per al periodista només hi ha una única solució intel·ligent al desgast i a «l'oxidació del joc d'astúcies que fa trenta anys va posar en peu el denominat Estat de les autonomies» i s'anomena: federalisme. L'autor no ignora la dificultat —caldría dir la immensa dificultat?— d'aplicar una solució com aquesta.

Tot plegat, ara com ara, encara és impossible plantejar que a les escoles de tot l'Estat s'apreguén totes les llengües oficials, la plena cooficialitat d'aquestes en tot el territori, coses tan simples com la recepció de les televisions autonòmiques en territoris distints suposen un autèntic problema d'Estat. D'altra banda, els partits majoritaris espanyols, des de posats ben distints, apel·lant ara a la pluralitat ara a la llibertat i la igualtat, esmercen grans energies en la pràctica rotunda d'un jacobinisme orgullós i desacomplexat. El panorama, si més no per al federalisme, sembla que és ben magre, per no parlar del dels nacionalismes.

Francesc Viadel

La part (in)visible de Sebastià Alzamora

Sebastià Alzamora
La part visible
Proa, Barcelona, 2009
104 pàgs.

Hi ha poemaris que ens descriuen unes realitats visibles, però Sebastià Alzamora en el seu darrer llibre, *La part visible*, i a desgrat del seu títol, no es conforma en oferir-nos només allò que veu o sent sinó que vol aprofundir en les raons o misteris que porten els humans a comportar-se com una espècie en declivi: «Som la carn més podrida / del canó de la història». El llibre vol desemmascarar el joc de convencions, el ball de màscares que il·lustra el volum, en què s'ha convertit la nostra existència. I per fer-ho se serveix de l'obra de Ramon Llull i el seu inimitable *Llibre de les bèsties*. Així, *La part visible* esdevé un llibre sapiencial en el qual llegim una gran reflexió sobre la nostra societat i les causes de la seva decadència, la falta de referents culturals i religiosos i la possibilitat de transcendir aquesta decrepitud.

El volum s'inicia amb una forta crisi espiritual: «L'únic indicatiu comprovable / de l'existència de Déu és l'odi». Pel poeta, les religions només han dut al sentiment de culpa. A l'altre costat, la poesia és font de creació, de bellesa, i de construcció d'un nou món. Un univers que ens ve literaturitzat per una veu narrativa que actua d'observador neutral i moralitzador, un Jonàs modern, que orienta les passes dels dos protagonistes del llibre: el caribú i el mico. Una faula al·legòrica protagonitzada per dos animals sospitosament humans que ens mostren el retaule humà i les seves misèries. Una poesia a cavall entre la lírica i el discurs filosòfic, que vol adoctrinar i que té els seus referents en la poesia sapiencial, que més recentment ha trobat ecos en autors també insulars i de la mateixa generació com Pere Joan Martorell.

En realitat, Alzamora ressegueix les tècniques literàries dels llibres sapiencials: la sentència, la preferida: «Sempre pagues un preu»; l'enigma: «Què en farem, aleshores del desig»; la paràbola com en el poema XLIV, i, finalment, l'al·legoria, com en el poema XIX. De fet, la utilització d'elements del discurs cristià en clau irònica és una constant del volum.

Sebastià Alzamora aposta pel risc. Risc estètic en un poemari molt treballat i unitari, amb un doll irrefrenable de llenguatge i amb un cert retoricisme, on els poemes estableixen un enriquidor diàleg intern, i risc vital perquè el jo poètic creu que la vida ha de ser

desig i aquest comporta risc. Viure és patir, però val la pena fer-ho, és abocar-se a l'abisme i només ens en queda el record i l'experiència d'haver viscut apassionadament, conscients de cada instant, lliures de tot condicionant. Així, l'home d'Alzamora s'erigeix com una individualitat per sobre de la societat civilitzada. Per això, el poeta advoca per la llibertat i l'individualisme, per fer que la llei no s'adigui amb l'instint, per proclamar «la desafecció arrogant de qui ja no espera res / però tampoc a res no renuncia». L'home creu que ha de protegir-se dels altres, viure individualment perquè dels altres només rep ferides. Amb tot, la veritable felicitat no es troba en aquest aferrat individualisme, sinó en la generositat, en la solidaritat amb un mateix i amb els altres, en la consciència de les pròpies limitacions només vençudes per la força del desig i l'amor, i per la fidelitat a uns valors morals que justifiquen tota una vida: «almenys / moriré sense deutes, com vaig néixer». Valors que reapareixen en el contingut de denúncia social de molts dels poemes.

Val la pena, ara, destacar l'ús de la imatge: «la fulguració d'un capaltard / de color de sucre cremat», o «Els anys passen de pressa, / totes les hores que hem dormit / són un avanç del podriment»; la ironia: «Morir-se és com cagar: / està mal vist, però tothom ho fa, / i les dues coses convenen, / perquè alimenten la terra amb llacors»; la sorprenent adjectivació i verbalització: «El caribú piconava la mona», que conjuntament amb la narrativitat i les descripcions fan de *La part visible* un llibre d'una contundència lírica abassegadora. Notem també que molts dels poemes mantenen una regular mètrica decasil·làbica.

Enmig d'una visió tan pessimista de la nostra existència, el poeta ens ofereix algunes alternatives. Una d'elles és la literatura. En llegir Alzamora, hi veiem Bartomeu Fiol, però també J.V. Foix i la importància del somni com a entitat autònoma que ens permet alliberar-nos dels nostres límits, i Vicent Andrés Estellés i la seva quotidianitat. El poeta reflexiona sobre la paraula i el paper que té la poesia en aquest joc d'equilibris entre el bé i el mal, el cel i l'infern, la màscara i el jo íntim, l'home i la societat, la vida i la mort. I una alternativa més és la natura. Una natura que no sempre es mostra idíl·lica però que alleuja el patiment del jo: «res no sembla destorbar el fraseig / de la natura» si no és la mala consciència de l'home, la seva actitud destructora i negativa. Per això, Alzamora reprèn el mite romàntic de la natura salvatge que s'imposa a la construcció civilitzada, i contraposa l'individu al paisatge. De fet, aquest no és l'únic element de traç romàntic del llibre perquè també hi detectem la petja en temes com l'amor o el record.

L'amor és patiment: «la cicatriu és la tendència», però estimar és un instint de supervivència i una de les capacitats que ens transcendeix i ens salva. L'amor actua de contrapès al dolor i a la tristesa, de manera que en una mena de sentència d'Heràclit, «al final, tot acaba en equilibri». I de l'amor es passa al desig. Un desig que no té control: «versos barats que volen, / ineptes, amidar el desig». Aquest no es pot sotmetre a l'estratègia, cal alliberar-lo, i després de tot si ja no queda res, «sí que es pot viure així: però es terrible», inútil, i només resta morir. Una mort que com «la netedat és cosa imprevisible».

En definitiva, *La part visible* de Sebastià Alzamora és un llibre complex, filosòfic, que denota la qualitat literària i el domini de la tècnica i el llenguatge del seu autor, tot i que, potser, peca una mica d'un tipus de discurs massa barrocs, que, no obstant això, no treu que el poemari esdevingui una profunda reflexió sobre la gran complexitat del viure modern, ple de contradiccions no resoltes que Alzamora intenta resoldre o si més no donar pistes de com les podem resoldre.

A canvi de l'existència fantasmal que li ha tocat patir durant quatre decennis en el fons d'un calaix, aquest llibre ix ara a la llum voltat d'una aura de celebració, i carregat de significacions que sobrepassen la que estrictament li correspondria si hagués estat publicat a una distància raonable del moment de la seua escriptura. L'ocasió del seu «rescat» és l'homenatge que, a iniciativa d'alguns amics de l'autor, ha congregat una bona quantitat d'admiradors i còmplices que aquest ha anat acumulant durant la quarantena llarga d'anys transcorreguts des de la seua primera manifestació impresa. No és ja possible, doncs, a l'hora de parlar-ne ací, referir-nos només a aquest recull de versos en la seua singularitat, limitant-nos a analitzar-ne i avaluar-ne les qualitats formals, o els indicis d'una trajectòria que s'hi estigués dibuixant als nostres ulls cap a una plenitud encara indefinida. Perquè, a hores d'ara, l'obra de Josep Piera té ja un gruix substantiu, i encara més, constitueix ja una llar habitada per tots nosaltres com a part del nostre món familiar: aquesta és la seua grandesa i el motiu de l'agraïment que se li ha volgut expressar mitjançant la «rehabilitació» d'aquest fill pretèrit, per a tornar-li'l transformat en una obra col·lectiva.

Amb tot, aquest recull en si mateix també seria mereixedor d'una lectura deslligada de tal circumstància. Si no l'hem trobat a faltar durant tant de temps, és potser perquè en el seu moment es va produir el trasbals que aparentment justificava o explicava la bretxa entre *Natanel* (1973) i *Renou: la pluja ascla els estels: renou* (1976), l'últim llibre de Piera en castellà i el primer en català, respectivament. Ara tenim ocasió de comprovar que, almenys en el seu cas, aquest canvi de pell no va ser un tall tan sobtat i tan net com pot semblar a distància, perquè en *Monodia de la ausència*, malgrat la persistència d'alguns trets que distingeixen l'obra castellana de Piera de la que escriuria després (alguns dels quals vaig apuntar en el pròleg de *Dictats d'amors*, el 1991), i particularment de l'exuberància lèxica, amb una tendència notòria al preciosisme i la raresa sono-

A quaranta anys dels vint

Josep Piera
Monodia de l'absència
 Editorial Denes, Paiporta, 2008
 83 pàgs.

---

ra, per altra part se'ns hi mostra la irrupció del paisatge real, de la naturalesa viscuda amb els cinc sentits deserts i que a partir d'aquí serà la base ferma des d'on s'envolaran els seus habituals somieigs cap a àmbits inefables. I així «La enamorada de la lluvia», més que un cant a l'amor, sense deixar de ser-ho és sobretot un cant a la terra on el misteri de l'amor es fa possible; un amor que, al seu torn, transforma la «Subida a la Drova» en una ascensió a l'origen. Des de quin extraviament?

Aquell fruit prescindible, aquell llast a què havien quedat reduïts aquests versos per raó de la llengua en què havien nascut a deshora, adquireix ara una significació afegida pel fet que una bona desena d'entre els millors poetes

de la generació d'aquest tombant de segle (a saber: Susanna Rafart, Sebastià Alzamora, Hèctor Bofill, Manuel Forcano, Isidre Martínez Marzo, Maria Josep Escrivà, Joan Elies Adell, Josep Lluís Aguiló, Txema Martínez i Pere Joan Martorell) en fan encara més palesa la condició fronterera per la companyia de les seues versions en català. Tots ells són autors que s'han incorporat al cultiu de la nostra poesia en una època en què això ja s'ha pogut fer amb la naturalitat de qui hereta una terra emprimada, sense haver de passar pel trànsit dolorós de què el destí d'aquest llibre és testimoni, i cada un d'ells ens delecta amb la peculiaritat de diferents maneres d'afrontar les dificultats de la traducció poètica, des de les llibertats que algun d'ells es permet per tal d'encabir els alexandrins que li han tocat en sort en un ritme i una mètrica perfectes, a la correspondència més estricta, mot a mot, d'alguns altres, o fins i tot, en algun cas, a l'arbitrarietat amb què s'hi refonen dos versos en un, o es prescindeix d'algun mot que no encaixa en el vers traduït. Però no escau ací (o a mi no m'ho sembla) entrar en disquisicions més o menys tècniques ni distingir-ne uns sobre altres; el gest amistós és el que importa, i totes les versions, al capdavall, són d'una dignitat més que acceptable.

Quant al pròleg de José Luis Falcó, que hi fa el paper de representant del grup d'amics més primerencs que hem compartit tota aquesta ja llarga experiència vital amb Josep Piera, és la crònica, personal i subjectiva, entre emocionada i divertida, resumida en alguns episodis concrets, de la formació i dels primers passos del que ell anomena el «nucli dur» de semblant confraria. Rememoració governada per l'afecte que encara ens uneix, evocadora d'un ambient i d'unes circumstàncies, individuals i col·lectives, que per a la majoria dels lectors actuals seran ja història remota, però davant la qual se'm fa difícil a mi mantenir aquest to impersonal i distant que m'havia proposat per a aquesta ressenya. I en previsió d'això no tinc millor remei que recórrer ací al punt i final.

Eduard J. Verger

Referent col·lectiu

Els testimoniatges biogràfics aportats per Joaquim Maldonado (1907-2009) en aquestes evocacions oportunitatament estructurades pel seu nét, Alfonso Maldonado —tot i no ser tècnicament una recerca historiogràfica— constitueixen —juntament amb el volum d'homenatge *Joaquim Maldonado Almenar un patrici valencià* (Saó, 2006)— una elaboració d'interès per a realitzar la biografia d'aquest polièdric emprenedor —i del grup social al qual pertany. En aquest sentit, tres serien els aspectes a destacar en la trajectòria de l'home de confiança de qui fou fundador de la Dreia Regional Valenciana (1930), Luis Lucia: intervenció política, evolució ideològica, lideratge social.

La trajectòria política de Maldonado Almenar exemplifica el que fou, de manera frustada, la tercera opció estratègica valenciana sota la guerra i la revolució, i el franquisme: l'aplicació de l'accidentalisme orgànic per a assolir el comunitarisme cristià. La primera identificació ideològica de qui formà part de la Dreia Regional amb el francofalangisme i la seva evolució posterior cap a la democràcia cristiana europeista —característica ideològica definitiva d'aquesta opció d'ençà dels anys trenta— assenyala els instersticis sociològics en els quals intervingué el futur seguidor de Gil Robles per a constatar la seva dissidència amb el règim de Franco.

L'oposició respecte del franquisme, com anteriorment ho fou respecte de la República, reflecteix el component bàsic de l'humanisme democratacristià de Joaquim Maldonado. Més que la identificació amb una opció política determinada —dins l'adscripció liberal— aquest advocat, essent secretari

---

Alfonso Maldonado Rúbio
Joaquín Maldonado Almenar:
Conversaciones
Publicatur, València, 2006
493 pàgs.

---

del governador civil Planas de Tovar, optà, a partir de l'etapa definida entre 1940 i 1943, per una solidaritat activa cap a sectors democratacristians (CEDA-DRV) des de les estructures municipals. Els anys quaranta, amb les relacions establertes amb cercles monàrquics, marcaran, doncs, el gir anti franquista de Maldonado a redós del nou context europeu de 1945. En aquest sentit, la concepció política basada en una cultura cívica, no marxista ni autoritària, és el que dugué finalment l'advocat a identificar-se amb la Unió Democràtica del País Valencià.

Precisament, la característica més destacada de les evocacions aportades és l'aplicació pràctica de l'ideari social identificat amb les potencialitats ètiques de l'individu. Aquesta concepció possibilita el que definí la seva biografia civil. Així, el text aprofundeix en l'orientació regeneradora de l'Ateneu Mercantil —sota la presidència de Maldonado— entre 1955 i 1963 i 1967-1969. Les iniciatives econòmiques (obertura europeista), culturals (la

conservació del patrimoni: Monestir de Santa Maria del Puig), socials (la campanya de denúncia pels efectes de les riuades de 1957 i 1958) i, sobretot, les reflexions que el protagonista realitzà sobre la consciència col·lectiva dels valencians a la conferència *Consideración sobre Valencia* (1958), destaquen la centralitat d'aquesta etapa, que alhora la permet relacionar amb d'altres perfils cívics coincidents: Martí Domínguez, Francesc Soriano Bueso, Joaquim Reig, Ignasi Villalonga.

El lideratge social de Maldonado, materialitzat en el mecenatge d'iniciatives de normalització cultural com la intervenció en el Consell per al Foment de la Llengua Valenciana (1970) i en la Fundació Ausiàs Marc, explicita un factor minoritari en la burgesia valenciana: el mecenatge cultural de tall cambonià. L'actitud cívica d'un sector de la classe dominant, especificada per aquest corredor de comerç, evidencia —als antípodes de l'actual conjuntura— la relació entre classe dominant i classe dirigent.

L'estudi de les reflexions (in)directament valencianistes impulsades des d'institucions ciutadanes per aquest segment de la burgesia il·lustrada entre 1959 i 1973 poden plantejar vies de comparació crítiques amb la burgesia especuladora mancada de codi ètic. Aquest extrem forma part essencial del debat no superat sobre la qüestió nacional, l'anàlisi de la qual no ha d'ignorar les orientacions identitàries de determinats representants del consens sociopolític com va ser —i és— Maldonado. Heus ací l'interès del compendi de les impressions destil·lades en aquests materials biogràfics.

Xavier Ferré

Al-Azraq. Visir i senyor d'Alcalà de Gallinera. José Lull
Canviar l'escola, canviar la societat. Alejandro Mayordomo, M. Carmen Agulló, Gabriel Garcia (coord.)
La Germania a Gandia i el duc Joan de Borja. Francesc Pons Fuster
Ací no s'acaba tot. XII Homenatge a la paraula. A Josep Piera

Kavafis «De la Fantasia al Paper»

Konstantinos Petrou Kavafis
Una simfonia inacabada.
Trenta-quatre poemes en esbós
Traducció d'Alexis Eudald Solà
Viena edicions, Barcelona, 2009
250 pàgs.

Al pròleg dels *Poemes* de Konstantinos Kavafis (Curial, 1975), Eudald Solà ens invitava a copsar el moment en què batega la visió del poema. A *Una simfonia inacabada* els poemes se'ns mostren ara en el moment mateix de la creació. Com els esclaus de Miquel Àngel que s'intenten alliberar de la matèria, però són matèria i s'hi estan formant, en aquest llibre els versos són i es formen com a matèria cultural, històrica i emotiva en les paraules del poeta que, deixant-se envair per la memòria, es delecta en el plaer de dir i no dir, de suggerir. A la fascinació pròpia que provoca Kavafis, la seva visió de l'Alexandria dels Ptolomeus i de la de principis del XX, d'amors sensuals i «depravats» i d'una galeria de personatges històrics ambigus i contradictoris, se suma aquí la fascinació de l'inacabat. Els detalls peculiars de les històries del passat, llegides, viscudes o imaginades, estan a punt de plasmar-se en una poesia reflexiva i alhora narrativa i polifònica, on es deixen sentir comentaris a «textos trobats», personatges que parlen, reciten, o deixen la seva imatge en una fotografia.

Amb el títol «poemes inacabats» aquests textos van ser publicats per primer cop en grec el 1994 per Renata Lavagnini, en edició diplomàtica acompanyada d'una proposta de versió final, i s'afegien, així, al corpus poètic kavafià format pels poemes canònics (els 154 que ell va voler publicar), els poemes refusats i els inèdits o amagats o secrets. Tal com explica Lavagnini, autora també del pròleg de la traducció catalana, són els poemes que Kavafis treballà entre 1918-1933, sense arribar, però, a donar-los per acabats.

Solà en tradueix la possible versió final proposada per Lavagnini i, amb el rigor del filòleg, analitza en les notes els punts que li semblen més interessants de les altres versions, cosa que li serveix alhora per explorar el mètode històric amb què treballava l'autor. Solà en destaca l'interès per qüestions com l'hellenisme, la llengua, la religiositat i pels personatges que més el seduïen, com Julià l'Apòstata —que recull en si sol la passió per la bellesa, la història, l'ambigüitat— i cita els textos que s'integren, de vegades fins i tot mot per mot, al món kavafià. Hi trobem així fonts antigues i bizantines, textos d'historiadors contemporanis a Kavafis (especialment del pare de la historiografia grega moderna Paparrigòpulos), proses del mateix Kavafis, i traduccions d'altres poemes del corpus, sobretot dels «secrets». Solà comenta sovint les tries lingüístiques del poeta, i (com feia a les seves classes) el significat de paraules molt concretes. Remarca, per exemple, la novetat d'un insult com «*katharma*» (traduït per «escòria», «immund»), o els significats que subjauen en l'ús d'«*hegemonískos*» per «prígrkips»; i tampoc no dubta, tant a les notes com en la traducció, a delectar-se en la voluptuositat i el comentari de les diverses versions dels poemes eròtics.

Així, acompanyant Kavafis i Solà, el lector es pot convertir en un explorador-arqueòleg del pensament poètic. Pot llançar-se a una aventura semblant a la que sembla haver emprès Salvador Espriu, que en una carta inclosa en la present edició felicitava Solà per la traducció de 1975. Perquè ara, si bé aquí ens falta l'original grec, retrobar les bellíssimes traduccions de Solà és tot un esdeveniment. I ho és també redescobrir la ironia que crea l'alexandri des de la distància històrica: qui no es deixarà seduir per la imatge —extreta de Plutarc— de Julià passejant-se com un dimoni acèfal per les sales del palau?

Els poemes aconsegueixen una curiosa polifonia, que es podria fins i tot llegir, fent un nou salt en el temps (Kavafis morí el 1933), com una prerevelació de la nostra postmodernitat. Desprenen una llibertat de reflexió moral i d'introspecció, inusitada llavors i ara, que desconcerta i emociona. El títol, inventat per Solà, suggeridor d'una simfonia de veus que poblen un món poètic, permet també endevinar-ho.

Helena Badell Giralt

A propòsit de *L'esfinx*

Antoni Prats
L'esfinx
Edicions Bromera, Alzira, 2008
59 pàgs.

Antoni Prats i Gràcia ens lliura un nou poemari: *L'esfinx*, premi València de Poesia 2008 Alfons el Magnànim, editat per Bromera el mateix any. Prats té una trajectòria literària consistent, amb magnífics poemaris, com ara *Epigrammata* (1981), *Cadells de la desfeta* (1981), *Dic el teu nom* (1994), *El barranc i els còdols* (1995), *Vora el silenci* (1999), *Solatges* (*Antologia 1981-2000*) (2001), *Baules* (2006) i *Llibre de Benimaquia* (2006), i una abundosa tasca de crítica literària. Director de la revista *L'Aiguadolç* i professor de literatura, té treballs importants sobre Salvador Espriu, Vicent Andrés Estellés, Rosselló-Porcel o Joan Valls Jordà, entre altres.

A *L'esfinx*, s'hi centren el simbolisme que albiràvem a *Dic el teu nom* o *El barranc i el còdols* i aquell estil de dicció directa, parca, abrupta a vegades, que Enric Balaguer observava a *Vora el silenci* i que Lluís Alpera relacionava amb Espriu o Vicent Andrés Estellés a *Epigrammata*.

L'esfinx és un símbol per a Prats. Símbol de la vida, ensems estimable i terrible, enigma indefugible, atracció i risc del seu esdevenir inescrutable. Amb llenguatge alhora al·legòric i realista, on es barregen pensaments, esdeveniments i vivències profundes, *L'esfinx* és la imatge de la vida. El poemari ha estat dividit en tres parts: «Aurora», «La platja» i «El rellotge».

«Aurora», la incorporació confusa a la vida. Trobem reminiscències d'aquell *Paradís en blanc* de Joan Valls inspirat en els versos de Joan Fuster: «aquell país real on no entrà la memòria, / ¿és només la memòria?» («Infant que jo vaig ésser» de *Terra en la boca*). L'edat de la innocència que Prats trobarà amenaçada per l'atzar. Un sentiment de desamparança, un

clam ofegat de defensa en pressentir que el no-res és punt de partida i d'arribada: «Car, al remat, / no som més que petits grapats / de sorra i cendra eixebrada, / talment folles formigues, esmaperdudes / en el lent terratrèmol dels mil·lennis».

«La platja», l'esperança de retrobament, sensació de continuïtat, on «la paor de l'infinit s'esborra». Allí «l'estrebada de l'esfinx / ens atreu vers el risc de l'aventura», encara que «a cada revolt ens pot sorprendre —ai!— / l'atzar despietat d'un oratge nefand», «mai no sabràs del cert / si has caigut i t'ha inundat el mar / o si lliurat al clar somriure de l'esfinx, / que t'enamora, / el llamp d'algun impuls t'ha empentat / envers el buit i l'aventura». Plana, malgrat tot, l'amenaça.

«El rellotge», el pas del temps, les hores. Aquesta part fa palesa la verdadera significació elegíaca del poema. La vida passa lenta, en silenci. «Llavors, el mar, / de tant considerarlo, t'acompanya en silenci, / com l'enyor de l'esfinx / —ah, l'escàpola amiga— / i del secret que amb tant de zel amaga». El poema «El fill» mostra de manera concreta l'elegia, ací l'enigma de l'esfinx s'hi fa més feixuc i insuportable: «Comptat i debatut davant quin tribunal / formularem la queixa o denunciarem els fets?». Perquè l'enigma de l'esfinx s'hi fa inescrutable amb la mort, que és com l'espera ofegada de qui la contempla: «Hi ha tasques impossibles, / com dir-li a la mort que calle / quan s'inverteix el curs dels anys / i marxa abans el fill que el pare. / Feia temps cercava / l'entrellat de la mort, / i no sabia com sense tenir-la / al davant palplantada i seca. / Ara m'ha visitat / per robar-me el millor de la casa / i l'he tractada cara a cara».

Prats juga constantment amb dades concretes i amb símbols d'abast general. De vegades apareix un realisme esquemàtic que aviat esdevé imatge al·legòrica d'un món ideal més vast i complex que se'ns escapa. Les seues eines retòriques, a banda els símbols (l'esfinx, la platja, l'aurora, el rellotge, etc.), emmarquen sinestèsies («crit pelat»), símils, espais buits, adjectivació freqüent, imatges de gran plasticitat («la paor de l'infinit s'esborra»)... Mai la rima no suavitza l'esquerpa visió del poeta.

Emili Rodríguez-Bernabeu

editorial afers

Antoni FERRANDO (ed.)
El primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i el País Valencià
274 pp.

Pilar PARCERISAS
Barcelona Art/Zona
194 pp.

Doro BALAGUER
Lesquerra agònica
Records i reflexions
268 pp.

Michael BILLIG
Nacionalisme banal
308 pp.

Craig CALHOUN
Nacionalisme
208 pp.

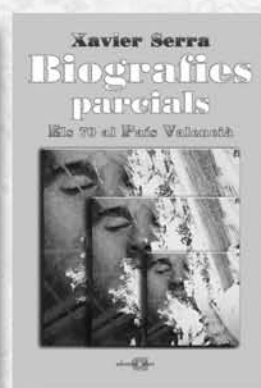
Anthony D. SMITH
Els orígens ètnics de les nacions
472 pp.

Carmel FERRAGUD DOMINGO
La cura dels animals
Menescales i menescalia a la València medieval
254 pp.

Jordi CASASSAS YMBERT
La fàbrica de les idees
Política i cultura a la Catalunya del segle XX
318 pp.

Xavier SERRA
Biografies parcials
1818-70 al País Valencià
220 pp.

Informació i subscripcions: Editorial Afers, s.l. / Apartat de Correus 267
46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.cat / <http://www.editorialafers.cat>

La senzillesa com a virtut

Marc Pallarés
Ulls verds
Columna, Barcelona, 2009
216 pàgs.

Marc Pallarés (Barcelona, 1977) debuta com a novel·lista amb *Ulls verds*, tot just un any després d'haver-se endut el premi Recull de periodisme, a Blanes, per un article sobre la televisió. I ho fa de la mà d'un altre guardó important, el Fiter i Rossell d'Andorra. És, però, un debut que no ho sembla gens, amb el llibre a les mans: per la consistència de la prosa que fa servir l'autor, per la temàtica que planteja, per la profunditat de les reflexions que aborda, per la riquesa del llenguatge que utilitza, per l'acabat escrupolós de la història. Unes característiques que delaten ofici, molt d'ofici. *Ulls verds* és una novel·la tan madura que poca gent l'atribuiria, sense fer una ullada a la solapa, ni a un nouvingut al món de les lletres (ni que siga relativament, ja que Pallarés ha temptat de manera esporàdica la narrativa curta) ni tampoc a un escriptor que tot just ha ultrapassat la trentena. Un fet, al meu parer, que delata la formació consistent de Pallarés (i voldria pensar que també la de molta gent de la seua generació) i li augura un futur ben prometedor, si persisteix a treballar amb el rigor que s'ha imposat en l'obra amb què s'estrena com a escriptor.

Ulls verds és, sobretot, una novel·la d'amor. D'amor senzill, sense conflictes ni enganys entre els dos pols que formen la parella. Sense ni tan sols malentesos excessius que propicien moments d'una tensió narrativa més àlgida, sinó tot el contrari. Una història d'amor feta d'elements quotidians com segurament n'hi ha tantes que mai no transcendeixen enlloc, però que són, probablement, les més profundes. Les més intenses, encara que la literatura, més procliu a les tempestes que a les calmes, no s'hi haja interessat tan sovint. Res a veure, doncs, amb els

avatars procel·losos d'altres amants més insignes que han atret l'interés de tants grans autors. I que han fet vessar tantes llàgrimes als lectors sensibles. Les proves que l'amor de Maties i Esperança, els dos protagonistes de l'obra, haurà de superar li vindran de fora: de l'època que els va tocar viure, marcada per la repressió franquista i la necessitat, si volien salvar la pell, d'anar a guanyar-se la vida a l'altre extrem de l'oceà Atlàntic. A Veracruz, Mèxic. Allà trobaran veïns del poble de la Plana del que han hagut de fugir. Però Pallarés no obre el camp de visió cap a panoràmiques més amples, que deixen constància de la situació dels exiliats republicans i de les estratègies que utilitzaren per refer la vida, de l'enyor i de la frustració, de la solidaritat i de les noves oportunitats que s'hi presentaren. En canvi, prefereix centrar-se en la parella protagonista i els seus afers quotidians, tan anònims, en els seus esforços per tirar endavant, en el naixement de la filla —Júlia— i els ecos remots que els arriben del poble, a través d'Empar, la germana de Maties i, alhora, esposa del nou alcalde de la vila. Empar, precisament, serà l'element més pertorbador de la història d'amor entre Maties i Esperança: d'entrada, perquè no queda clar si l'interés que té a fer-los fugir es basa en una amenaça real; més tard, perquè serà ella qui invite Júlia a un viatge al poble que no tindrà retorn. És a dir, qui marque els dos punts fonamentals d'inflexió de la vida d'Esperança i Maties.

Ulls verds és una novel·la aparentment senzilla, perquè els corrents que la mouen no circulen per la superfície sinó que llisquen submergits, sense aparentar la importància que tenen. És una narració sobre gent humil a qui el vent de la història va sacsejar a la seua voluntat, però que, malgrat tot, va saber enfrontar les circumstàncies adverses amb la dignitat intacta. Un relat sense grans conflictes que remouen les entranyes de qui llegeix, sinó que aposta per atrapar-lo amb la complexitat que, lentament, Pallarés va teixint entre els personatges i els lectors. Una història difícil de contar però que l'autor mena amb pols ferm. Un debut, en definitiva, més que prometedor d'un novel·lista jove a qui caldrà no perdre de vista.

Vicent Usó

L'inforn celestial

Josep Ballester
El col·leccionista de fades
Bromera, Alzira, 2009
208 pàgs.

S'experimenta una sensació contradictòria en llegir *El col·leccionista de fades* —la qual cosa ja és molt millor que no experimentar res. És un text, si més no, peculiar. Vegem-ne alguns detalls.

Pel que sembla, Freud va deixar un extens llegat en forma de corpus epistolar i arxiu d'historials clínics que han estat estudiats i revisats de la seua mort ençà. El narrador inicial, un doctorand en psicologia, ens fa veure que arran de la catalogació d'aquest material, a la impensada, li cau a les mans una carpeta verda, el contingut de la qual ens oferirà tot seguit. I així és com ens trobem amb una col·lecció de cartes i anotacions de dietari que abasten més de trenta anys de les intimitats d'un dels pacients de Freud, ocult sota les inicials CLD. L'autor d'aquestes notes, escrites durant la segona meitat del segle XIX a Anglaterra, constituirà l'autèntic protagonista. I és sense dubte l'element més poderós d'aquest llibre.

Per començar, hi ha la morbositat. Basta saber que tot allò són fets reals perquè ens hi fiquem de quatre grapes. Les vivències d'aquest ésser turmentat fins al moll de l'os per la neurosi arriben a extrems de sordidesa i perversió inopinats. Estem parlant d'un brillant matemàtic d'Oxford, creacionista convençut, addicte al sexe, fill de pastor anglicà (ell tan sols arriba a diaca) que a més es dedica a la fotografia, afició per a la qual utilitzarà dotzenes de xiquetes de fins a tretze anys com a models. Només cal afegir que les retrata a soles, ell amb elles, al seu estudi.

Dèiem que les vibracions que desprén el llibre són contradictòries: assistim a les confessions d'un home de

ciència i reputació amb un cervell depravat que es debat entre profundíssimes esclertes de consciència. Pot resultar incòmode, en ocasions, conèixer tot allò que fa i que pensa. Però el seu magnetisme és enèrgic. La seva invicta religiositat, enfront de les seues orgies, així com la sincera impotència davant els dissenys de la libido, el converteixen en un bon home roïn (i el lector s'hi ha d'introduir, al seu esperit!). És fàcil pensar que un *gentleman*, avesat a les bones maneres, que passa el temps voltant per parcs infantils i prostíbuls ha de tenir per força una història que explicar.

El format pel qual ha optat Ballester és heterodox: no es pot qualificar com a dietari perquè la immensa majoria de notes no van datades, sinó que se succeeixen sense introducció ni ordre, amb l'únic punt de suport de la divisió en set capítols. Podem resseguir l'avanç dels quasi quaranta anys de penes saltant de tema en tema —aspectes personals sobretot, però també política, actualitat científica o correspondència—, la qual cosa ens deixa un cert regust de reiteració, o com a mínim de no evolució.

Les preocupacions del desafortunat CLD es repeteixen al llarg de tota l'obra, i no sembla que les encertades observacions que el mateix doctor Freud li fa a través de les seues cartes el facen canviar en una o altra direcció.

D'altra banda hi ha l'ús d'un llenguatge poètic desconcertant, el contrast d'un relat ben immoral amb la sensibilitat d'un escriptor que gaudeix de la descripció sensorial. No de bades CLD acabaria esdevenint mundialment cèlebre per les seues publicacions en el món de la ficció. És, si més no, un nou additiu trasbalsador en la personalitat confusa i tanmateix humana d'aquest protagonista.

Si alguna vegada desitgem sentir-nos culpables i alhora misericordiosos, ara en tenim ocasió, ja que almenys és un altre qui ho visqué ara fa tants anys. I el que explica és tan recent...

Com diu el narrador-editor, no és la seua tasca desvetllar la identitat d'aquest personatge, i no obstant això hi ha al llibre pistes suficients per acabar descobrint-lo.

Googlegeu, googlegeu.

Joan Manuel Matoses

Entre els records i la mort

Alfons Cervera

Esas vidas

Editorial Montesinos, Barcelona, 2009

149 pàgs.

«Que estrany i difícil és escriure sobre la mort», diu Alfons Cervera en la seua última novel·la, precisament dedicada a relatar l'últim any i mig de vida de sa mare. Front a una mort literària i apoteòsica a l'estil d'un Julian Sorel (Stendhal és repetidament convocat en aquestes pàgines), ací se'ns presenta una mort comuna i previsible: la d'una anciana de 90 anys. Perquè morir és tan normal com menjar, segons Bernhard. I al final, amb èpica o sense ella, totes les morts són la mateixa. No obstant això, la mort d'un vell, per quotidiana o lògica, pot semblar d'entrada poc estètica. Però d'això ja s'encarrega el *savoir faire* de l'escriptor de Gestalt. Amb una prosa senzilla però contundent, dura, de frases breus com tallades sobre pedra, aconsegueix transmetre autenticitat i dotar de sentiments francs el seu relat. Estem davant d'un text allunyat d'amaneraments d'estil i, per tant, de falsa emoció retòrica.

De la mà del narrador, vivim els rituals del dia a dia amb una família que espera la vinguda de la mort dins d'una casa plena de passat. La relació de la mare i el fill sorprén per estar dibuixada sense idealitzacions, de forma crua, basculant entre l'estima i la intransigència d'una dona orgullosa que viu immersa en el seu món interior. Abstreta com sols un assetjat per la mort pot estar-ho, el seu aïllament d'estàtua muda és analitzat per un fill que tracta de comprendre-la i comprendre's a la vegada.

La novel·la no avança cap a la resolució d'una trama, ja que des de la primera línia coneixem el final: la mort de la mare. Sobre aquest rerefons, Cervera es pregunta pel sentit de l'existència, reflexiona entorn de la por o parla del seu tema preferit, la literatura. Pe-

rò, sobretot, la mort li serveix a Cervera per a recordar. La memòria entrelaçada amb la ficció és la verdadera protagonista, perquè no podem recordar sense caure en la inexactitud i, per tant, sense afegir artifici. De fet, un dels nuclis del relat és la investigació del mateix autor al voltant de la troballa d'uns papers on es condemnava son pare a la presó en plena postguerra. El que no poden expressar els antics documents s'encarrega d'imaginar-ho la ment de l'escriptor.

L'encert més gran de *Esas vidas* és, sens dubte, el tractament dels temps en el relat. El narrador se situa en un present de remembrança, a Grenoble, on va a participar, significativament, dins d'un col·loqui sobre la memòria individual i col·lectiva. Des de la distància que atorga una ciutat estrangera, Cervera mira enrere envoltat d'una malenconiosa pluja que sembla impedir l'accés directe als fets reals d'altres èpoques. Els viatges al passat perforen a distints estrats: el dia de la mort, fa dues setmanes, els episodis del llarg any i mig d'espera i, més enllà, la joventut dels pares. Sobretot, eixa nit que son pare va cometre l'acte que el faria fugir del poble acabada la guerra. Els records d'infantesa del mateix autor, dins d'un temps anterior a la pèrdua de la innocència i al coneixement del dolor, són l'últim ingredient de la barreja.

El conjunt està perfectament acoblat. Les transicions temporals es produeixen de forma fluida, no es perceben les juntes dels diferents fragments, sinó tot el contrari: cada breu capítol està cosit amb un fil invisible però consistent. Així, present, passat i digressions s'entrellacen de forma magistral. No oblidem que a les anècdotes narratives s'han d'afegir els esguits de cites dels escriptors preferits de l'autor de *Maquis*, on ens proposa un cànon heterodox que va des de Vicent Andrés Estellés a Walter Benjamin, tot passant per Chirbes o González Ledesma.

«Tota escriptura és una biografia», declara al final del llibre Alfons Cervera. I aquesta llarga reflexió sobre la mort no deixa de ser la història d'una vida, d'unes vides, les ja passades que donen el sentit a les presents. Eixes vides que queden al marge de la Història oficial però que cal recordar perquè, sols en elles, està el que som.

Purificació Mascarell

LLEONARD MUNTANER, EDITOR

EDITORIAL

Reivindicació d'un patronat municipal de calls de la Ciutat de Mallorca. *Leonard Muntaner i Mariano.*

ESTUDIS

L'Almudaina, darrer refugi dels jueus del call de Mallorca (1931). *Gabriel Llopart Moragues* • L'ascendència de Cristòfor Colom i el judaisme. *Onofre Vaquer Bennàssar* • La cuina jueva a Mallorca. *Antoni Contreras Mas* • Varen ser xuetes els Segura? *Josep Segura i Salado* • La Paz, el casino de l'altra burgesia de Palma. *Josep M. Pomar Reynés* • «L'adéu del jueu», un poema de Ramon Picó i Campanar. *Margalida Tomàs* • La postcultura a partir de George Steiner. *François Rastier* • All! —Això no es diu!—. *Hélène Cixous* • Jueus i catalans. *Ferran J. Tarongí i Vilaseca.*

FONTS DOCUMENTALS

Clients i seients a les sinagogues medievals de la ciutat de Mallorca. *Gabriel Llopart Moragues* • Petició a dues «Il·lustres i Nobles perçonas» per exercir justícia en un plet entre xuetes (1721). *Eduard Pascual Ramos* • Els xuetes i la matrícula del mar (s. XVIII). *Ramon Codina Bonet.*

CIUTATS DEL JUDAISME

Mallorquins sense pàtria a Salònica. *Jesús García Marín.*

LA VEU DELS LECTORS

Sobre el memorial. *Ferran Tarongí i Vilaseca* • En la mort de l'arquitecte Rafael Pomar. *Josep M. Pomar Reynés.*

ACTIVITATS

Memòria de les activitats culturals d'Arca. Llegat Jueu. Juliol-desembre de 2006 • Memòria de les activitats organitzades per l'Institut de Relacions Culturals Balears-Israel • Activitats culturals d'altres institucions.

ARTS PLÀSTIQUES

Mònica Fuster entre empremtes de llum i so. *Carlos Jover* • Albert Pinya: l'incòmode mirall en què ens reconeixem. *Juan Luis Calbarro* • «La música i el III Reich». Eradicació i extermini dels músics jueus (crònica d'una exposició). *Josep Maria Muntaner i Pasqual.*

NOTES DE LECTURA

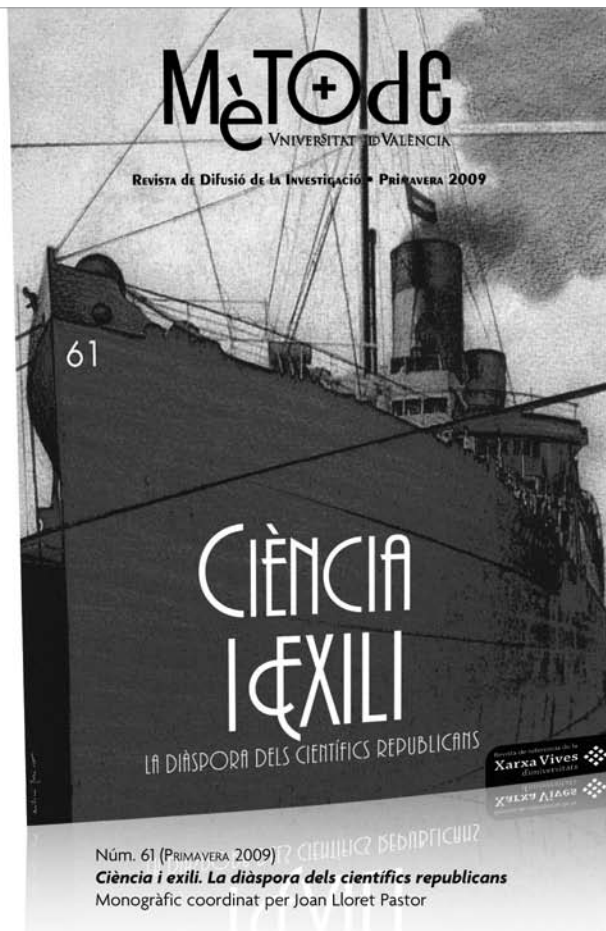
Ressenyes de les publicacions rebudes • Normes per a l'admissió d'originals.

LLEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca) Tel. 971 25 64 05 - A/e: editorial@leonardmuntanereditor.cat

DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS, C/ Dragonera, 17 - 07014 Palma (Mallorca) Tels. 971 28 94 21 - 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES, C/ Rois de Corella, 9 - 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 - Fax: 93 74 64 111

DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES, Carrer G, nau 6 - 46394 Ribarroja del Turia (València) Tels. 96 166 52 56 - Fax: 96 166 52 49

Subscriu-te ara a Mètode

Subscriu-te a MÈTODE i podràs rebre com a regal de benvinguda l'*Autobiografia* de Charles Darwin, per primera vegada traduïda al català i sense censurar. O, si ho prefereixes, també pots triar qualsevol dels altres títols de la col·lecció MONOGRAFIES MÈTODE, *Albert Einstein. El seu segle i la seua ciència* o *Els nostres naturalistes*, Premi Crítica Serra d'Or 2009. Pots triar també el DVD amb els 50 primers números de MÈTODE o la samarreta dissenyada per Artur Heras amb el lema «Cultivar la ciència».

SUBSCRIPCIONS:

Publicacions de la Universitat de València. Tel.: 96 386 45 61.

Carrer Arts Gràfiques 13. València 46010.

Subscripció anual 2009 (4 números l'any): 25€ per a Espanya, 40€ per a l'estranger.

www.metode.cat

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València:

ADESIARA EDITORIAL

Cyrano de Bergerac, Savinien: *L'altre món*, traducció de Martí de Riquer i Jordi Raventós, 280 pàgs.

L'Apòstata, Julià: *El banquet dels cèsars*, traducció d'Àngel Martín, 192 pàgs.

Papadiamandis, Alèxandros: *L'assassina*, traducció de Raül Garrigasait, 168 pàgs.

EDITORIAL AFERS

Balaguer, Doro: *L'esquerra agònica. Records i reflexions*, «Els llibres del contemporani», núm. 26, 318 pàgs.

Cassasas Ymbert, Jordi: *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*, «Recerca i pensament», núm. 50, 318 pàgs.

Ferragud Domingo, Carmel: *Menescals i menescalía. La cura d'animals a la València del segle XIV*, «Recerca i pensament», núm. 49, 254 pàgs.

Serra, Xavier: *Biografies parcials. Els 70 al País Valencià*, 220 pàgs.

Smith, Anthony D.: *Els orígens ètnics de les nacions*, «El món de les nacions», núm. 14, 472 pàgs.

EDICIONS BROMERA

Ballester, Josep: *El col·leccionista de fades*, 208 pàgs.

Capilla, Juli: *L'instant fugaç*, 104 pàgs.

Colfer, Eoin: *Airman*, traducció d'Albert Torrecasana, 448 pàgs.

Conan Doyle, Arthur: *El gos dels Baskerville*, 288 pàgs.

Connolly, John: *Els homes de la dalla*, traducció de Maria Iniesta 392 pàgs.

Ferragud, Carmel: *Medicina per a un nou regne*, 240 pàgs.

Girbés, Fina: *Poemes de butxaca*, 64 pàgs.

Gisbert, Francesc: *La llegenda del corsari*, 208 pàgs.

González Candelas, Fernando: *L'evolució, de Darwin al genoma*, 328 pàgs.

Defez, Antoni: *Incert moviment*, 88 pàgs.

Fernández Paz, Agustín: *Només ens queda l'amor*, 184 pàgs.

Granell, Marc: *Oda als peus i altres poemes*, 64 pàgs.

Martín, Andreu: *Wendy ataca*, 152 pàgs.

CEIC ALFONS EL VELL

Alandete, Josep: *Processos de canvi sociolingüístic a Gandia i la Safor*.

Ferrer Solivares, Enric (director): *Revista de la Safor. Anuari del CEIC Alfons el Vell*, núm. 1, 238 pàgs.

Lull, José: *Al-Azraq. Visir i senyor de Gallinera*, 117 pàgs.

Mayordomo, Alejandro; Agulló, M. Carmen; Garcia Frascuet, Gabriel (coords.): *Canviar l'escola, canviar la societat*, 425 pàgs.

Pons Fuster, Francesc: *La Germania de Gandia i el duc Joan de Borja*, 288 pàgs.

COSSETÀNIA

Fiol Boada, Joan: *El camí de Sant Jaume. Des de Roncesvalles i des de Somport*, 156 pàgs.

Vilarnau, Joaquim: *50 anys de la Cançó. Els Setze Jutges, Raimon i els seus contemporanis*, inclou el CD dels Setze Jutges Audiència pública, 112 pàgs.

EDICIONS DE 1984

Barry, Sebastian: *L'escriptura secreta*, traducció de Joan Puntí, 351 pàgs.

Blok, Aleksandr: *La barraca de fira / El rei a la plaça / La desconeguda*, traducció de Nina Avrova i Joan Casas, 136 pàgs.

Fallada, Hans: *I ara què, homenet?*, traducció de Ramon Monton, 368 pàgs.

Goodwin, Jason: *La carta Bellini*, trad. de Maria Iniesta i Agulló, 336 pàgs.

EDICIONS 62

Barbery, Muriel: *Una llaminadura*, traducció de Salvador Company i Anna Torcal, 214 pàgs.

Benet, Josep: *Maragall i la Setmana Tràgica*, 304 pàgs.

Couto, Mia: *Un riu que es diu temps, una casa que es diu terra*, traducció de Núria Prats, 280 pàgs.

Disla, Juli: *La ràbia que em fas*, 88 pàgs.

El Neimi, Salwa: *El gust de la mel*, traducció de Marta Serra, 136 pàgs.

Fitzgerald, Francis Scott: *Contes de l'era del jazz*, traducció de Xavier Pàmies, 304 pàgs.

Grass, Günter: *La caixa dels desitjos*, traducció de Pilar Estelrich, 208 pàgs.

Saramago, José: *El quadern*, traducció de Carles Capdevila, 176 pàgs.

Tolstoi, Lev: *Guerra i pau*, 1.048 pàgs.

EMPÚRIES

Adelaide, Debra: *Com dir adéu. Guia domèstica per morir*, traducció de Jordi Cussà i Anna Camps, 349 pàgs.

Hornby, Nick: *Tot per una noia*, traducció d'Ernest Riera, 288 pàgs.

Pujadó, Judit: *Les edats perdudes*, 256 pàgs.

EL GALL

Cucurella-Jorba, Meritxell: *Intemperància roig encès*, 77 pàgs.

Llobet, Glòria: *D'Àger a Katmandú*, 191 pàgs.

Lobo Antunes, António: *Ahir no et vaig veure a Babilònia*, traducció de Joan Casas, 518 pàgs.

Massanet, Lluís: *Entretant*, 60 pàgs.

Picornell, Climent: *Apunts del Pla de Mallorca*, 269 pàgs.

Ripio, Tomeu: *Nuvolositat variable*, 55 pàgs.

LEONARD MUNTANER EDITOR

Capellà, Margalida: *Dones republicanes. Memòria de la Guerra Civil a Mallorca (1936-1939)*, volum I, pròleg de Josep Massot i Muntaner, 368 pàgs.

Cixous, Hélène: *La llengua m'és l'únic refugi*, 128 pàgs.

Julià, Jordi: *Un lleu plugim. Antologia de poesia nord-americana hipermoderna*, 96 pàgs.

Martí Jufresa, Felip: *Música desconcertada. Filosofia, política i música moderna*, pròleg de Peter Szendy, 256 pàgs.

Miró, Joan: *El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard*, traducció de Joaquim Sala-Sanahuja, 152 pàgs.

Muntaner, Maria; Picornell, Mercè; Pons, Margalida; Reynés, Josep Antoni (ed.): *Poètiques de ruptura*, 402 pàgs.

Sampere, Màrius: *Pandemòni o la dansa del si mateix*, 157 pàgs.

Tàmer, Zakaria: *Els incendis de Damasc*, traducció d'Oriol Carbonell, 258 pàgs.

MOLL

Gimeno, Xavier: *El temps a mitges*, 508 pàgs.

Korten, David C.: *Quan les multinacionals dominen el món*, 606 pàgs.

Julià, Lluís: *Música màquina*, 81 pàgs.

Nadal, Bernat: *La carn que cruix*, 104 pàgs.

Pons Alorda, Jaume C.: *Cilici*, 97 pàgs.

Vicens, Antònia: *lovely*, 84 pàgs.

PERIFÈRIC EDICIONS

Ballester, Josep: *L'agitació de l'escriptura. Itineraris entre la vida i l'obra de Joan Fuster*, 295 pàgs.

Campos Cruaïnes, Joan-Bta.: *Jardí clos*, 68 pàgs.

Gómez, Antoni: *El camí de les merles*, 134 pàgs.

Pérez Montaner, Jaume: *Solatge*, 76 pàgs.

Robles, Isabel: *Llibre dels adéus*, 80 pàgs.

PROA

Alzamora, Sebastià: *La part visible*, 104 pàgs.

Baulenas, Lluís-Anton: *El nas de Mussolini*, 336 pàgs.

Cabana i Vancells, Francesc: *Por i diners*, 288 pàgs.

Camps, Esperança: *El cos deshabit*, 248 pàgs.

De la Torre, Blanca: *Testimoni protegit*, 336 pàgs.

Joubert, Joseph: *Pensaments*, 552 pàgs.

Mira, Joan F.: *El professor d'història*, 308 pàgs.

Riera, Carme: *Amb ulls americans*, 256 pàgs.

Usó i Mezquita, Vicent: *El músic del bulevard Rossini*, 192 pàgs.

EDICIONS DEL SALOBRE

Bernhard, Thomas: *L'origen*, traducció de Clara Formosa Plans, 110 pàgs.

Vidal, Andreu: *Obra poètica i altres escrits*, 518 pàgs.

TÀNDEM EDICIONS

De Ryckel, Agnès: *Zisosaure*, 22 pàgs.

JuanolO: *Ens alimentem!*

Stamm, Peter: *Per què vivim als afores de la ciutat*, 41 pàgs.

Ventura Antonio (text); Ruifernández, Leticia (dibuixos): *Un conte de cigonyes*, 30 pàgs.

TRES I QUATRE

Aymar, Àngels: *Esquerdes / Tres homes esperen*, 128 pàgs.

Aliaga, Xavier: *Els neons de Sodoma*, 144 pàgs.

Cadenes, Núria: *A/Z*, 192 pàgs.

Defez Martín, Antoni: *Realisme i nació (Un assaig de filosofia impura)*, 272 pàgs.

Roig, Josep Lluís: *Peixos d'un mar sec*, 98 pàgs.

Sebastian, Samuel: *Les habitacions tancades*, 112 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

LLIBRES

AA.DD.: *Mètode*, 60, 128 pàgs.

AA.DD.: *País Valencià, segle XXI*, col. «Quaderns d'Orientació Valencianista», 6, 160 pàgs.

AA.DD.: *Pasajes*, 28, 142 pàgs.

AA.DD.: *Recerques*, 55, 192 pàgs.

AA.DD.: *Tendències de la historiografia catalana*, 450 pàgs.

AA.DD.: *Universos*, 5, 268 pàgs.

AA.DD.: *València, capital cultural de la República (1936-1937)*, 900 pàgs.

Belenguer Cebrià, Ernest: *Jaume I a través de la Història*, col. «Història», 308 pàgs.

Bodoque Arribas, Anselm: *La política lingüística dels governs valencians (1983-2008)*, 260 pàgs.

Breisach, Ernst: *Sobre el futuro de la Historia*, col. «Història», 296 pàgs.

Browne, Janet: *Charles Darwin. El poder del lugar*, col. «Biografías», 714 pàgs.

Browne, Janet: *Charles Darwin. El viatge*, col. «Biografías», 768 pàgs.

Canet Aparisi, Teresa: *Vivir y pensar la política en una monarquía plural*, col. «Oberta», 163, 292 pàgs.

Cardoso Pires, José: *Lisboa*, col. «Breviaris», 19, 104 pàgs.

Casey, James: *Familia, poder y comunidad en la España moderna*, col. «Història», 376 pàgs.

Cerdà Pérez, Manuel: *Arqueología industrial*, col. «Oberta», 160, 260 pàgs.

Cipolla, Carlo M.: *Qui va arrancar les reixes a Monte Lupo?*, col. «Història», 116 pàgs.

Darwin, Charles: *Charles Darwin. Autobiografía (1809-1882)*, col. «Mètode», 152 pàgs.

Epstein, S. R.: *Libertad y crecimiento*, col. «Història», 282 pàgs.

Haslam, Jonathan: *E. H. Carr*, col. «Biografías», 452 pàgs.

Herzl, Theodor: *L'Estat dels jueus*, col. «Breviaris», 12, 160 pàgs.

Kula, Witold: *Teoria econòmica del sistema feudal*, col. «Història», 288 pàgs.

Llistosella, Jaume: *L'herbari: mates, herbes i falgueres*, 356 pàgs.

Lomas Cortés, Manuel: *El puerto de Dénia y el destierro morisco (1609-1610)*, col. «Oberta», 161, 300 pàgs.

López Piñero, José María: *Charles Darwin*, 264 pàgs.

Luque Serrano, Bartolo: *El món per un forat*, col. «Sense Fronteres», 28, 224 pàgs.

Romero Renau, Luis del: *Planificació i govern del territori a l'arc mediterrani espanyol*, col. «Desarrollo Territorial. Serie Estudios y Documentos», 3, 320 pàgs.

Samuel, Raphael: *Teatros de la memoria*, col. «Història», 564 pàgs.

Sánchez Durá, Nicolás; López Sanz, Hasan G.: *La misión etnográfica y lingüística Dakar-Djibouti y el fantasma de África*, col. «Catàlegs d'Exposicions», 300 pàgs.

No era la intenció. Segur. Però el monogràfic de *Treballs de Comunicació* coordinat pel professor Josep Lluís Gómez Mompert dedicat a la recerca en comunicació en el País Valencià il·lustra de manera molt fidel la trajectòria dels estudis culturals i comunicatius a l'Estat espanyol. També, de manera més el·líptica, el de la mateixa societat valenciana de les darreres dècades. Modernitat i endarreriment dialoguen i topen violentament amb singularitat hispànica i, alhora, catalana. Ampliem, doncs, la perspectiva.

L'hegemonia dels estudis de comunicació correspon a l'àrea anglosaxona, i de forma particular a la nord-americana. Ningú s'ha de sorprendre. En primer lloc, la reflexió científica i acadèmica sobre la comunicació segueix a la formidable irrupció de les indústries i culturals i comunicatives del darrer terç del segle XIX i la primera meitat del segle passat. En segon lloc, la vitalitat del sistema periodístic té una relació directa amb el grau d'obertura del sistema polític. Finalment, convé tenir present que, a diferència dels models tradicionals, l'imperialisme nord-americà va ser primer cultural i econòmic per a esdevenir a continuació polític i militar. No cal referir-se al conjunt de les indústries culturals. Fixem-nos només en el periodisme i el cinema: Nova York ja era la capital mundial del periodisme abans d'entrar al segle XX, i Califòrnia va consolidar en seu lideratge mundial en el camp de la indústria cinematogràfica acabada la Primera Guerra Mundial. Així, doncs, no ens ha d'estranyar que ja l'any 1892, Joseph Pulitzer oferís a la Universitat de Columbia finançar la primera escola de periodisme del món. Projecte que, finalment, va prendre forma l'any 1912 amb la creació de la Columbia University Graduate School of Journalism. En contrast, a Europa el debat sobre si calia crear centres universitaris dedicats al periodisme i a les altres branques de la comunicació social va ocupar el primer tram de la segona meitat del segle XX.

A l'Estat espanyol, el llarg trànsit franquista va agreujar els déficits de modernitat arrossegats per la peculiar transició hispànica al capitalisme. Però la primera reflexió sistemàtica sobre la comunicació va tenir lloc de forma primerenca a l'àrea més industrialitzada de la península: Catalunya. I no va

Llums i ombres en la recerca de comunicació en el País Valencià

estar suggerida per una cultura periodística frenada per un sistema polític autoritari. L'estímul va venir del camp de la comunicació comercial, de la publicitat. De forma sorprenentment avançada al seu temps, l'any 1917 Pere —o Pedro— Prat Gaballí va publicar les seves *Lecciones de Publicidad explicadas en las clases de Enseñanza Mercantil*. En els anys trenta, quan ja s'havia apuntat la re-connexió econòmica i cultural entre el País Valencià i Catalunya, el debat sobre la necessitat de donar estatut universitari als estudis sobre comunicació ja estava perfectament plantejat. Va caldre esperar, però,

---

Josep Lluís Gómez Mompert
*La recerca en comunicació
en el País Valencià*
Societat Catalana de
Comunicació-Institut d'Estudis
Catalans
302 pàgs.

---

fins els primers anys setanta del segle passat perquè es poguessin crear els estudis de comunicació a la Universitat Autònoma de Barcelona. Mentrestant, el País Valencià va acumular un retard de més de vint anys en incorporar al catàleg de l'oferta pública universitària els estudis de comunicació social. En un context com el nostre en el qual la investigació només rep el seu impuls significatiu de forma gairebé exclusiva des del sector públic, aquest fet ha estat clau. En els anys en què Barcelona, Madrid o Bilbao consolidaven tradició de recerca en el camp de la comunicació social, a València l'anàlisi de la comunicació només es podia fer des de disciplines veïnes com la filologia o la sociologia. Posteriorment, l'etapa «liberal» del CEU San Pablo dirigida per Vicente Luján va permetre començar a obrir solc amb més empenta de la que s'hauria pogut imaginar..., fins que els neoconservadors van agafar amb mà de ferro els regnes. Tot això està perfectament descrit en el monogràfic. Al detall. Però la lectura de les diferents aportacions també permet entendre de forma concloent dues coses: en primer lloc, que l'oferta universitària ja està normalitzada i implantada en tot el territori i, en segon lloc —i sobretot—, que el teixit de recerca en comunicació està perfectament consolidat. Tant pels recursos humans disponibles, com per la quantitat i la qualitat de les línies d'investigació concurrents. El punt d'inflexió va ser, sens dubte, la creació dels estudis de comunicació audiovisual i periodisme a la Universitat de València.

De Barcelona estant, em permeto apuntar una conclusió. No sembla massa arriscat afirmar que el decorat de cartró pedra construït pel poder implacable de la dreta valenciana més retardària mostra signes evidents de severa fragilitat i inconsistència. I s'obre camí la necessitat de renovar els vincles econòmics i culturals entre catalans i valencians... Les regles de la globalització són molt exigents. Just en aquest moment, les universitats valencianes estan en el moment més adequat per a consolidar la recerca bàsica i aplicada en comunicació. Per primer cop i en un camp tan estratègic com el de les indústries de la cultura i la comunicació en el trànsit a la societat de la informació.

Enric Marín i Otto

Amb nova maqueta i nou format encaixa aquesta revista de Tortosa una segona època. Proposa un dossier a propòsit d'Esyllt T. Lawrence, a cura de Carme Manuel i Josep-Vicent Garcia Raffi, que pot ajudar a conèixer millor aquesta escriptora gal·lesa-catalana, tan interessant. L'assaig introductor en dona notícies valuoses i els textos aplegats ofereixen un tast de l'obra catalana d'una autora que cal recuperar. A més, cal destacar l'article de Juli Capilla sobre la trajectòria com a escriptor de Vicent Andrés Estellés, suggeridor d'una possible, i convenient, aproximació biogràfica extensa i aprofundida, i el de Jesús Massip sobre un capellà singular, i poeta, mossèn Manyà. La revista inclou també creació literària (poesia, traducció, crítica). Tot plegat aportacions solvents d'aquest anar aplegant materials, anar teixint la trama d'una cultura. (Núm. 1, 2a època, Rels Associació Cultural, Germans Cerveto 6, 43500 Tortosa, real@tinet.cat, 6 euros).

Mirmanda

Pensar la frontera, les fronteres, el seu caire absurd però també les conseqüències fatals, perquè aquestes ratlles imaginàries (i de vegades esvàides) tenen efectes ben reals, és l'objectiu d'aquest monogràfic imprescindible que porta com a títol "L'(a)frontera", tota una declaració condensada d'intencions. Inclou articles d'Òscar Jané (una introducció a la qüestió, suggeridora), Enric Pujol (el cas català com a paradigma), Xavier Díez (el tancament fronterer i el destí fracturat dels anarquistes ibèrics), Jordi Riba (frontera i pensament), David

Revista de revistes

Gallardo (paisatges i fronteres), Albert Moncusí (el cas flagrant de la Cerdanya), Josep Espluga (la Franja), Josep Vicent Boira (perspectiva valenciana), Eulàlia Miralles (Les Comtès, terre de frontiera), Eric Forcada (el cas afronterer d'Arístides Maillol). (Núm. 3, 2008, Mirmanda, 22 Avinguda de la República, 66270 El Soler (Rosselló), info@mirmanda.com, 12 euros).

Els Marges

Albert Manent escriu sobre Ramon Vilaró i "El ventall del poeta" (1926-1932), Ramon d'Andrés sobre Astúries i l'astúria a la traducció catalana del gran èxit de la literatura asturiana *Historia universal de Paniceiros*, Dolors Font sobre les interrogatives pronominals del català central, Josep M. Ruiz Simon sobre l'aportació d'Anthony Bonner al coneixement i la difusió contemporànies del pensament de Ramon Lull, Lola Badia, Joan Santanach i Albert Soler sobre la llengua i la literatura de Ramon Lull, un article desmitificador que situa l'aportació lul·liana en aquest camp al lloc que li pertoca. Marta Noguera rescata cartes de Vicenç Riera Llorca a Rafael Tasis, Josep Murgades discuteix i valora l'obra de Joan Lluís Marfany *Llengua, nació i diglòssia* (i es plany del migrat debat que ha generat). També hi trobem creació (Dolors Miquel, Jordi Pàmies) i un

apartat dens de ressenyes. (Núm. 87, hivern 2009, L'Avenç, Passeig de Sant Joan 26, 2n, 1a, 08010 Barcelona, els-mages@lavenc.cat, 12 euros).

L'Espill

S'obre amb un extens article de John Keane sobre noves fronteres de la democràcia, que explora les diverses formes de control, vigilància i escrutini públic a càrrec d'un gran ventall d'organismes, que configuren la "democràcia monitoria". Enzo Traverso considera aspectes crítics del sionisme i d'Israel. Josep L. Barona fa una anàlisi del sistema de ciència/tècnica en la globalització neoliberal, Luc Boltanski i Axel Honneth conversen sobre sociologia de la crítica i teoria crítica. El dossier es dedica al cos, el desig i la problemàtica assignació de gènere, amb aportacions d'I. Martínez Benlloch, Sílvia Tubert, Amparo Bonilla, Elvira Burgos, Nuria Gregori i S. Garcia Dauder. Un text clàssic d'Isaac Deutscher ("El jueu no jueu") i una presa de posició de mossèn Alcover sobre el nom de la llengua, configuren la secció documents. A més, Francesc Esteve escriu contra el revisionisme lingüístic, Ferran Casas sobre l'Espanya nacional i Joan Oleaque sobre perspectives de la identitat gitana. Sílvia Gómez, Josep Iborra i Xavier Ferré aborden, respectivament, el llibre de T. Grimaltos *Idees i paraules*, els dos volums de *Camins de frontera* (relacions entre les cultures catalana i alemanya) i diverses obres recents a propòsit de la transició democràtica. (Núm. 31, primavera 2009, Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques 13, 46010 València, lespill@uv.es, 9 euros).

Silencis que expliquen paraules

Lluïsa Cunillé

Deu peces

Pròleg de Xavier Albertí
Edicions 62, Barcelona, 2008
541 pàgs.

Fins ara resultava del tot impossible que una editorial publicara un volum amb mitja dotzena de peces dramàtiques d'un mateix autor, llevat dels casos tocats per l'aurèola de clàssics i, és clar, traspassats. En vida, si no es tracta d'algun dramaturg d'edat venerable, no sols és impossible, sinó també, inimaginable. Aquest és el primer fet que sorprèn d'aquest nou «títol» de Lluïsa Cunillé, on s'inclouen deu obres escrites entre 1998 i 2007, més de cinc-centes pàgines en la sèrie degana de les col·leccions teatrals, El Galliner /Teatre que, amb alts i baixos, habitualment inclou en els seus volums una obra, o dues, si no són massa extenses. I és que el personatge s'ho val.

Lluïsa Cunillé (Badalona, 1961), a l'ombra dels seus «companys de generació» més coneguts o internacionals com Sergi Belbel o Jordi Galceran, ha anat descabdellant la seua escriptura dramàtica a cavall de dues llengües (català i, parcialment, castellà), cosa que avui dia vol dir vora quaranta obres estrenades a Barcelona, Edimburg, Girona, Madrid, Londres o Pisa, sense oblidar les set que han estat estrenades (no dic representades) a València, Port de Sagunt o Alcoi, sense oblidar una trentena de títols apareguts en editorials molt diferents. De més a més, la seua obra ha estat reconeguda amb premis tan significatius com el de la Crítica de Barcelona (1994 i 2000), Ciutat d'Alcoi (1998), Born (1999), o els diversos guardons que li ha reportat l'obra *Barcelona, mapa d'ombres* (Butaca 2004, Premi Max 2006, o Premi Nacional de Teatre de la Generalitat de Catalunya, 2007, entre d'altres).

El volum està integrat tant per obres no estrenades fins ara, com *Cel* (1995), *Atlàntida* (1998), *L'estany on els ànecs eren més bells que els cignes* (2000) i *La nit* (2006), o estrenades en algunes de les ciutats ja esmentades, com *La cita* (1998), *Occisió* (2001), *Et diré sempre la veritat* (2002), *Il·lusionistes* (2003), *Barcelona, mapa d'ombres* (2003) i *Après moi, la déluge* (2007). Aquestes s'acompanyen de les fitxes d'estrena, on ens trobem uns directors recurrents i còmplices: Xavier Albertí, Lurdes Barba o Paco Zarzoso.

Allunyades de qualsevol mena de naturalisme escènic, les seues obres ens presenten uns pocs personatges (dos, tres o quatre és el més habitual), en un context minimalista on l'espai o

el temps a penes són suggerits, uns personatges que s'hi troben atzarosament, i exploren amb pulsions diferents els seus propis abismes, a través d'unes paraules que van brollant del desig de sentir-se menys perduts o menys perplexos davant la vida. En uns temps en què els sociòlegs i filòsofs volen descriure la societat actual a partir de termes com hiperrealitat, relacions líquides o hipermodernitat, Cunillé situa al centre de l'escena l'obsessió de la comunicació amb l'altre, a través de la paraula exacta, del dubte, de la debilitat o la violència davant de la indecisió o desorientació de l'altre. A través dels silencis que clamen tant entre dos estranys, com en les pròpies angoixes.

Són deu títols molt representatius de la seua escriptura dramàtica que, en línies generals, ens permeten aproximar-nos al camí seguit per l'autora. Una evolució que podem resumir en unes paraules que apunta el mateix Albertí en el pròleg que encapçala el volum: «els personatges són reflexos de la posició de l'ésser humà en un món que els maltracta. Van començar operant en el seu teatre amb la voluntat de construir silencis; ara estan més preocupats per trobar la paraula exacta. Al principi de la seva escriptura les paraules explicaven els silencis; ara els silencis expliquen les paraules». Aquest tret és evident, perquè al llarg de les peces podem comprovar com els silencis, les pauses o les paraules gasives de les primeres obres, lentament van generant reflexions més denses com *Et diré sempre la veritat* o *La nit*, en les quals el discurs esdevé més narratiu i més compacte, fins i tot més cru socialment, com *Après moi, la déluge*. L'escriptura escènica de Cunillé ha rebut diversos qualificatius, en un afany d'explicar la banalitat i l'apassionament de les relacions humanes dels seus personatges. Així uns n'han dit dramaturgia de la sostracció, drama relatiu, d'enigma, de misteri o, fins i tot, de realisme interior o teatre deconstructiu. El fet cert és que les accions o la trama són mínims (o no hi són), i les situacions tendeixen a una certa opacitat: res és el que sembla que és, i són moltes més les preguntes o interrogants, les ombres que es posen sobre l'escena, que les reflexions o «solucions» que creiem entreveure.

Siga com siga, qüestionada per aquells, ignorada per aquests, dramaturga de culte per a uns altres, el fet cert és que la contumàcia en la configuració d'un món de referències i una escriptura molt personals, allunyats de modes, operacions comercials, de concessions dolces al públic, etc., la regularitat en les estrenes i en l'edició, o les traduccions al castellà, francès o anglès, l'han convertida en la dramaturga de referència de l'escena catalana contemporània. O com vol algun dels seus crítics, en la cap de colla, molt per davant dels seus coetanis citats més amunt, i això a pesar que els resultats no siguin tan del gust del públic majoritari com l'obra d'aquests.

Sovint, en els pocs articles i estudis que hi ha publicats sobre l'evolució de la literatura per a infants i joves al País Valencià, se sol destacar l'aparició l'any 1979 de l'obra *El savi rei boig i altres contes* d'Empar de Lanuza, Premi Folch i Torres 1978, com una fita que marca un abans i un després en la producció dels escriptors valencians. No obstant això, si és cert que l'aparició d'aquesta obra inicia un model nou en què es basarà la creació i consolidació d'una literatura per a infants en valencià que abandona progressivament l'estructura estricta dels contes populars, també ho és el fet que l'obra d'Empar de Lanuza tingué un precedent il·lustre: la publicació l'any 1970 —és a dir, nou anys abans— de la narració infantil *Un estiu a la Marina Alta*, de Carme Miquel. Una obra que ara, en el 2009, Denes Editorial ha tingut l'encert de reeditar dins la col·lecció «Contes de tots», amb il·lustracions de Francesc Jarque i amb un annex que conté la traducció anglesa del text, per a oferir, potser, als docents de les escoles un recurs didàctic per a l'aprenentatge integrat de les llengües.

L'obra de Carme Miquel, amb què iniciava la seua producció literària, es trobava pràcticament inaccessible per al lector actual, tant per al lector infantil com per a l'adult interessat en el coneixement de la producció literària dels escriptors valencians. Per això, la seua valoració ha passat desapercibuda, com també la consideració —en

Carme Miquel, pionera de la literatura infantil i juvenil valenciana

justícia— de Carme Miquel —coneguda, sobretot, per les seues obres posteriors— com l'autèntica pionera de la literatura infantil i juvenil contemporània al País Valencià. De fet, ara que —gràcies a Denes— tenim de nou l'oportunitat de llegir *Un estiu a la Marina Alta*, podem comprovar que es tracta d'una narració allunyada del model narratiu de les rondalles tradicionals per a infants. Ens trobem, a pesar de la ingenuïtat amb què ho fa, amb una narració que assaja el model de narració en primera persona, des de la perspectiva del narrador infant, que ha estat utilitzat després, amb tant d'èxit, per la literatura per a infants i joves actual.

El protagonista d'*Un estiu a la Marina Alta* és Jaume, un xicot de catorze anys que inicia el relat com si es tractara d'una carta dirigida al lector. Jaume viu en un poble de la Marina i, després d'explicar-nos com és la seua comarca, passa a descriure'ns el dia a dia d'un estiu en què, com tots els anys, en acabar les festes del poble, la gent se'n va a les casetes de camp a passar la temporada de l'estiueig. Un estiueig que no és, en absolut, com el d'ara, sinó un temps també de treball. Jaume i la seua família —en especial, el seu germà major, Toni, i la seua germana menuda, Maria— viuen l'estiu com una època diferent, molt més interessant. Tenen nous veïns, fan amics diferents als del poble, reben visites de gent de fora i, sobretot, s'entretenen amb les faenes del camp. Perquè, per a Jaume, ajudar els majors en la verema i escaldar el fruit del raïm per transformar-lo en pansa, és un viatge iniciàtic cap a l'edat adulta. Potser, per això, ens conta amb passió i minuciositat els treballs que fan, les hores de conversa que transcorren per la nit i, fins i tot, els temors que provoquen les tempestes i les pluges de l'estiu que posen en perill la collita.

En realitat, no hi trobem cap altra trama narrativa que l'estricta descripció del pas dels dies i això fa que, *Un estiu a la Marina Alta*, siga una obra marcada pel temps en què va ser escrita. Es nota clarament la intencionalitat didàctica de l'autora i la voluntat de donar a conèixer un món rural que ja, en aquella època, era cada vegada més desconegut per la població infantil, majoritàriament urbana. No obstant això, l'obra té l'encert de la narració àgil i directa del protagonista i l'estil literari d'una autora que publicà dues obres més en els anys setanta, *Marieta o les bromes d'un rei* i *La rabosa* —adaptacions de contes populars— en l'editorial La Galera, però que, sobretot, es consolidà, amb posterioritat a partir de 1984, amb obres de narrativa infantil com *Barrets barata rialles*, *La rabosa viatgera* i *La tortuga Caterina*, i, sobretot, amb les novel·les juvenils *Uns papers en una capsca* i *L'amenaça de les grues*, a més dels llibres d'assaig per a joves *A cau d'orella (Cartes a Roser)* i *Murmuris i crits (Cartes a Mireia)*. Una obra, en conjunt, destacada i que ressalta, sens dubte, l'afortunada reedició de la primera obra d'aquesta autora amb què es reivindica, d'alguna manera, la seua significació històricament capdavantera.

Josep Antoni Fluixà

Christelle Enguix tria Adam Zagajewski

Durant la infantesa Adam Zagajewski va perdre, segons ell mateix explica, dues pàtries. La primera, Lvov, la ciutat que forçosament va haver d'abandonar al poc temps de néixer, el 1945; l'altra, «el lliure accés a la veritat». El poeta polonès és fill d'una època i d'un país que el marquen a sang i foc, perquè als horrors perpetrats pels alemanys durant la Segona Guerra Mundial caldrà afegir-hi els interminables anys de grisor soviètica. Serà a Cracòvia, però, la ciutat medieval on el jove Zagajewski anà a estudiar i a viure i on d'alguna manera esperava recuperar les dues pàtries perdudes, on va trobar «la veritable pàtria»: la poesia.

La poesia escrita a l'Est, i en especial la polonesa, és una de les columnes més sòlides i d'una bellesa més aclaparadora de l'edifici poètic d'Occident. No debades, en menys de vint anys s'hi han concedit dos premis Nobel, el de C. Milosz i el de S. Wzymborska. A més de la qualitat estètica de la poesia travessada pel Vístula, C. Simic n'assenyala una altra, de virtut: la llegibilitat, la claredat. Aspecte que, lluny de ser casual, sorgeix com a resposta a la foscor i a la crueltat amb què la història ha castigat aquestes terres.

«Passejava per una ciutat medieval» pertany al llibre *Terra del foc*, esplèndidament traduït per Xavier Farré, poeta que també viu a Cracòvia. Per a Zagajewski, com també per a Machado —poeta a qui tant admira—, la paraula poètica pertany a l'esfera divina: és un do atorgat eventualment pels déus. Així doncs, la inspiració prové d'un estrany moment de clarividència, de l'apropament al *misteri* que s'hi amaga rere les coses senzilles.

Als versos, Zagajewski evoca una passejada pels antics carrers d'una ciutat. Les seues passes, ens diu, no són marcades per calendaris ni per rellotges, sinó pel ritme de la sang. És la sang que sent fluir endins seu, incessant. Que discorre i que retorna com les aigües cícliques d'un riu.

El poeta mira atentament les coses, va endinsant-se a poc a poc al cor d'un microcosmos, i és tot just quan passa a formar part d'aqueix espai mític que *comprén* que les finestres de la vida, com les de les cases, hi són entreobertes.

Tot i ser primordials, certes veritats romanen gairebé invisibles, com els jardins preciosos de Cracòvia, ocults darrere els «murs calents». Tanmateix, hi ha ocasions —comptades— en què la vida li és feliçment revelada al poeta. Li és concedit el do d'enlairar-se murs amunt, d'albirar tot d'una la «veritable pàtria». Més encara, de palpar-la: «suau com la pell d'una taronja».

PASSEJAVA PER UNA CIUTAT MEDIEVAL

Passejava per una ciutat medieval,
era al vespre o a l'alba,
era molt jove o força vell.
No portava cap calendari
ni cap rellotge, tan sols la sang tossuda
amidava la distància eterna.
Podia començar de nou
aquesta vida meva o no meva,
tot semblava senzill,
les finestres no eren del tot tancades,
els destins d'altri entreoberts.
Era la primavera, o a principis d'estiu,
murs calents,
vent suau com la pell d'una taronja,
era molt jove o força vell,
podia escollir, podia viure.

Adam Zagajewski
Terra de foc, Quaderns Crema, 2004
Traducció de Xavier Farré

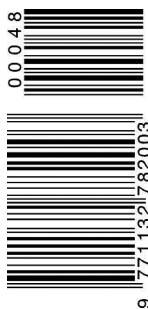
VERG NE ARTE

Programació
Centre Cultural
Bancaixa

Del 9 de juliol
al 30 d'agost

Entrada gratuïta

Bancaixa

el compromís social

Centre Cultural Bancaixa
Plaça Tetuan, 23
València
www.bancaja.es

Picasso.
Llibres
il·lustrats
per als
amics.

Carmen Calvo, La mirada, 2007
© Col·lecció Dotze artistes al Museu del Prado
● Fundació Amigos del Museo del Prado, Madrid, 2007

Dotze
artistes al
Museu
del Prado.